

Bosna i Hercegovina

Босна и Херцеговина

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босна и Херцеговина

Predmet br: S1 1 K 021682 16 Kri
Datum izricanja: 30.09.2019. godine
Pismenog otpravka: 10.12.2019. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Željka Marenić, predsjednik vijeća
sudija Minka Kreho, član vijeća
sudija Halil Lagumdžija, član vijeća

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

Protiv optuženog

Envera Buze

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine, Sanja Jukić
Branilac optuženog Envera Buze, advokat Ismet Mehić

Zapisničar
Samra Čardaković, pravni savjetnik-asistent

Sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, ul. Kraljice Jelene br. 88

Telefon: 033 707 100, 707 596; Fax: 033 707 155

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, u vijeću sastavljenom od sudije Željke Marenčić, kao predsjednika vijeća, te sudija Minke Kreho i Halila Lagumdžije kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravnog savjetnika asistenta Samre Čardaković u svojstvu zapisničara u krivičnom predmetu protiv optuženog Envera Buze zbog krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH) u vezi sa članom 180. stav 2. istog zakona, povodom optužnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj: T20 0 KTRZ 0011304 15 od 09.08.2016. godine nakon javno održanog glavnog pretresa, sa kojeg je jednim dijelom bila isključena javnost, u prisustvu optuženog Envera Buze, tužioca Tužilaštva BiH, Sanje Jukić, te u odsustvu branioca optuženog, advokata Ismeta Mehića, donio je, a predsjednik vijeća, javno objavio dana 30.09.2019. godine, sljedeću:

P R E S U D U

OPTUŽENI

ENVER BUZA, sin Muhameda i majke Alije rođene Čević, rođen 12.06.1947. godine u selu Buzići, općina Visoko, JMB ..., nastanjen na adresi ..., oženjen, otac dvoje punoljetne djece, po zanimanju geodet, sad u penziji, državljanin ..., po nacionalnosti ..., služio JNA u periodu od 1967-1988 u Štipu i Kićevu, Makedonija, po činu major, srednjeg imovnog stanja, ranije osuđivan ..., i ...;

I.

KRIV JE

Što je:

Za vrijeme rata u BiH, u vrijeme oružanog sukoba između Armije BiH, sa jedne strane i HVO sa druge strane, postupao suprotno pravilima međunarodnog humanitarnog prava i to odredbe člana 3. stav 1 tačka a) IV Ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica za vrijeme rata od 12.08.1949.g., odredbe člana 86. i odredbe člana 87. stav 3. Dopunskog Protokola uz Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba

tako što je:

Kao nadređena osoba, u svojstvu vd komadanta Samostalnog bataljona Prozor Armije BiH, sa stvarnom i efektivnom kontrolom nad pripadnicima jedinice SB Prozor koja je dana

14.09.1993. godine u ranim jutarnjim satima, pod neposrednom komandom optuženog, izvršila napad na selo Uzdol, općina Prozor i u zaseocima Križ, Zelenike i Raiče, na okrutan i svirep način ubili 27 civila ... nacionalnosti među kojima su bili žene, starci i djeca, i to i malodobnog desetogodišnjeg Stjepana Zelić rođenog 1983. godine, njegovu sestru trinaestogodišnju Mariju Zelić, rođenu 1980. godine i njihovu majku Ružu Zelić rođenu 1944. godine, malodobnu dvanestogodišnju Jadranku Zelenika rođenu 1981. godine, njenu baku i djeda Ružu Zelenika rođenu 1931. godine i Ivana Zeleniku, rođen 1930. godine, osamdesetsedmogodišnju staricu Lucu Zelenika rođena 1906. godine i njenu nevjestu Janju Zelenika rođenu 1931. godine, Dragicu Zelenika rođenu 1934. godine, sedamdesetgodišnju Katu Perković rođenu 1922. godine, šezdesetdevetogodišnjeg Matu Ljubić rođen 1923. godine, Maru Grubeša rođenu 1943. godine, Zorku Glibo rođenu 1938. godine, Ivku Raič rođenu 1934. godine, šezdesetdevetogodišnjeg Miju Raič rođen 1924. godine i njegovu nepokretnu ženu sedamdesetdvogodišnju Ivku Raič, rođenu 1921. godine, šezdesetšestogodišnjeg Stanka Raič rođenog 1927. godine i njegovu suprugu šezdesetogodišnju Luciju Raič, rođenu 1933. godine, sedamdesetdevetogodišnju Šimu Raič rođena 1914. godine i njenu kćerku Maru Raič rođenu 1938. godine, Jelu Džaltu, rođenu 1950. godine, sedamdesettrogodišnjeg Antu Stojanović rođenog 1920. godine, šezdesetosmogodišnjeg Martina Ratkić, rođenog 1925. godine i njegovu šezdesetpetogodišnju suprugu Katu Ratkić rođenu 1928. godine, Anicu Stojanović rođenu 1949. godine, sedamdesetosmogodišnjeg Franju Stojanović, rođenog 1916. godine i njegovu sedamdesetjednogodišnju suprugu Serafinu Stojanović, rođenu 1922. godine, za koje vrijeme je optuženi bio fizički u blizini mjesta gdje su se dešavala ubistva i u cilju rukovođenja i komandovanja posmatrao tijekom akcije, pa iako je znao da je zločin počinjen, jer je od Predsjednika Predsjedništva RBiH, Štaba Vrhovne komande oružanih snaga RBiH, Komadanta Glavnog štaba OS ABiH, Uprave bezbjednosti Štaba vrhovne komande ABiH, komadanta VI Korpusa, u čijem sastavu je SB Prozor i bio, od Službe vojne bezbjednosti VI Korpusa i od sredstava javnog informiranja radio Rame, imao dostavljene i dostupne informacije o zločinu u Uzdolu, koje su bile takve prirode da su ukazivale potrebu istrage da je zločin izvršen, pa i pored toga što je čak i sam sačinio pisani borbeni izvještaj o zločinu, propustio da poduzme nužne i razumne mjere da učinitelji tog djela budu kažnjeni,

čime je:

Optuženi Enver Buza počinio, krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, u vezi sa članom 30. istog zakona,

Pa ga Vijeće, za navedeno krivično djelo, po osnovu odredbi članova 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) uz primjenu odredbi iz člana 38. i 41., Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ)

OSUĐUJE
NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 12 (DVANAEST) GODINA

Na osnovu odredbe člana 188. stav 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine optuženi Enver Buza se oslobađa obaveze da nadoknadi troškove krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

Na osnovu člana 198. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, oštećeni se sa eventualnim imovinsko-pravnim zahtjevom upućuju na parnicu.

I. OBRAZLOŽENJE

A. OPTUŽENJE

1. Optužnicom Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0011304 15 od 09.08.2016. godine, optuženi Enver Buza tereti se da je počinilo krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH) u vezi sa članom 180. stav 2. istog Zakona.
2. Statusna konferencija održana je dana 31.10.2016. godine, a glavni pretres je započeo dana 14.11.2016. godine čitanjem optužnice i iznošenjem uvodnih riječi.
3. Tokom trajanja pretresa saslušano je 69 svjedoka, optuženi u svojstvu svjedoka, 4 vještaka, te je uloženo 153 materijalna dokaza, kako Tužilaštva tako i odbrane optuženog.
4. Glavni pretres je okončan 27.08.2019. godine, nakon čega je zakazan datum izricanja presude.

B. IZVEDENI DOKAZI

TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

5. U toku dokaznog postupka, kao svjedoci optužbe saslušani su: zaštićeni svjedok "G", Zelenika Kazo, Ruža Stojanović, Ivka Stojanović, Zdenko Džalto, Stojanović Sofija, Marko Zelić, Adie Kathryn, Luka Markešić, Vehbija Karić, Vlajčić Miro, Kurtović Amir, Ljubić Tomo, Mujazinović Safet, Šimunović Ante, Pilav Meho, Marić Kata, Ratkić Fabijan, Rajić Ranko, Mendeš Pero, Zelenika Žarko, Hakalović Hasan, Perković Slavko, Rajić Stjepan, Mustafa Hero, Zelenika Milan, Nikšić Fahrudin, Ratkić Dragica, Zelenika Milan, Eminović Nermin, Bektaš Mustafa, Mulahalilović Salem, Najetović Džemal, Fazlić Bahrudin, Tanović Sejfidin, Čorbadžić Šefik, Sefić Derviš, Šljivo Senad, Suljević Semen, Đulić Šemso, Kovačević Senad, Bernard Salković, Šabić Behaim, Hujdur Ramiz, Memić Sulejman, Č. S., Purgić Haso, Zelić Pavo, Purgić Haso, Grubeša Miroslav, Prskalo Miro, Prskalo Josip, Ratkić Kazo, Ćurić Stipo, Petar Kolakušić, Velimir Marić, kao i vještaci Šimun Anđelinović, Dragomir Keserović i Abdulah Kučukalić.

6. Spisak materijalnih dokaza koje je Tužilaštvo prezentiralo i uvelo kao dokaz, navedeni su u prilogu Aneksa ove presude i čine njen sastavni dio.

ODBRANA OPTUŽENOG

7. Kao svjedoci odbrane optuženog Envera Buze u toku glavnog pretresa saslušani su svjedoci: Cikotić Selmo, Hodžić Ševko, Bećirović Hajriz, Kahović Murat, Čorbadžić Zajko, Hero Juso, Hero Dervo, Cokoja Ekrem, Dalipagić Nada, Đogić Šefik, Č. S., Đogić Erzimana, kao i vještak Dervo Harbinja, a iskaz u svojstvu svjedoka na glavnom pretresu dao je i optuženi Enver Buza.

8. Spisak materijalnih dokaza koje je odbrana optuženog Envera Buze, prezentirala i uvela kao dokaz, navedeni su u prilogu Aneksa ove presude i čini sastavni dio iste.

II. ZAVRŠNE RIJEČI

A. ZAVRŠNE RIJEČI TUŽILAŠTVA

9. U završnim riječima Tužiteljstvo BiH navodi da je na osnovu pribavljenih dokaza optuženi kao pripadnik Armije BiH na području Prozora počinio kazneno djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret, te kako kao zapovjednik jedinice koja je počinila zločin nije poduzeo nužne i razumne mjere da kazni podređene osobe – pripadnike svoje jedinice.

10. Tužiteljstvo BiH je utvrdilo na osnovu materijalnih dokaza izvedenih tokom glavnog pretresa, da je optuženi Enver Buza u inkriminirajuće vrijeme bio komandant Samostalnog prozorskog bataljona Armije BiH, *i de juro i de facto*, sa svim ovlastima, te da je imao stvarnu i efektivnu kontrolu nad istim.

11. Kao prvi element komandne odgovornosti, Tužiteljstvo BiH smatra postojanje odnosa nadređeng/podređenog između osumnjičenog i počinitelja kaznenog djela. Takav odnos postoji ako nadređeni ima „*efektivnu kontrolu*“, odnosno „faktičku sposobnost da spriječi i kazni kriminalno postupanje podređenog. Između ostaloga imao je sposobnost da izdaje naređenja, da imenuje, da razrješava sebi potčinjenje osobe, bira i razrješava komandire.

12. Kad je u pitanju „*mens rea*“, kao svjesni element krivične – komandne odgovornosti, govori da je optuženi Enver Buza kao nadređena osoba u svojstvu komandanta Samostalnog prozorskog bataljona, znao da su njegovi podređeni vojnici – pripadnici jedinice SB Prozor izvršili napad na selo Uzdol i u zaseocima Križ, Zelenike i Raiče na okrutan i svirep način ubili 27 civila ... nacionalnosti među kojima su bili žene, starci i djeca.

13. Tužiteljstvo BiH navodi da je optuženi sačinio Izvještaj Komandanta SB Prozor (dokaz T-85) u kojem izvještava Komandu 6. Korpusa o akciji na Uzdol, potom govori o mjestu na kojem se nalazio i posmatrao tok akcije (Glavica), da cijeni što je u toku akcije likvidirano 65 bojovnika i oko 30 naoružanih civila, kao i da je naredio povlačenje snaga jer

nije mogao prednjem kraju poslati pomoć. Na osnovu navedenih okolnosti vidljivo je da je optuženi Enver Buza znao da je počinjen zločin u selu Uzdol.

14. Treći element komandne odgovornosti – *propustio da kazni*, sastoji se nepreduzimanju neophodnih i razumnih mjera da bi se spriječilo izvršenje krivičnog djela ili kaznio počinioc. Tužiteljstvo BiH ističe kako je u konkretnom slučaju ispitano 22 pripadnika Samostalnog prozorskog bataljona i 6. Korpusa koji su sudjelovali u akciji na Uzdolu 14.09.1993. godine, te kako nitko od njih nije potvrdio da je bio pozvan da daje izjavu o događaju na Uzdolu. Nadalje, Tužiteljstvo BiH dodaje da je bio i saslušan i pomoćnik komandanta za bejzbjednost SB Prozor koji tvrdi da nije provedena nikakva istraga što također potvrđuju izjave svjedoka Salema Mulahasanovića, Sejfudina Tanovića, Nermina Eminovića i Vehbije Karića. Iz navedenog je jasno da je ispunjen i treći element komandne odgovornosti, te Enver Buza je propustio da poduzme nužne i razumne mjere da učinitelji tog zločina bude kažnjeni.

15. Također, Tužiteljstvo BiH navodi da je nesumnjivo dokazalo da je Enver Buza uživao veliki autoritet među vojskom, što potvrđuju iskazi svjedoka „G“, Šefika Čorbadžića, Sulejmana Memića i Sejada Čolaka.

16. Tužiteljstvo BiH ističe da u Nalazu i mišljenju vještaka vojne struke Dragmira Keserovića stoji da komandant nije pokrenuo istragu te u svom Nalazu i mišljenju navodi sljedeće: da je Samostalni prozorski bataljon bio vrlo dobro popunjen, da je Samostalni prozorski bataljon bio direktno počinjen komandantu 6. Korpusa, da su komandiri imali stalnu vezu i da su izvršavali o toku akcije komandanta, da je komandant bio upoznat s dešavanjima na Uzdolu. U daljnjem izlaganju vještak navodi da je sistem rukovođenja i komandovanja u vrijeme napada potpuno funkcionirao, da je komandant u kontinuitetu primjenjivao pravilo ličnog uvida u tok realizacije zadatka, da je Samostalni prozorski bataljon poznavao stanje snaga kod HVO-a, da su direktno napadali kuće u kojima su živjeli civili, da je komandant izdao zapovjest za napad, organizovao napad, pratio tok zadatka i primao izvještaje potčinjenih. Vještak ističe kako komandant nije poduzeo mjere da izvjesti pretpostavljene o počinjenim zločinima, da nije uputio zahtjev nadležnim pravosudnim organima da se provede istraga i procesuiraju izvršitelji, da ne postoji podatak da je bilo ko od učesnika u akciji bio pozivan da da izjavu na okolnosti napada na Uzdolu i stradanja civila.

17. Tužiteljstvo BiH ističe da krivično-pravna radnja koja se stavlja optuženom na teret proizlazi iz iskaza svjedoka Kaze Zelenike koji je svjedočio o događaju na Uzdolu i potvrdio ubistva civila od pripadnika Armije BiH. O ubistvima civila na Uzdolu potvrdili su i sljedeći svjedoci: Ruža Stojanović, Ivka Stojanović, Zdenko Džalto, Sofija Stojanović, Marko Zelić, Katie Adie, Luka Markešić, Miro Vlajičić, Amir Kurtović, Toma Ljubić, Safet Mujezinović, Anto Šimunović, Kata Marić, Fabijan Ratkić, Blaž Ratkić (iskaz), Janjko Rajič, Pero Mendeš, Ivan Stojanović (iskaz), Anđa Zelnika (iskaz), Josip Zelnika (iskaz), Žarko Zelnika, Franjo Rajič (iskaz), Slavko Perković, Stjepan Rajič, Milan Zelnika, Fahrudin Nikšić, Dragica Ratkić, Ljubica Baketarić i Slavka Barešić (iskaz).

18. Tužiteljstvo BiH navodi kako je obdukcija ubijenih civila rađena po zahtjevu pravosudnih tijela, što je obrana pokušavala osporiti. Vještak Šimun Anđelinović koji je radio obdukciju i vanjski pregled tijela ubijenih žrtava potvrdio je da su sve žrtve ubijene iz neposredne blizine vatrenim oružjem i tupim mehaničkim predmetima.

19. Da je Enver Buza znao za ubistva civila na Uzdolu potvrđuje i iskaz svjedoka Mehe Pilava koji je pripadao diverzantskom vodu kojim je zapovjedao Mujo Hero. Svjedok je potvrdio da se odmah prvi dan čulo da je počinjen zločin i da nitko nije odgovarao nit je provodio istragu. Svjedok izjavljuje da mu je Enver Buza dao svoju pušku s riječima „okrvavi je“. Da nije vođena istraga o zločinu na Uzdolu potvrđuje i načelnik bezbjednosti 6. Korpusa Nermin Eminović koji je rekao da su istragu trebali provest komandant i komanda SB kao i to da nije dobio zahtjev da pomogne u istrazi. O neprovedenju istrage od strane komandanta potvrdio je i pomoćnik komandanta za bezbjednost SB Mustafa Bektaš.

20. Tužiteljstvo BiH navodi kako je Buza znao da su ubijeni civili na Uzdolu, što potvrđuje i iskaz pripadnika Samostalnog prozorskog bataljona Juse Here koji je po povratku iz Uzdola zatekao ubijene žene i djecu te o tom informirao komandanta. Tu činjenicu potvrdio je i Dervo Hero također pripadnik Samostalnog prozorskog bataljona.

21. Na kraju, Tužiteljstvo BiH je dokazalo da je napad na Uzdol izveo Samostalni prozorski bataljon zajedno s policijskim snagama koji su stavljeni pod komandu Envera Buze kao i to da su neborivi dokazi da su ubijeni civili na Uzdolu 14.09.1993. godine. Obdukcijom je potvrđeno da su sve žrtve umrle na taj dan. Također, Tužiteljstvo navodi da je više žrtava ubijeno iz neposredne ili apsolutne udaljenosti, da su dvije žrtve ubijene u krevetu, da je jedna žrtva osakaćena pa ubijena, da je jedna žrtva najprije upucana pa izudarana sjekirom po glavi, da su meta bili napada bili djeca.

22. Tužiteljstvo BiH smatra kako je Enver Buza odgovoran zbog nečinjenja, odnosno svog pasivnog držanja i propuštanja da postupi u skladu sa vojnim ovlastima i obavezama kao komandanta da kazni svoje potčinjene vojnike iz čega proizlazi komandna odgovornost za nečinjenje i propust.

23. Na kraju, budući da je optuženi znao za zločin, a nije ništa poduzeo, Tužiteljstvo predlaže da Sud optuženog oglasi krivim i najstrože ga kazni.

B. ZAVRŠNE RIJEČI ODBRANE OPTUŽENOG ENVERA BUZE

24. U završnim riječima branioc optuženog, advokat Ismet Mehić ističe da Tužilaštvo BiH nije na nesumnjiv način dokazalo da je optuženi Enver Buza, na način i vrijeme i mjestu i pod okolnostima kako je navedeno u dispozitivu Optužnice, počinio krivičnopravne radnje navedene u optužnom aktu iz kojih proizilaze sva bitna obilježja krivičnog djela za koje se tereti.

25. Advokat optuženog navodi kako Tužilaštvo u konačnici svoj stav u ovom predmetu zasniva na dokazima, kako materijalnim, tako i saslušanim svjedocima, koje je pribavilo tokom istrage, zanemarujući i osporavajući u potpunosti dokaze odbrane. Nadalje, branilac

navodi da taj događaj koji se stavlja optuženom na teret, a koji je za posljedicu imao pogibiju civila, desio u vrijeme oružanog sukoba u BiH između HV/HVO i Armije BiH. u tom pravcu, odbrana ističe da žrtve koje su navedene u optužnici nisu imale status civila, osim njih nekoliko, te da u vrijeme tog događaja, optuženi nije komandovao jedinicom SB Prozor, koja je bila podčinjena 317 bbr, kada je optuženom bilo oduzeto pravo komandovanja jedinicom od načelnika ŠVK. Na kraju, odbrana navodi da su neposredno prije planiranja akcije, tu boravili svi visoki oficiri ABiH, koje je predvodio načelnik štaba vrhovne komande Halilović Sefer.

26. Također, odbrana smatra da nije tačna konstatacija Tužilaštva, da je u vrijeme akcije Uzdol, komadant SB Prozor bio Enver Buza, što je odbrana i dokazala predočivši dva materijalna dokaza iz kojih proizlazi da je optuženi postavljen za VD komadanta SB Prozor od 02.06.1993. godine. Iz dokumenata proizlazi kako je Enver Buza zatekao nesređeno stanje jedinice, te je bio primoran donositi i neke represivne mjere.

27. Branilac dalje ukazuje da optužba ne može zaključiti da je optuženi imao efektivnu kontrolu nad jedinicom, jer je bio razvlašten, odnosno bila mu je oduzeta komandna dužnost, a dio ljudstva bio je predpočinjen 317 bbr, te da je akcijom na Uzdol komandovao nadređeni stariješina Suljević Zićro, usljed čega odbrana i smatra da su navodi Tužilaštva u vezi s efektivnom kontrolom kao i dokazi na koje se pozivaju, neosnovani i nerelvantni.

28. Kad je u pitanju „*mens rea*“, kao svjesni element krivične – komandne odgovornosti, odbrana osporava kao neosnovane i neutemeljene navode Tužilaštva, na osnovu kojih proizlazi da je optuženi znao da su njemu podređni vojnici – pripadnici jedinice SB Prozor u napadu na selo Uzdol i zaseoke Križ, Zelenike i Rajiče na okrutan i svirep način ubili 27 civila ... nacionalnosti. Naime, odbrana smatra da je jedinica u toj akciji bila predpočinjena 317 bbr i pod komandom Zejnilagić Envera, a naređenje o predpočinjavanju i napadu na Uzdol, izdao je lično načelnik GŠ ABiH, Halilović Sefer što potvrđuju svjedoci Fazlić Bahrudin, Đogić Šefik, Cokoja Ekrem, Čorbadžić Zajko, Đogić Erzimana, Karić Vehbija, kao i Suljević Zićro u svom intervju, kao i drugi saslušani svjedoci

29. Dalje, odbrane tvrdi da je optuženi zatražio od zamjenika, pomoćnika za bezbjednost koji su lično učestvovali u akciji, komandira grupa koji su također učestvovali u akciji, te pomoćnika za obavještajne poslove, da utvrde i izvještaju ga o rezultatima akcije Uzdol, na osnovu čega je i izdao Naredbu i sačinio izvještaj komadanta u kojem navodi da je uništen jedan tenk, centar veze, baterija minobacača, da je likvidirano 65 bojovnika kao i 30 naoružanih civila, i dostavio ga komandi 6. Korpusa. Slijedom navedenog, prema stavu odbrane, proizlazi da optuženi nije imao saznanja o navodnim ubistvima civila, niti je o tome bio informisan od strane učesnika akcije.

30. Kad su u pitanju navodi Tužilaštva u završnoj riječi o trećem elementu komandne odgovornosti „*propustio da kazni*“, odbrana prije svega osporava Nalaz i mišljenje vještaka vojne struke Keserović Dragomira, napominjući da u predmetnom nalazu nedostaju stranice 44 do 49, str. 51,59,60 i 61, te kako su iz nalaza izvučeni elementi koji idu u prilog odbrani i samim tim nalaz je nezakonit i nije kompletan. Prema stanovištvu odbrane, vještak je svoj Nalaz bazirao jednostrano, dakle na dokazima Tužilaštva.

31. Dodaje i to da Tužilaštvo nije uložilo kao materijalan dokaz Nalaz patologa iz Splita, što dovodi u sumnju da su poginuli bili u statusu civila, te kako su naknadno dvije žrtve koje su nađene na području Uzdola naknadno poslone u Split što nameće sumnju i o friziranju podataka o broju poginulih, a riječ je o Ratkić Martinu i Kati.

32. Nadalje, branilac smatra da je područje Jablanice i Prozra bilo obuhvaćeno oslobodilačkim akcijama A BiH kojima je lično komandovao načelnik Generalštaba A BiH Halilović Sefer, te samim time da je područje Uzdola predstavlja legitimni vojni cilj, te dodaje da je u svrhu izvršenja dijela borbenih zadataka izdato Naređenje SB Prozor od 6. korpusa A BiH, kojim nije bio obuhvaćen pravac borebenog dejstva preko Uzdola, iako je to navedenim direktivama to bilo naređeno. U tom pravcu, odbrana ističe kako iz dokaza proizlazi da ovo Naređenje nije izvršeno jer je VD komandant to odbio izvršiti, nakon čega je načelnik GŠ Halilović Sefer smjenio Buzu Envera sa dužnosti komandanta u akciji Uzdol te neposredno za tu akciju odredio komandajućeg Suljevića Zićru, što isti dokazuje u inetervju „*Oslobođenje*“.

33. U daljnjem izlaganju branilac napominje kako je neposredno prije akcije u noćnim satima 13/14.09.1993. godine, zbog iskazanog nepovjerenja prema Enveru Buzi, načelnik Sefer Halilović održao sastanak sa komandirima grupa koji su trebali izvršiti napad na Uzdol, održao im govor i ispratio na zadatak, što dokazuju iskazi svjedoka odbrane Hodžić Ševke, Đogić Erzimane i svjedoka Tužilaštva Nikšić Fahrudina.

34. Odbrana također ističe da iskaz optuženog koji je dat u korist odbrane, potvrđuje stav odbrane i to da je akcijom u tom napadu komandovao Suljević Zićro sa osmatračnice Glavica po naređenju načelnika GŠ Halilović Sefera, da je u tom momentu SB Prozor bio predpočinjen 317. bbr, te da Buza Enver nije bio u obavezi da u svojstvu VD komandanta poduzima bilo kakve radnje, budući da nije faktički niti formalno - pravno komandovao jedinicom, usljed čega odbrana i predlaže Sudu da optuženog Buzu Envera za dijelo koje mu se optužnicom stavlja na teret, oslobodi od optužbe.

35. Istakao je branilac i da su pripadnici HVO-a znali za akciju, da su obavjestili jedinice i naredili iseljavanje civila iz zone odgovornosti brigade Rama i njene 3. bojne i da su spremno čekali napad, što dokazuju i uređeni položaji za odbranu u tri reda, kao i činjenica da je komandant 3. Bojne, Prskalo Josip svoje roditelje sklonio iz Uzdola neposredno prije akcije, što samo dodatno potvrđuje sumnju branioca, da je on kao komandant znao za predstojeću akciju A BiH i da je svjesno postavio navodne civile u vojnom cilju.

36. Da pomenuta tvrdnja stoji, prema stavu odbrane, jasno pokazuje i činjenica da su pripadnici HVO-a svjesno kao okupatorska vlast kontaminirali bojnu prostoriju, pomakli i odnijeli posmrtno ostatke, a da su jedan dio njih od 22 pokazali UNPROFORU u Prozoru, da bi zatim njih 27, bez odobrenja organa R BiH poslali na obdukciju u Split.

37. Dalje, a imajući u vidu status optuženog (VD komandanta), odnosno da nije nadležan za pokretanje istrage, isti je ipak prikupio sve potrebne izjave od vojnika i stariješina, zbog čega se odbrana i pita šta je sa navedenim izjavama i gdje su one nestale, te u konačnici zašto niko za takav propust nije odgovarao. Cijeneći navedeno,

zaključak odbrane, koji je istovjetan sa zaključkom vještaka Harbinja Derve, da komandant Buza Enver ne snosi nikakvu odgovornost, te da nije odgovoran za pogibiju civila, posebno imajući u vidu da niko od svjedoka Tužilaštva nije vidio optuženog, ali su samo čuli za njegovo ime.

38. U daljenjem izlaganju, branilac napominje da se dolazi do zaključka da se ne poštuje presuda Haškog tribunala izrečena za UZP za čuvenu šestorku HZHB i HVO-a u kojoj je presuđeno da je u R BiH bio međunarodni sukob, da je Republika Hrvatska sa svojom vojskom podržana od strane HVO-a i paradržavne tvorevine HZHB napala R BiH što dovodi do zaključka da je Armija BiH branila i oslobađala teritoriju i narode R BiH.

39. Odbrana smatra da se u vojnom cilju, kakav je Uzdol i bio, usljed čega je i došlo do pogibije *navodnih civila*, najveću odgovornost snosi 3. Bojna i komanda brigade Rama, posebice što su imali saznanja o predstojećem napadu iako žele da cijelu odgovornost prebace na Armiju BiH kako bi spasili svoje ljude.

40. Konačno, odbrana optuženog Buze Envera tvrdi da tokom ovog krivičnog postupka Tužilaštvo nije van razumne sumnje dokazalo da je optuženi počinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret. Stoga, jedini prijedlog odbrane je da Vijeće svojom odlukom oslobodi neosnovano optuženog Envera Buzu.

41. Optuženi se slaže sa završnim riječima svog branioca, te dodaje kako je u Prozor došao po naredbi da sačuva slobodni prostor, a da u jedinice A BiH koje su bile u rasulu uvede vojnički red, pripremi komandu i da obuču vojsku, obzirom da je zatečeno stanje bilo katastrofalno. Optuženi tvrdi da je i imao obučene i motrizovane brigade sa preko tri hiljade ljudi s artiljerijom i tenkovima nikad ne bi naredio napad na Prozor preko Uzdola što taktički nije bila dobra zamisao. Ukratko, optuženi tvrdi da je poduzeo sve u tim oklonostima što je bilo moguće nakon pritiska od komande 6 . korpusa iako nije komandovao nit naredio izvršenje napada koji je izvela 317 bbr. Na kraju, optuženi ističe kako žali za svim poginulim, ali se on lično ne osjeća odgovornim, a još manje krivim za dešavanja na Uzdolu.

III. PROCESNE ODLUKE

A. SVJEDOCI POD MJERAMA ZAŠTITE

42. Neposredno prije saslušanja svjedoka „G“, Sud je putem Odjela za podršku svjedocima Suda BiH, dobio obavijest da je navedeni svjedok ranije svjedočio pred Mehanizmom za međunarodne krivične sudove (dalje Mehanizam) u predmetu *Tužilac protiv Sefera Halilovića brcj: MICT-14-72-R86F.1*¹, gdje je ovaj svjedok osim mjere zaštite pseudonim imao i mjeru zaštite svjedočenje putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka na način na koji stranke i branitelj mogu postavljati pitanja, pri čemu će se svjedok

---

¹ Odluka po molbi na osnovu pravila 86 (F) Mehanizam za međunarodne krivične sudove broj: MICT-14-72-R86F.1 D28-D-26 od 06.11.2017. godine, predmet Tužilac protiv Sefera Halilovića.

nalaziti u drugoj prostoriji, a da se prilikom svjedočenja koristi elektronski uređaj za promjenu slike svjedoka.

43. Nakon što je Vijeće upoznalo stranke i braniocima o mjerama zaštite koje je svjedok ranije dobio, Tužilac se saglasio sa ranije određenim mjerama dok je odbrana istakla da se ne protive određivanju mjera zaštite svjedoku ukoliko to svjedok lično zahtjeva.

44. Imajući u vidu izjašnjenja stranaka, kao i stanje u spisu, Vijeće nalazi da se, u konkretnom slučaju, a imajući u vidu činjenicu da je svjedok "G" ranije dobio mjere zaštite prilikom svjedočenja u predmetu *Tužilac protiv Sefera Halilovića*, i to dodjela pseudonima, uz zaštitu ličnih podataka, te dodatnu mjeru svjedočenja iz druge prostorije uz izmjenu slike, svjedoku "G" i u ovom krivičnom predmetu, dodijele identične mjere zaštite, iz člana 9.² i 13. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, poštujući pravilo 86F³ (i) Pravilnika.

45. Naime, cijeneći citirane zakonske odredbe kao i pravilo 86F(i) Pravilnika, što u vezi sa činjenicom da su svjedoku "G" u ranijem predmetu već određene mjere zaštite, Vijeće je našlo da je i u ovom krivičnom predmetu potrebno da se dodijele istovjetne mjere zaštite, i to svjedočenje iz druge prostorije uz izmjenu slike.

46. Imajući u vidu navedeno, Vijeće je rješenjem, broj **S1 1 K 021682 16 Kri** od **13.02.2018. godine**, u fazi glavnog pretresa, svjedoku pod pseudonimom „G“, odredilo zaštitne mjere na način da će ime i prezime kao i ostali lični podaci svjedoku ostati povjerljivi, u periodu od 30 godina od donošenja konačnog rješenja o određivanju zaštitnih mjera, kako je predviđeno članom 13. stav 1. pomenutog zakona, uz određivanje dodatne mjere zaštite predviđene članom 13. stavom 2. istog Zakona, na način da će se svjedok na glavnom pretresu saslušati putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka na način na koji stranke i branitelj mogu postavljati pitanja, pri čemu će se svjedok nalaziti u drugoj prostoriji. Prilikom svjedočenja će se koristiti elektronski uređaj za promjenu slike svjedoka.

---

² Član 9. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka je propisano da „*Pri odlučivanju da li postaje opravdani razlozi da se svjedok ispita putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka na način na koji stranke i branitelj mogu postavljati pitanja, a da ne budu prisutni u istoj prostoriji sa svjedokom, takođe će se uzeti u obzir potreba da se osigura zaštita svjedoku pod prijetnjom i ugroženog svjedoka.*”

³ Pravilo 86F (i) Pravilnika propisuje da *kad su u nekom postupku pred MKSJ-om, MKSR-om ili Mehanizmom za neku žrtvu ili svjedoka određene zaštitne mjere, iste ostaju na snazi, mutatis mutandis, u svakom drugom postupku pred Mehanizmom ili u nekak drugak jurisdikciji dok god ne budu ukinute, izmjerjene ili pcjačane u skladu s procedurom predviđenom ovim pravilom.*

47. Vijeće je odluku o isključenju javnosti sa dijela nastavka glavnog pretresa održanog 10.04.2018. godine donijelo u skladu sa članom 235. Zakona o krivičnom postupku BiH, kada se, između ostalog, raspravljalo o mjerama zaštite svjedoku Sejadu Čolaku i kada su mu postavljana pitanja koja su mogla otkriti njegov identitet, a čemu se stranke nisu protivile. Međutim, u slučaju svjedočenja svjedoka Sejada Čolaka, Vijeće nije našlo za neophodnim da mu se odrede mjere zaštite, te je shodno navedenom, Vijeće donijelo odluku kojom se zabranjuje objavljivanje fotografije svjedoka u svim elektronskim i štampanim medijima, a sa kojom odlukom se saglasio i svjedok.

48. Prije nego je sa dijela glavnog pretresa isključena javnost Vijeće je u javnom zasjedanju upoznalo sve prisutne o razlozima za isključenje javnosti, te je, isto tako, javno objavilo odluku koja je donesena na dijelu pretresa sa kojeg je javnost bila isključena.

49. U navedenom slučaju kada je isključena javnost, Vijeće je, nakon razmatranja sudske prakse koja ukazuje da nije uvijek moguće predvidjeti i potpuno kontrolisati dinamiku izjašnjenja o pravnim i činjeničnim pitanjima, odlučilo da isključi javnost sa dijela glavnog pretresa prilikom ispitivanja navedenog svjedoka.

C. NASTAVLJANJE ODGOĐENOG GLAVNOG PRETRESA (ČLAN 251. STAV 2. ZKP BIH)

50. Odredba člana 251. stav 2. ZKP BiH predviđa da *„glavni pretres kcji je odgođen mora ponovo početi ako se izmjenio sastav vjeća ili ako je odgađar je trajalo duže od 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branioca vjeće može odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo i da se ne vrši novi uviđaj, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranjem glavnom pretresu...“*

51. Kako je u ovom predmetu, tokom dokaznog postupka, između otvaranja glavnog pretresa održanog 11.07.2017. godine i ponovnog otvaranja glavnog pretresa održanog dana 22.08.2017. godine, kao i od 19.12.2017. godine i 23.01.2018. godine, te konačno od 03.07.2018. godine i 09.10.2019. godine, prošlo više od 30 dana, postupajući u skladu sa gore navedenom odredbom, Vijeće je, uz saglasnost stranaka u postupku i branioca optuženog, odlučilo da se ranije izvedeni dokazi neće ponovo izvoditi, već će se koristiti iskazi svjedoka dati prethodno na glavnim pretresima, kao i već uvedeni materijalni dokazi.

D. ODSTUPANJE OD NEPOSREDNOG IZVOĐENJA DOKAZA

52. Tužilaštvo BiH je predložilo da se na glavnom pretresu dana, u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH, pročitaju iskazi umrlih svjedoka Ratkić Blaža, Stojanović Ivana, Zelenika Anđe, Zelenika Josipa, Raič Frane i Barešić Slavke, kao i iskaz svedoka Jašarević Jusufa.

53. Član 273. ZKP BiH, a koji se odnosi na izuzetke od neposrednog izvođenja dokaza, u stavu 2. predviđa da: *“zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu se po odluci sudje odnosno vjeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su*

ispitane osobe umrle, duševno obojele, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć, ili je znatno otežan iz važnih razloga“.

54. Kako je u sudski spis uložen Izvod iz matične knjige umrlih Ratkić Blaža⁴, Stojanović Ivana⁵, Zelenike Anđe⁶, Zelenike Josipa⁷, Raič Frane⁸ i Brešić Slavka⁹ iz kojeg nesumnjivo proizilazi da su navedena lica umrla, zbog čega njihova ispitivanja nisu bila moguća na glavnom pretresu, to je Sud prihvatio prijedlog Tužilaštva da se na nastavku glavnog pretresa održanog dana 06.06.2017. godine, pročita iskaz umrlog svjedoka Ratkić Blaža¹⁰, dana 11.07.2017. godine, pročitaju iskazi umrlih svjedoka Stojanović Ivana¹¹, Zelenika Anđe¹² i Zelenika Josipa¹³, dana 22.08.2017. godine, pročita iskaz umrlog svjedoka Raič Frane¹⁴, kao i dana 05.12.2017. godine, pročita iskaz umrlog svjedoka Barešić Slavka¹⁵.

55. Kako se radi o izuzetku od neposrednog izvođenja dokaza, kojem Sud pribjegava kada na glavnom pretresu nije moguće neposredno saslušati svjedoke, Sud je suprotnoj strani dao mogućnost, da navede pitanja koja bi bila postavljena svjedocima da su isti neposredno saslušani.

56. Vijeće je, postupajući u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH¹⁶, prihvatilo da se kao dokaz odbrane pročita i uloži u spis izjava svjedoka Jašarević Jusufa.

57. Tužilaštvo BiH je predložilo čitanje izjave svjedoka Jašarević Jusufa u skladu sa članom 273 ZKP BiH, iz razloga lošeg zdravstvenog stanja svjedoka i njegove

---

⁴ **T-2** Izvod iz matične knjige umrlih od 20.10.2015.godine, lice Blaž Ratkić, broj: 02/1-15-798/2015;

⁵ **T-3A** Smrtni list Republike Hrvatske - lice Ivan Stojanović – Ured državne uprave u Zagrebačkoj županiji - Matični ured Zaprešić, broj 238-04-05/7-16-01 od 21.01.2016.godine

⁶ **T-4A** Izvod iz matične knjige umrlih - lice Anđa Zelenika – Hercegovačko – Neretvanski kanton, Mostar, broj 04/1

15-4-4935/2015 od 09.10.2015.godine

⁷ **T-5A** Izvod iz matične knjige umrlih - lice Josip Zelenika, Hercegovačko – Neretvanski kanton, Prozor – Rama, broj 02/1-15-797/2015 od 20.10.2015.godine

⁸ **T-6** Izvod iz matične knjige umrlih, Općina Prozor - Rama broj: 02/1-15-794/2015 od 19.10.2015. godine na ime Raič Frano

⁹ **T-9A** Izvod iz matične knjige umrlih za Barešić Slavku, Općina Prozor Rama, broj 02/1-15-3-555/20017 Uzdol, od 31.08.2017. godine

¹⁰ **T-2** Zapisnik o saslušanju svjedoka Blaž Ratkić od 21.11.2006. godine, broj: 17-04/2-04-2-689/06, Državna agencija za istrage i zaštitu

¹¹ **T-3** Zapisnik o saslušanju svjedoka Ivan Stojanović – Tužilaštvo/ Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 0011304 15 od 02.12.2015.godine

¹² **T-4** Zapisnik o saslušanju svjedoka Anđa Zelenika – Ministarstvo sigurnosti – Državna agencija za istrage i zaštitu – Centar za istraživanje ratnih zločina broj: 17-04/2-04-2-692/06 od 23.11.2006.godine

¹³ **T-5** Zapisnik o saslušanju svjedoka Josip Zelenika, sastavljen dana 22.01.1996. godine kod istražnog sudije Višeg suda u Mostaru, broj: KI 78/95

¹⁴ **T-6A** Zapisnik o saslušanju svjedoka Franje Raiča broj: KI 78/95 sastavljen od strane istražnog suca Višeg suda u Mostaru dana 18.12.1995. godine.

¹⁵ **T-9** Zapisnik o saslušanju svjedoka Barešić Slavka, Državna agencija za istrage i zaštitu broj 17-04/2-04-2-687/06 od 21.11.2006. godine

¹⁶ Članom 273. stav 1. ZKP BiH propisano je da: „*Iskazi dati u istrazi dopušteni su kao dokaz na glavnom pretresu i mogu biti korišteni prilikom direktnog i unakrsnog ispitivanja ili pobijanja iznesenih navoda..*“. Stav 2. istog člana propisuje da „*Izuzetno od stava 1. ovog člana, zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu se po odluci sudje, odnosno vjeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle (...) ili je njihov dolazak pred sud nemoguć ili je znatno otežan iz važnih uzroka.*“

nemogućnosti da pristupi na Sud. Međutim, odbrana se protivila čitanu iskaza svjedoka Jusufa Jašarevića, navodeći da se stanje svjedoka nije moglo pogoršati od 2009. godine i doći u ovakvo stanje kakvo jeste danas.

58. S tim u vezi, dana 21.11.2017. godine na prijedlog Tužilaštva BiH saslušan je vještak Prof dr Abdulah Kučukalić na okolnosti zdravstvenog stanja svjedoka. U zaključku sudsko psihijatrijskog nalaza i mišljenja od 16.06.2016. godine¹⁷, vještak je konstatovao da svjedok boluje od ... nastale nakon doživljenih ... koja oštećenja su trajnog karaktera, odnosno to je definitivno stanje i ne može se očekivati poboljšanje u narednom periodu. Dalje, vještak je mišljenja da svjedok nije sposoban da aktivno učestvuje u sudskom procesu, prati sudski proces, daje precizne i svrsishodne odgovore na postavljena pitanja, te u končnici, da svjedočenje na Sudu BiH predstavlja za svjedoka stresnu situaciju koja može negativno uticati na njegovo zdravstveno stanje, obzirom na visok rizik od recidiva moždanog udara i životne ugroženosti. Na glavnom pretresu, ostajući pri navodima iz nalaza, vještak je dodao i da je svjedoka opet pregledao 25.10.2017. godine i da nažalost proces mentalnog oštećenja i propadanja kognitivnih funkcija ide u pogoršanje.

59. Shodno navedenom, Vijeće je zaključilo da su ispunjeni uslovi propisani članom 273. stav 2.¹⁸ ZKP BiH za čitanje i korištenja zapisnika iz istrage, kao dokaza na glavnom pretresu. Stoga je Vijeće iskaz Jašarević Jusufa¹⁹ prihvatilo i pročitao kao dokaz na glavnom pretresu održanom dana 21.11.2017. godine. Vijeće prigovor odbrane da se stanje svjedoka nije moglo pogoršati od 2009. godine i doći u ovakvo stanje kakvo jeste danas, nalazi neosnovnim, obzirom da je izjava od svjedoka uzeta 2009. godine, a moždani udar se desio 2014. godine, a na što nedvojbeno ukazuje i vještak sudske psihijatrije Prof dr Kučukalić kako na glavnom pretresu, tako i u svom nalazu i mišljenju od 16.06.2016. godine, odnosno da je trenutno zdravstveno stanje posljedica moždanog udara od 2014. godine.

60. Kako se radi o izuzetku od neposrednog izvođenja dokaza, kojem Sud pribjegava kada na glavnom pretresu iz zakonom predviđenih razloga nije moguće neposredno saslušati svjedoka, Vijeće je suprotnoj strani dalo mogućnost, da navede pitanja koja bi bila postavljena svjedoku da je isti neposredno saslušan.

E. INTERVENCIJA VIJEĆA U POGLEDU IZMJENA U ČINJENIČNOM OPISU OPTUŽNICE

---

¹⁷ T-7 Nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra prof. dr. Abdulaha Kučukalić od 16.06.2016. godine na okolnosti medicinskog stanja svjedoka Jusufa Jašarevića.

¹⁸ Član 273. stav 2. ZKP: Izuzetno od stava 1. ovog člana, zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu se po odluci sudije, odnosno vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle, duševno oboljele, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć, ili je znatno otežan iz važnih razloga.

¹⁹ T-8 Zapisnik o saslušanju svjedoka Jusufa Jašarevića, Tužilaštvo BiH broj KT-RZ-17/06 od 08.06.2009. godine

61. Vijeće je u činjeničnom opisu izreke presude, načinilo određene izmjene, pri čemu je vodilo računa da se i dalje radi o istom djelu, odnosno istom događaju sa svim bitnim obilježjima, koji predstavljaju obilježje krivičnog djela, čime je objektivni identitet između optužnice i presude očuvan.

62. Naime, Vijeće je izvršilo intervencije u pogledu ostalih okolnosti koje pridonose tačnijem određivanju okolnosti izvršenja krivičnog djela, ne narušavajući integritet bića krivičnog djela u konkretnom slučaju.

63. Shodno navedenom, Vijeće je, iz osuđujućeg dijela izreke presude, izostavio dio koji se odnosio mjesto i položaj optuženog Envera Buze za vrijeme akcije i napada na Uzdol 14.09.1993. godine, odnosno Sud je izvršio intervenciju na način da je u uvodnom dijelu izreke, odnosno u činjeničnom opisu izreke je dio "*neposredncj*" izostavljen, obzirom da prema stanju spisa, mjesto, tačnije osmatračnica sa koje je pratio tok akcije, se nalazi u Herama, na Glavici iznad Uzdola, koja pozicija jeste blizu mjesta izvršenja krivičnog djela, ali ne i u neposrednoj blizini, budući da neposrednost podrazumjeva takvu razdaljinu u kojoj se ostavljuje neposredni kontakt subjekata, u kom smislu je i navedeno u izreci presude "*... za kcje vrijeme je optuženi bio fizički u blizini mjesta ...*".

64. Nadalje, a obzirom na izvedene dokaze Vijeće je, izmijenilo i izreku presude u odnosu na status optuženog u vrijeme inkriminirajućeg događaja, pa je tako u izreci presude, Vijeće dodalo dio "*vršioca dužnosti*", u kom smislu je i navedeno u izreci presude "*... u svcjstvu vršioca dužnosti komadanta Samostalnog batajona Prozor Armije BiH ...*" obzirom da je Vijeće ocjenom provedenih dokaza na glavnom pretresu ustanovilo da je optuženi Naredbom OGI IKM Bradina str. pov. br. 01/90 od 31.05.1993. godine imenovan za vršioca dužnosti komadanta Samostalnog bataljona Prozor Armije BiH, a dokazi o promjeni njegovog statusa iz vršioca dužnosti u komadanta bataljona stranke u postupku nisu uložile u sudski spis.

65. Prilikom ovih intervencija, Vijeće se rukovalo stavom da su intervencije u činjeničnom opisu djela dozvoljene ako su usmjerene na preciznije određenje djela, pri tome vodeći računa da se optužba ne prekorači, odnosno da se optuženi ne dovede u težu procesnu situaciju koja obuhvata težu kvalifikaciju po njega.

66. Imajući u vidu sve naprijed navedeno, Vijeće zaključuje da je činjenični opis djela usklađen sa utvrđenim činjeničnim stanjem, pravna kvalifikacija djela nije izmjenjena, a optuženi nije doveden u teži procesno-materijalni položaj.

F. IZMJENE ODREDBA BLANKETNOG PROPISA NAVEDENOG U OPTUŽNICI

67. U preambuli optužnice Tužilaštva broj T20 0 KTRZ 0011304 15 od 09.08.2016. godine navedeno je da je optuženi postupao "*...suprotno pravilima Međunarodnog humanitarnog prava i to odredbe člana 3. stav 1 tačka a) IV Ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica za vrijeme rata od 12.08.1949. godine, povrede člana 147 u vezi sa članom 146 i odredbe člana 87. stav 3. Dopunskog protokola ...*".

68. Tužilaštvo je radnje opisane u činjeničnom dijelu optužnice kvalifikovalo kao Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) KZ BiH, u vezi sa članom 180. stav 2. KZ BiH, odnosno optuženog se tereti da je kao odgovorno lice propustio da poduzme nužne i razumne mjere da njegovi podređeni za izvršenje krivičnog djela budu kažnjeni.

69. U tom pravcu, član 146. Dopunskog Protokola uz Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine koji je naveden u optužnici, reguliše obaveze zemalja ugovornica da će preuzeti sve zakonodvne mjere radi propisivanja sankcija, pronalaženju počinitelja, te u konačnici preuzeti sve zakonom predviđene mjere na suzbijanju i prevenciji kršenja pravila međunarodnog humanitarnog prava. Nadalje, članom 147. Dopunskog Protokola uz Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine su predviđene teške povrede međunarodnog humanitarnog prava, koje je država ugovornica dužna spriječiti obzirom da je prethodni član navedenog protokola obavezuje na takvo činjenje. S tim u vezi, analizom navedenih članova, kao i analizom odredbe 142 KZ SFRJ, Vijeće nalazi da su obaveze predviđene odredbama 146. i 147. Dopunskog Protokola uz Ženevske konvencije od 12.08.1949. inkorporirane u član 142. KZ SFRJ, obzirom da je bitan element krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva djelovanje protivno međunarodnim pravilima, odnosno istovjetan sa konvencijskim odredbama, slijedom toga, Vijeće je izostavilo navedene članove. Također, a imajući u vidu da je Enver Buza optužen po komandnoj odgovornosti, koja nije bila predviđena KZ SFRJ, a čija primjena ima uporište u međunarodnom običajnom pravu, Vijeće je dodalo član 86. Dopunskog Protokola uz Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine, obzirom da isti predviđa odgovornost komandnog kadra za nepreduzimanje mjera kada je na to bio obavezan, što u konkretnom i jeste slučaj.

70. Imajući u vidu da se djelo za koje se optuženi Enver Buza tereti može počiniti samo kršenjem pravila međunarodnog prava, te činjenicu da je Vijeće uporište za odgovornost komandant upravo crpilo iz međunarodnih propisa, kojom analizom se u ovoj presudi Vijeće detaljno osvrnulo u dijelu primjene relevantnog prava, Vijeće je načinilo korekcije u blanketnom propisu na način da je umjesto povrede „člana 147 u vezi sa članom 146 i odredbe člana 87. stav 3 ...“, stavilo povrede „člana 86²⁰ i odredbe člana 87. stav 3...“, a imajući u vidu opis djela i kvalifikaciju djela u potvrđenoj optužnici, te da zajednički član 3. propisuje isti nivo zaštite za sva lica i da se može primjeniti na oružane sukobe koji su međunarodnog i ne-međunarodnog karaktera.

---

²⁰ Član 86 Dodatnog protokola I Ženevske konvencije iz 1949. godine: *Stav 1.* Visoke strane ugovornice i strane u sukobu će suzbijati teške povrede i preduzimati mjere potrebne za suzbijanje svih ostalih povreda konvencija ili ovog protokola, koje su rezultat nepreduzimanja, kada po dužnosti treba da ih preduzimaju; *Stav 2.* Činjenica da je povredu Konvencija ili ovog protokola izvršio neki potčinjeni, ne oslobađa njegove starješine krivične ili disciplinske odgovornosti, već prema slučaju, ukoliko su oni znali, ili imali informacije koje su im omogućile da zaključe pod okolnostima koje su vladale u to vrijeme, da je on izvršio ili da će izvršiti i takvu povredu i ako, nisu preduzeli sve moguće mjere u granicama svoje moći da spriječe ili suzbiju povredu.

71. Vijeće cijeni da ove intervencije nisu na štetu optuženog, te da je Vijeće postupalo u granicama svojih zakonskih ovlaštenja, te u skladu sa sudskom praksom²¹.

72. Vijeće je vezano za činjenično stanje kako je ono izneseno u potvrđenoj ili na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici, što znači da je vezano ne samo za djelo iz optužbe kao određeni događaj u prošlosti, nego je vezan za opis tog djela, odnosno događaja kako je on iznesen, odnosno opisan u optužnici. Ovakvom izmjenom Vijeće nije diralo u kvalifikatorne elemente krivičnog djela koje se optuženom stavljaju na teret, obzirom da svi ratni zločini imaju iste opšte kvalifikatorne elemente i da sve Ženevske konvencije, odnosno njihov zajednički član 3. zabranjuju ubistva prema ranjenim i onesposobljenim licima, te u konačnici, odgovornost nadređenih u konkretnom slučaju i jeste predviđeno međunarodnim pravom, što je i bio osnov za primjenu ovog oblika odgovornosti prema optuženom, obzirom da isti nije bio predviđen KZ SFRJ.

73. Ženevske konvencija o zaštiti civilnih lica u vrijeme sukoba predstavljaju zaštitu od postupanja suprotnih vrijednostima zaštićenim Međunarodnim humanitarnim pravom, te je optuženi zasigurno bio svjestan da je svako postupanje suprotno međunarodnom humanitarnom i običajnom pravu kažnjivo. Naime, član 3. sadrži opšta pravna načela koja poznaju civilizovani narodi, te je optuženi znao da je bez obzira na status pripadnika vojnih formacija ponašanje kao što je lišenje života zabranjeno, te da svako u odnosu na svoj opseg odgovornosti, u slučaju propuštanja istih, ima snositi posljedice za takvo djelovanje.

74. Vijeće intervenišući na blanketnom propisu nije diralo u opisane radnje i oblik krivične odgovornosti koja je optužnicom optuženom Buzi stavljena na teret.

75. Dakle, Vijeće je vodilo računa o činjenici da je optuženi još od momenta podizanja optužnice bio upoznat sa krivičnim djelom koje mu se stavlja na teret, sa činjenicom da je odgovoran za radnje koje su počinili njegovi podređeni i da su radnje podređenih zabranjeno djelo prema zaštićenom dobru za vrijeme oružanog sukoba, a koje štite sve Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine. Međutim, imajući u vidu da Sud nije vezan pravnom kvalifikacijom i da je u konkretnom primjenjen KZ SFRJ, kao blaži zakon po učinioca krivičnog djela, koji ne predviđa komandnu odgovornost, Vijeće je dodalo član 86. Dopunskog Protokola uz Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine, koji reguliše odgovornost komandnog kadra za nepreduzimanje mjera kada je na to bio obavezan.

76. Imajući u vidu i činjenicu da element krivičnog djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva jeste kršenje međunarodnog humanitarnog prava, da su dispozitivom tačno određeni, mjesto, vrijeme, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, pripadnike bataljona kao počinilac djela kao i osobe nad kojima je izvršen zločin, upućuju da je optuženi u cijelosti bio upoznat sa djelom koje mu se stavlja na teret, pa tako propust Tužilaštva da se pozove na član 86. Dopunskog Protokola I uz Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine kojim se nadređeni ne oslobađaju krivične odgovornosti ukoliko su prema realnim okolnostima znali da su njemu podređeni počinili povrede međunarodnog humanitarnog

---

²¹ Vidjeti presudu Apelacionog vijeća Suda BiH u predmetu S1 1 K 012625 17 Krž 13 od 01.12.2017.godine strana 6. od paragrafa 16.

prava, tako i intervencija Vijeća u tom pravcu se ne bi smatrala narušavanjem objektivnog identiteta optužnice.

G. ODLUKA O DOKAZNIM PRIJEDLOZIMA ODBRANE, REPLICI I DUPLICI

a) odluka o predloženim dokazima odbrane optuženog

77. Dana 04.10.2018. godine, odbrana optuženog Envera Buze je dostavila prijedlog dokaza, koji je precizirala podneskom od 12.10.2018. godine i to saslušanjem svjedoka Čorbadžić Zajke, Đogić Šefika, Fazlić Bahrudina, Cikotić Selme, Hodžić Ševke, Dalipagić Nade, Đogić Erzimane, Đulić Đulejmana, Hujdur Eniza, Čolak Sejada, Hero Juse, Hero Derve, Kahrović Murata, Hero Naima, Bećirović Hajriza, Cokoja Ekrema, Muslimović Fikreta, vještaka vojne struke Harbinja Derve i saslušanje optuženog u svojstvu svjedoka, te ulaganje 23 materijalna dokaza.

78. Vijeće je djelimično prihvatilo predložene dokaze odbrane optuženog Buze, a prema preciziranom podnesku odbrane od 12.10.2018. godine, te je saslušalo Čorbadžić Zajku, Đogić Šefika, Cikotić Selmu, Hodžić Ševku, Dalipagić Nadu, Đogić Erzimanu, Čolak Sejada, Hero Jusu, Hero Dervu, Kahrović Murata, Bećirović Hajriza, Cokoja Ekrema, vještaka vojne struke Harbinja Dervu, a iskaz u svojstvu svjedoka na glavnom pretresu dao je i optuženi Enver Buza. Odbrana je odustala od saslušanja svjedoka Đulić Sulejmana, Hujdur Eniza, Hero Naima, Muslimović Fikreta i Čorbadžić Šefika.

79. Na glavnom pretresu održanom dana 27.11.2018. godine Vijeće je donijelo odluku kojom se ne prihvata izvođenje dokaza saslušanjem svjedoka Fazlić Bahrudina²².

80. Vijeće je, nakon razmatranja, odbilo prijedlog odbrane da se kao dokaz sasluša svjedok Fazlić Bahrudin koji je, kao svjedok optužbe, već saslušan na glavnom pretresu i to, upravo, na okolnosti prekomande optuženog u OGI, njegovog postavljanja za vršioca dužnosti komadanta, stanja u zoni odgovornosti bataljona, dolaska na Dobro polje tima ŠVK, podjeli zadataka, neslaganja sa dobijenim zadatkom u sklopu operacije „Neretva 93, kao i na okolnosti neizvršavanja pomenute operacije, prijetnjama smrću optuženom, predpočinjavanju, dobijanju novog zadatka, obezbjeđivanju MTS-a, vodića, sredstava veze, razgovornika, uvezivanja u sistem veze 317 bbr i dobijanja nadređenog starješine iz Tima ŠVK – a. S tim u vezi, Vijeće nalazi da bi Fazlića bilo suvišno pozivati radi svjedočenja o činjenicama o kojima je, ranije, dao svoj iskaz, posebno ako se ima u vidu da je Vijeće dozvolilo odbrani da postavlja pitanja i izvan okvira direktnog ispitivanja.

---

²² Svjedok Fazlić predložen da svjedoči na okolnosti prekomande optuženog u OGI, postavljanja optuženog za VD komadanta i upustva na osnovu zahtjeva bataljona, stanja u zoni odgovornosti bataljona, dolasku na Dobro polje tima ŠVK i podjeli zadataka, neslaganja sa dobijenim zadatkom u sklopu operacije „Neretva 93, kao i na okolnosti neizvršavanja pomenute operacije, prijetnje smrću, predpočinjavanju, dobijanju novog zadatka, obezbjeđivanju MTS-a, vodića, sredstava veze, razgovornika, uvezivanja u sistem veze 317 bbr i dobijanja nadređenog starješine iz Tima ŠVK – a.

b) odluka o dokazima replike i duplike

81. Dana 31.05.2019. godine Tužilaštvo BiH je dostavilo prijedlog dokaza kojim se pobijaju navodi odbrane optuženog Buze (replika), a kojim se predlaže saslušanje svjedoka Velimira Marića, predsjednika Okružnog vojnog suda u Mostaru, na okolnosti izdavanja naredbe o obdukciji i pregledu tijela sa uzrokom smrti u Kliničkom centru „Firule“ u Splitu, obzirom da je odbrana pobijala zakonitosti dokaza optužbe T – 112 (A i B)²³, budući da je saslušana svjedok odbrane, Nada Dalipagić, koja je u kritičnom periodu bila istražni sudija suda u Mostaru, na glavnom pretresu izjavila da se ne sjeća da je iko bio na Uviđaju na Uzdolu, kao i da su u to vrijeme vršene obdukcije u Mostaru ili Splitu.

82. S tim u vezi, Vijeće je prihvatilo navedeni prijedlog, te je svjedok Velimir Marić kao dokaz replike saslušan na glavnom pretresu dana 02.07.2019. godine.

83. Odbrana optuženog Buze na glavnom pretres održanom dana 02.07.2019. godine predložila kao dokaz duplike određeni broj materijalnih dokumenata²⁴, kojim se dokazuje da su dvije žrtve koje su obuhvaćene naredbom za obdukciju, zapravo bili pripadnici HVO – a.

84. Na glavnom pretresu dana 02.07.2019. godine nakon što je Vijeće prihvatilo navedeni prijedlog, odbrana optuženog Buze je uložila dokaze duplike pod rednim brojem **O-36, O-37 i O-38**.

H. ODLUKA O DJELIMIČNOM USVAJANJU PRIJEDLOGA TUŽILAŠTVA BIH ZA PRIHVATANJE UTVRĐENIH ČINJENICA U POSTUPCIMA PRED MKSJ

85. Vijeće je dana 30.01.2017. godine, donijelo odluku kojom se, u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju predmeta, djelimično prihvata prijedlog Tužilaštva broj T20 0 KTRZ 0011304 15 od 10.08.2016. godine, te se činjenice, utvrđene od strane pretresnog vijeća u predmetu MKSJ-a, *Tužilac protiv Sefer Halilović brcj IT-01-04-T od 16.11.2005. godine*, prihvataju se kao utvrđene u opsegu kako je navedeno u daljem tekstu:

1. *„Uzdol se sastoji od više brdskih zaselaka, mahom sa po svega nekoliko kuća, i u njemu živi ukupno stotinjak ljudi. Ti zaseoci uključuju Rajiće, Cer, Križ, Bobare i Zelenike. Stanovništvo Uzdola uglavnom se bavi poljoprivredom i lovom. Uzdol se nalazi u opštini Prozor. Smješten je na oko 10-15 kilometara od Prozora.“*
2. *„Godine 1993. Uzdol je bio selo bosanskih Hrvata. Po okolini Uzdola bili su razasuti zaseoci, od kojih su neki, kao što su Ljubunci, Krarjčići i Dorja Vast, imali mješano stanovništvo, a u nekima kao što su Here, srještene na oko 5-10 kilometara od Uzdola, živjeli su isključivo bosanski Muslimani.“*

²³ Fotodokumentacija masakr civila Uzdol od 15.09.1993. godine, sa priložima I haški document na ime „Uzdol“, od broja: 01057135-01057279

²⁴ **O-36** Odluka o odlikovanju redom hrvatskog trolista, br. 01-012-96-169/1, **O-37** Potvrda o okolnosti stradanja na ime Kata Ljubić, Postrojba HVO, 42 dom. bojna brigada „Rama“, 034-4/96-07, 1421-07-96-178, Rama: 09.05.1996. godine, **O-38** Potvrda o stradanju na ime Domin Rajić od dana 06.01.1194. godine i 27.11.1993. godine;

3. „Početkom jula 1993., mnogi civili su napustili Uzdol i otišli u Prozor ili Rumboke. Većina muškarca i starijih ljudi je ostala, a mlađi ljudi su uglavnom evakuisani. Ponekad, kad je izgledalo da je situacija mirna, neke žene i djeca vraćali su se svojim kućama i na svoju zemlju u Uzdolu.“
4. „Početkom septembra 1993., linija sukoba između HVO i ABiH je prolazila kroz Uzdol. Posebno nekoliko uzdolskih zaselaka našlo između linije fronta i komandnog mjesta 3. Brijunske brigade HVO, smještenog u zgradi osnovne škole u Ceru. Here i okolna sela, Kute i Šćipe, bili su pod kontrolom ABiH, dok su Uzdol i zaseoci u njegovoj okolini bili pod kontrolom HVO. Između Here i škole u Ceru gotovo stalno je bila jasno definisana linija fronta. HVO je držao položaj na brdu Borak, kao i utvrđene položaje, a položaji ABiH su se nalazili na brdu Krstište i Korjskom brdu.“
5. „... Samostalni prozorski batajlon. Sjedište tog batajona bilo je u dobrom Poju, desetak kilometara udaljenom od Uzdola...“

86. Ostale činjenice predložene u Prijedlogu Tužilaštva odbijaju se iz razloga koji slijede u obrazloženju rješenja.

87. Tužilaštvo BiH je u predmetu protiv optuženog Buza Envera dana 10.08.2016. godine, dostavilo Prijedlog za prihvatanje utvrđenih činjenica na osnovu člana 4. Zakona o ustupanju (Prijedlog). Prijedlog sadrži ukupno 63 činjenice. Činjenice koje optužba predlaže izvorno potječu iz presude pretresnih vijeća MKSJ donesene u predmetimu Tužilac protiv Sefer Halilović broj IT-01-04-T od 16.11.2005. godine.

88. U Prijedlogu se navodi da predložene činjenice zadovoljavaju kriterije po kojim presuđena činjenica može biti prihvaćena kao dokazana, te da iste treba u cjelosti prihvatiti posebno radi svrhe člana 4. Zakona o ustupanju predmeta-efikasnost i ekonomičnost sudskog postupka.

89. Branilac optuženog Buza Envera, advokat Ismet Mehić, dana 24.11.2016. godine, je dostavio Sudu podnesak kojim se protivi prihvatanju svih predloženih utvrđenih činjenica iz predmeta Tužilac protiv Sefer Halilović broj IT-01-04-T od 16.11.2005. godine navodeći da je iste nužno preispitati kroz direktno i unakrsno ispitivanje svjedoka na glavnom pretresu.

90. Članom 4. Zakona o ustupanju predmeta propisano je da: „*Nakon saslušanja stranaka, Sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka, odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravosnažnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ-om, ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ-om ako se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku.*“

91. Nadalje, Pravilo 94. (B) Pravilnika o postupku i dokazima navodi da: „*Na zahtjev jedne od strana ili proprio motu pretresno vijeće može, nakon što je saslušalo strane, odlučiti da formalno primi na znanje činjenice o kojima je presuđeno ili pismeni dokazni materijal iz drugih postupaka pred Međunarodnim sudom kojim se odnose na pitanja od važnosti za tekuće suđenje.*“

92. Dakle, saslušanjem stranaka u postupku, ispunjena je i prva formalna pretpostavka citiranog propisa za odlučivanje o pitanju prihvatanja utvrđenih činjenica dokazanim.

93. Važno je napomenuti da je Zakon o ustupanju predmeta *lex specialis* i da je kao takav primjenjiv u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini.

94. Osnovna svrha člana 4. Zakona o ustupanju predmeta jeste efikasnost i ekonomičnost sudskog postupka, promovisanje prava optuženih na suđenje u razumnom roku, te uvažavanje svjedoka na način da se smanji broj sudova na kojima bi morali da se pojave zbog ponovnog svjedočenja i izbjegne njihova dodatna traumatizacija. Međutim, prilikom odlučivanja Sud je imao na umu da svrha ekonomičnosti postupka i uvažavanje svjedoka mogu ugroziti prava optuženih na pravično suđenje i pretpostavku nevinosti i da se navedeni ciljevi mogu promovisati samo na način koji garantuje poštivanje tih prava, a da su navedeni kriteriji osmišljeni upravo za tu svrhu, jer u suprotnom, to bi *de facto* značilo da je dokazni postupak okončan na štetu optuženih i prije nego se u predmetu neposredno izvedu svi dokazi. Stoga je, u korištenju svoga diskrecionog prava iz člana 4. Zakona o ustupanju i donošenju odluke o konkretnom pitanju, Vijeće imalo u vidu i sa posebnom pažnjom cijenilo prava optuženih u svijetlu člana 6. Evropske Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te i odredbe članova 3., 13., i člana 15. ZKP.

95. Vijeće posebno naglašava da utvrđene činjenice koje su prihvaćene kao dokazane imaju karakter *presumption iuris et de iure* i da mogu biti predmet pobijanja u toku krivičnog postupka ako stranke za to imaju valjane i opravdane razloge. Osim toga, u smislu odredbe člana 15. ZKP Sud nije u obavezi da svoju presudu zasnuje na bilo kojoj činjenici koja je prihvaćena kao dokazana budući da će sve one nakon okončanja krivičnog postupka biti predmetom pojedinačne ocjene i ocjene u kontekstu svih provedenih dokaza na glavnom pretresu koja će imati za rezultat odgovarajuću presudu i ocjenu svih provedenih dokaza.

96. Međutim, kako Zakon o ustupanju predmeta ne propisuje kriterije temeljem kojih bi se određena činjenica smatrala "presuđenom", Vijeće je ispitujući te činjenice, uzelo u obzir kriterije koje je MKSJ utvrdilo rješenjem od 28.02.2003. godine u predmetu Tužilac protiv Momčila Krajišnika, a koji kriteriji uzimaju u obzir prava optuženog zagarantovana Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima i slobodama (EKLJP) kao i ZKP-om BiH.

97. Prema odluci donesenoj u predmetu protiv Momčila Krajišnika, pretresno vijeće na prijedlog jedne od stranaka ili na vlastitu inicijativu, nakon saslušanja stranaka, može odlučiti da formalno primi na znanje presuđene činjenice, ako je činjenica: jasna, konkretna i može se identifikovati, ograničena na zaključke o činjenicama i ne uključuje pravne katekorizacije, pobijana je na suđenju i spada u dio presude koji nije bio predmet žalbe ili je o njemu konačno presuđeno u žalbenom postupku ili je pobijana na suđenju, a sada spada u dio presude koji je predmet žalbe, ali spada u pitanja koja u žalbenom postupku nisu sporna. Nadalje, iste ne smiju potvrđivati krivičnu odgovornost optuženog, te se ne može zasnivati na sporazumu o priznanju krivnje u ranijim predmetima i uticati na pravo optuženog na pravično suđenje. Ovi kriteriji nadopunjuju pravilo 94. stav b (formalno

primanje na znanje) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ. Pored navedenog, isti kriteriji su već prihvaćeni i od strane Apelacionog vijeća Suda (uvid u presudu u predmetu Samardžić Neđo broj X-KRŽ-05/49 od 13.12.2006 godine).

98. Nakon razmatranja navedenih kriterija, Vijeće nalazi da činjenice nabrojane u dispozitivu rješenja u potpunosti ispunjavaju uslove iz navedenih kriterija, te ih u navedenom obimu prihvata kao dokazane.

99. Stoga, primjenjujući gore navedene kriterije, Vijeće je odbilo činjenice koje je predložilo Tužilaštvo pod rednim brojevima: 150, 151, 320, 531, 551, 553, 581, 586, 588, 591, 592, 593, 596, 597, 601, 602, 603, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 638, 639, 641, 642, 644, 647, 648, 730, 733, 734 i 748 iz razloga što iste, predstavljaju pravne i činjenične zaključke pretresnog vijeća MKSJ-a u konkretnom predmetu koje bi također mogle posredno ukazivati na krivičnu odgovornost optuženog, a koje činjenice pretresno vijeće treba utvrditi nakon provedenog dokaznog postupka na glavnom pretresu u predmetnom krivičnom postupku koji se vodi protiv optuženog Buza Envera.

100. Imajući u vidu navedeno, Vijeće je, nakon razmatranja kriterija, osnovom navedenih zakonskih odredbi, donijelo odluku o prihvatanju, kao dokazanih, činjenica naznačenih u dispozitivu rješenja od 30.01.2017. godine.

IV. OCJENA DOKAZA

101. Prilikom razmatranja i ocjene dokaza koji su provedeni na glavnom pretresu, Vijeće se rukovalo osnovnim načelima propisanim u ZKP BiH, Europske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i uspostavljenim praksom MKSJ, Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR) i Europskog suda za ljudska prava (ESLJP), a koji će u nastavku biti navedeni.

102. Prije svega, Vijeće je imalo u vidu da je svrha sudskog postupka da se osigura da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog djela izrekne krivičnopravna sankcija pod uslovima propisanim KZ BiH i u zakonom propisanom postupku (član 2. stav 1. ZKP BiH).

103. U tom smislu, član 3. stav 1. ZKP BiH određuje da se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravosnažnom presudom ne utvrdi njegova krivica. Procesna pretpostavka nevinosti je tzv. *privremena pretpostavka (praesumptio iuris tantum)* koja vrijedi dok se suprotno ne dokaže. Zbog usvajanja ove pretpostavke, optuženi su oslobođeni tereta dokazivanja svoje nevinosti. Slijedom toga, teret dokazivanja suprotnog od onog što predviđa pretpostavka nevinosti je na tužiocu. Pri tome, pretpostavka nevinosti se odnosi ne samo na krivnju optuženog, već i na sve druge bitne elemente koji stoje u međusobnoj vezi u pojmu krivičnog djela (radnja izvršenja, protivpravnost ili kažnjivost).

104. Navedeno potvrđuju i judikati ESLJP²⁵, prema kojima presumpcija nevinosti ima, između ostalog, sljedeće posljedice:

- (i) *optuženi n.je dužan dokazivati svjcu nevinost i teret dokazivanja leži na suprotnoj strani, dakle tužiocu; i*
- (ii) *sud mora donijeti oslobađajuću presudu ne samo kad je uvjeren u nevinost optuženog, nego i u situaciji kad o tome postoji razumna sumnja.*

105. Jedna od neposrednih posljedica presumpcije nevinosti je izričita zakonska odredba sadržana u članu 3. stav 2. ZKP BiH koja propisuje da će sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, sud riješiti na način koji je povoljniji za optuženog.

106. Konkretno, riječ je o načelu *in dubio pro reo*, ili načelu koje je izraz pogodovanja optuženog. Neku činjenicu sud može na temelju ocjene dokaza smatrati utvrđenom kada se uvjerio u njezino postojanje koje mora proizlaziti iz dokaza izvedenih na glavnom pretresu i kad u tom pogledu postupajuće vijeće nema više nikakvih dvojbi. Pri tome sve činjenice koje su *in peius* (na štetu) optuženog moraju se utvrditi sa apsolutnom sigurnošću. Drugim riječima, moraju se dokazati *van razumne sumnje*. Ukoliko se to ne postigne uzima se kao da one i ne postoje. Sve činjenice koje su *in favorem* (u korist) optužene osobe uzimaju se kao da postoje i onda i kad su utvrđene samo sa vjerovatnošću. Ako se i nakon savjesne ocjene dokaza „...*pcjedinačno i u vezi sa ostalim dokazima*...”²⁶ sumnje ne daju otkloniti, prema normi iz člana 3. stav 2. ZKP BiH, u sumnji sud rješava na način povoljniji za optuženog.

107. Rezultat primjene pravila *in dubio pro reo* uvijek mora biti izricanje presude u korist optuženog, što u slučaju sumnje oko pravno relevantnih činjenica predviđenih materijalnim krivičnim pravom uključuje ne samo blažu kaznu kada je krivica utvrđena, nego i oslobađajuću presudu u slučajevima u kojima glavni pretres nije mogao razjasniti sumnju oko pitanja je li optuženi počinio krivično djelo iz optužbe.

108. U ovom smislu je i odredba člana 284. tačka c) ZKP BiH prema kojoj će se optuženi osloboditi od optužbe „*ako n.je dokazano da je optuženi učinio krivično djelo za koje se optužuje*“, što znači, ne samo u slučajevima u kojima uopšte nisu izvedeni dokazi za optužbu, nego i u slučaju kada su dokazi izvedeni, ali su isti nedovoljni da sud, na osnovu njihove ocjene, izvede zaključke o nedvojbenom postojanju činjenica iznesenih u optužbi.

109. U vezi navedenog Vijeće je prilikom ocjene dokaza imalo u vidu i standard dokazivanja „*van razumne sumnje*“ kojeg je ustanovila sudska praksa kao uslov za izricanje osuđujuće presude. Prema opšteprihvaćenom stanovištu, dokazi van razumne

---

²⁵ Npr. *Saunders protiv Velike Britanije*, 1996., Izvještaj 1996-IV, *Barbera, Messegue i Jabardo protiv Španje*, 1988., Serija A br. 146.

²⁶ Član 281. stav 2. ZKP BiH.

sumnje su dokazi na osnovu kojih se pouzdano može zaključiti da postoji najveći stepen vjerovatnoće da je optuženi počinio krivično djelo.

110. Vijeće je imalo u vidu i odredbu člana 14. stav 2. ZKP BiH koja propisuje da je sud dužan razmatrati i ocjenjivati dokaze koji idu u korist optuženog sa jednakom pažnjom kao i dokaze koji ga terete.

111. Osim toga, Vijeće je razmatralo i cijeniło sve dokaze izvedene na glavnom pretresu, kako pojedinačno, tako i u njihovoj međusobnoj vezi, u skladu sa članom 281. ZKP BiH²⁷, ali u nastavku presude će navesti samo one dokaze koji su relevantni za donošenje odluke, te obrazlagati i iznositi zaključke samo o činjenicama koje su od suštinske važnosti za odluku Suda.

112. Vijeće također podsjeća na član 15. ZKP BiH, kojim se rukovalo i u kojem je sadržan jedan od temeljnih principa krivičnog zakonodavstva – princip slobodne ocjene dokaza, koji je ograničen jedino principom zakonitosti dokaza²⁸, što znači da je ocjena dokaza oslobođena formalnih pravnih pravila koja bi određivala vrijednost pojedinih dokaza. Uspostavljajući ovaj princip, zakonodavac je dao neophodnu slobodu sudskoj vlasti i pokazao povjerenje u prosudbenu moć sudija.

113. Vijeće je imalo u vidu i praksu ESLJP²⁹ prema kojoj se sud, iako je obavezan dati razloge za svoju odluku, ne mora detaljno baviti svakim argumentom koji je iznijela neka od strana u postupku.

114. Isto tako, Vijeće je uzelo u obzir stav žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kvočka i dr.* da je stvar diskrecione ocjene pretresnog vijeća koje će pravne argumente razmotriti. Što se tiče zaključaka o činjenicama, pretresno vijeće je dužno da izvede samo one zaključke o činjenicama koji su od suštinske važnosti za utvrđivanje krivice po određenoj tački optužnice. Nije nužno osvrutati se na svaki iskaz svjedoka ili svaki dokaz u sudskom spisu.³⁰

115. Član 6. stav 1. EKLJP nameće obavezu svim sudovima *da jasno ukažu na osnove na kojima zasnivaju svjcu odluku.* Iako priznaje primat domaćih sudskih organa u davanju ocjene šta je relevantno i prihvatljivo, član 6. stav 1. EKLJP nameće domaćim sudovima obavezu da na odgovarajući način izvrše ispitivanje podnesaka, argumenata i dokaza koje su podnijele strane. U vezi s tim, sudovi moraju razmotriti i raščistiti sve značajne nepodudarnosti u iskazima strana u postupku, ukazati da li je neki od osporenih dokaza neprihvatljiv, te ako jeste, po kom osnovu.

---

²⁷ Član 281. ZKP BiH (Dokazi na kojima se zasniva presuda): „Sud zasniva presudu samo na činjenicama i dokazima kcji su izneseni na glavnom pretresu. Sud je dužan savjesno ocjeniti svaki dokaz pojedinačno i u vezi s ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izvesti zaključak je li neka činjenica dokazana.”

²⁸ Član 10. ZKP BiH (Zakonitost dokaza): „Sud ne može zasnovati svjcu odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima kcje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima kcji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona.“

²⁹ ESLJP, *Garcia Ruiz v. Spain*, No. 30544/96, 21. januara 1999. godine.

³⁰ MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Kvočka i dr.* (IT-98-30/1-A), paragraf 23-25.

116. Prilikom ocjene iskaza saslušanih svjedoka Vijeće je nastojalo sagledati njihovo svjedočenje u cjelini, cijeneći pri tome kako sadržinu samog iskaza, tako i držanje i ponašanje svjedoka tokom davanja iskaza. U tom smislu Vijeće je cijeno praksu MKSR i stav Žalbenog vijeća zauzet u predmetu *Nahimana i dr.* u kojem Žalbeno vijeće podsjeća da „*pretresno vijeće ima puno diskreciono pravo da odriješi kcju će težinu i vjerodostojnost pripisati iskazu nekog svjedoka. Pri tome, pretresno vijeće mora uzimati u obzir relevantne faktore u zavisnosti od konkretnog slučaja, uključujući i ponašanje svjedoka u sudnici, njegovu ulogu u datim događajima, uvjerljivost i jasnoću njegovog iskaza, pitanja da li ima protivječnosti ili nedosljednosti u njegovim uzastopnim izjavama ili između njegovog svjedočenja i drugih dokaza, te odgovore tog svjedoka tokom unakrsnog ispitivanja.*“³¹

117. Vijeće je imalo u vidu da pouzdanost iskaza jednog svjedoka zavisi od njegovog poznavanja činjenica, ali na pouzdanost iskaza u velikoj mjeri može uticati protek vremena, nestalnost ljudske percepcije kao i traumatičnost samog događaja o kome svjedoči. Nedosljednosti u iskazu svjedoka ne znače same po sebi da sudsko vijeće koje postupa razložno to svjedočenje mora odbaciti kao nepouzdanost.³² Slično tome, faktori kao što su vremenski razmak između događaja i svjedočenja, mogući uticaj trećih lica, nepodudarnosti, ili stresne okolnosti u vrijeme događaja ne isključuju automatski mogućnost da se vijeće osloni na takav iskaz. Vijeće je uporedilo činjenice o kojima određeni svjedok svjedoči sa činjenicama koje su utvrđene od strane drugih svjedoka, te materijalnim dokazima kako bi se utvrdilo da li su njegovi navodi potkrijepljeni ili osporeni drugim dokazima u ovome predmetu.

118. Vijeće je prilikom ocjenjivanja dokazne snage iskaza saslušanih svjedoka razmotrilo razlike u iskazima svjedoka datim na glavnim pretresom i u ranijim fazama postupka, na koje je ukazivano od strane i optužbe i odbrane. U tom smislu, Vijeće je razlike u izjavama o određenim činjenicama, datim u različito vrijeme i pred različitim organima, kao i pojašnjenja o uzrocima tih razlika datim na glavnom pretresu, analiziralo i cijeno za svaki pojedini slučaj konkretno, te u njihovoj povezanosti sa drugim dokazima, a zatim odlučilo o njihovoj vjerodostojnosti, o čemu će detaljnije biti obrazloženo u nastavku, prilikom analize dokaza u odnosu na činjenični opis optužnice.

V. RELEVANTNO PRAVO

119. Vijeće je razmotrilo primjenu materijalnog prava, te je prvenstveno imalo u vidu da iz optužnice proizlazi da je optuženi inkriminisana djela počinio dana 14.09.1993. godine, dakle u periodu u kojem je bio na snazi Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ) koji je preuzet na osnovu Zakona o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona SFRJ.

---

³¹ MKSR, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Nahimana i dr.* (ICTR-99-52-A), paragraf 194.

³² MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Čelebić*, paragraf 485 i 496 – 498.

120. U pogledu primjene materijalnog zakona i pravne kvalifikacije djela, Vijeće je imalo u vidu načela propisana članovima 3. i 4. KZ BiH, članom 7. stav 1. EKLJP, članom 15. stav 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) i članom 24. stav 2. Rimskog statuta Stalnog Međunarodnog suda (Rimski statut), te je primjenom odredbi navedenih članova utvrdilo da je optuženi Enver Buza počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, na način kako je to propisano navedenim zakonom.

121. Naime, član 3. KZ BiH propisuje načelo zakonitosti, kao jedno od osnovnih načela krivičnog postupka, koje glasi:

*“1. Krivična djela i krivičnopravne sankcije propisuju se samo zakonom.
2. Nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna.”*

122. Dalje, članom 4. KZ BiH propisan je princip vremenskog važenja krivičnog zakona, koji glasi:

*„1. Na učinitelja krivičnog djela primjenjuje se zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinitelja krivičnog djela.
2. Ako se poslije učinitelja krivičnog djela jednom ili više puta izmjeni zakon, primjenit će se zakon koji je blaži za učinioča.”*

123. Slično navedenim odredbama, član 7. stav 1. EKLJP propisuje:

“Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo izvršeno činiteljem ili nečiniteljem koje, u vrijeme kad je djelo izvršeno, nije predstavljalo krivično djelo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći stroža kazna od one koja je bila propisana u vrijeme kad je krivično djelo izvršeno.”

124. Član 15. stav 1. MPGPP propisuje:

„Niko se ne smije osuditi za činitelje ili nečinitelje koje nije ni po domaćem ni po međunarodnom pravu bilo krivično djelo u doba izvršenja. Isto tako se ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno. Ako poslije izvršenja djela zakon odredi blažu kaznu, izvršilac će se koristiti tom blagodat.”

125. Dok član 24. stav 2. Rimskog statuta glasi:

“Ako se prije donošenja pravosnažne odluke u određenom slučaju promijeni zakon kojeg treba primijeniti, Sud će primijeniti odredbu koja je povoljnija za osobu protiv koje se vodi istraga, kazneni progon ili se treba izreći presuda.”

126. Dakle, iz navedenih odredbi proizilazi da se, po pravilu, na učinioca krivičnog djela prvenstveno primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja djela (*tempus regit actum*).

127. Citirana odredba član 4. stav 2. KZ BiH daje mogućnost da se od ovog osnovnog pravila krivičnog prava odstupi samo kada je to u interesu optuženog, dakle kada se utvrdi da je krivični zakon koji je stupio na snagu nakon izvršenja krivičnog djela, blaži za optuženog. Također, pitanje ocjene koji je zakon blaži je pitanje koje se mora riješiti u svakom konkretnom predmetu i za čije pravilno rješavanje je nužno analizirati više kriterija u postupku upoređivanja starog i novog zakona i njihove primjene *in concreto*, dakle primjene na konkretan slučaj (načelo konkretnosti).³³

128. Međutim, u vezi odredbe člana 4. stav 2. KZ BiH treba istaći da se radi o odredbi koja je načelnog karaktera, odnosno da u zakonu nisu definisani standardi koji bi otklonili eventualne nejasnoće u pogledu praktične primjene.

129. Jednostavno poređenje tekstova zakona na konkretan slučaj može dati siguran odgovor samo u slučaju ako je novi zakon dekriminisao nešto što je po ranijem zakonu bilo krivično djelo, jer je tada novi zakon očigledno blaži. U svim drugim situacijama kada, kao i kod konkretnog krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, imamo ista krivična djela sa praktično istim obilježjima, inkriminisana po oba zakona, nužno je analizirati sve okolnosti koje mogu biti od značaja u procjeni i donošenju zaključka o tome primjena kojeg zakona, u odnosu na optužene je, u konkretnom predmetu, povoljnija.

130. Pomenute okolnosti se prvenstveno odnose na odredbe o kaznama, njihovom odmjeravanju, odnosno ublažavanju (*kcji je zakon u tom smislu povoljniji*), mjerama upozorenja, eventualnim sporednim kaznama, novim mjerama koje se primjenjuju kao zamjena za strožije kazne (*npr. rad za opšte dobro na slobodi*), mjerama bezbjednosti, pravnim posljedicama osude, da li novi zakon predviđa osnov za isključenje protivpravnosti, krivične odgovornosti ili kažnjivosti itd.

131. Međutim, nije dovoljno utvrditi koji zakon daje veće mogućnosti za povoljniju presudu, već koji od njih omogućava povoljniji ishod u konkretnom slučaju, prema konkretnom učiniocu³⁴, a što jasno prizilazi iz citiranih zakonskih odredbi člana 4. stav 2. KZ BiH koji kaže primjeniče se zakon koji je "*blaži za učinioca*". Prema tome nije isključena mogućnost da zakon sa težom kaznom bude za učinioca na kraju povoljniji, jer primjena nekih njegovih drugih odredbi dovodi do povoljnijeg rješenja za učinioca³⁵.

132. U konkretnom slučaju i zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela (*KZ SFRJ*), jednako kao i zakon koji je trenutno na snazi (*KZ BiH*), propisuju krivičnopravne radnje za koje je optuženi Enver Buza, oglašeni krivim kao krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva. S obzirom na navedeno, jasno je da postoje

---

³³ Komentari krivičnih zakona BiH, Vijeće Europe 2003. godina, stranica 66.

³⁴ Ibid

³⁵ Ibid, stranica 67

zakonski uslovi za vođenje krivičnog postupka protiv počinioca za navedeno krivično djelo i njegovo kažnjavanje.

133. Pitanje retroaktivnosti primjene krivičnog zakona je od izuzetnog pravnog značaja i kao takvo je već bilo predmetom analize i ocjene u nekoliko odluka Ustavnog suda i Evropskog suda za ljudska prava (Evropski sud), koje odluke imaju direktne implikacije na postupanje Suda BiH u predmetima ratnih zločina, s obzirom da se radi o obavezujućoj domaćoj i međunarodnoj sudskoj praksi.

134. Kako je krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. KZ BiH za koje krivično djelo se tereti optuženi u konkretnom slučaju, bilo propisano članom 142. KZ SFRJ, to je slijedom navedenog, te u skladu sa praksom Ustavnog suda BiH, u pogledu primjene materijalnog prava nužno primijeniti KZ SFRJ, kao zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela i kao zakon koji je prema stavu Ustavnog suda BiH, blaži prema optuženom.

a) Međunarodno pravo

135. Vijeće je pažljivo razmotrilo pitanje primjene materijalnog prava na konkretan slučaj imajući u vidu oblik odgovornosti koji je optuženom stavljen na teret, obzirom da se, prema optužnici, tereti za počinjenje krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. u vezi sa članom 180. stav 2. KZ BiH (*tzv individualna odgovornost*), odnosno da je kao nadređena osoba znao da je njegov podređeni počinio krivično djelo, a da je propustio da preduzme nužne i razumne mjere da učinitelj tog djela bude kažnjen (*komandna odgovornost za nečinjenje*).

136. Kako je to rečeno, odluka Vijeća je da se, u konkretnom slučaju, primjeni materijalno pravo koje je važilo u vrijeme počinjenja djela, odnosno KZ SFRJ, gdje navedeni vid odgovornosti nije propisan. Naime, odgovornost učinioca zabranjenih radnji predviđenih članom 142. KZ SFRJ jeste „*naredi ili izvrši zabranjenu radnju*“, a odgovornost optuženog, u konkretnom slučaju, ogleda se u propuštanju da učini radnje koje proizilaze iz njegovog položaja i dužnosti, odnosno odgovornost za nečinjenje i propust da djeluje kada mu je to bila dužnost i obaveza.

137. Stoga je Vijeće, uz primjenu KZ SFRJ, direktno primjenilo međunarodno običajno pravo koje se odnosi na komandnu odgovornost, a koje je postojala u vrijeme počinjenja krivičnog djela, odnosno bila je inkorporisana u unutrašnji pravni poredak i to kako na osnovu međunarodnog običajnog prava, tako i na osnovu ratifikovanih međunarodnih ugovora. Vijeće se, na ovom mjestu, nalazi shodnim pozvati i na član 15. stav 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima gdje je striktno propisano „*Ništa se u ovom članu ne protivi suđenju i osudi lica zbog radnji i propuštanja koja su se u vrijeme kada su učinjena smatrala za krivična djela prema opštim pravnim načelima koja priznaje međunarodna zajednica*“. Na isti način i Evropska konvencija o osnovnim ljudskim pravima i slobodama reguliše ovo pitanje.

138. Doktrina komandne odgovornosti, odnosno mogućnost krivične odgovornosti za nezakonito ponašanje podređenih - ponašanje suprotno pravilima međunarodnog ratnog

prava, ustanovljena je, prije svega, normama međunarodnog običajnog prava, ali i međunarodnim kodifikacijama ratnog prava prema kojima je nadređeni krivično dogovoran ne samo zato što je naredio, poticao ili učinio krivična djela, nego je obavezan da spriječi ili kazni lica pod njihovom kontrolom koja svojim radnjama postupaju protivno temeljnim principima čije poštivanje nalažu norme međunarodnog humanitarnog prava. Nepostupanje nadređenog u skladu sa navedenom obavezom predstavlja osnovu krivične odgovornosti za nečinjenje.

139. Koncept odgovornosti komadanta ustanovljena je u prvoj kodifikaciji ratnog prava – IV Haška konvencija iz 1907. godine³⁶, gdje se u odredbi člana 1. Pravilnika navodi: „*Zakoni, prava i dužnosti ratovara ne priirjeruju se samo na vojsku nego i na miliciju i dobrovoljačke odrede, ako ispravljaju sjedeće uslove:*

Da im na čelu stoji osoba odgovorna za svoje potčinjene“

140. Navedeni koncept ustanovljen je i u Desetoj Haškoj konvenciji iz 1907. godine, o bombardovanju ratnim brodovima (*član 19*) i u Ženevskoj konvenciji o ranjenicima i bolesnicima iz 1929. godine.

141. Doktrina komandne odgovornosti (*prvi put*) je primjenjena nakon I Svjetskog rata i to od strane Carskog suda Njemačke u predmetu protiv Emila Müllera u Leipzigu³⁷. Müller je pred ovim sudom osuđen zato što nije spriječio izvršenje zločina, niti kaznio podređene koji su zločin počinili.

142. Princip komandne odgovornosti je po završetku II Svjetskog rata primjenjen pred međunarodnim sudovima i potvrđen kroz međunarodnu jurisprudenciju, između ostalog u slučajevima *Visoka vlast, Yamašita, Taoci, slučaj Medina*. Navešćemo mišljenje izneseno u predmetu Yamashita, gdje je Vrhovni sud Sjedinjenih država zaključio da *ratno pravo vojnom komandantu nameće dužnost da, u okviru svojih ovlaštenja, preduzme potrebne mjere radi kontrole trupa pod njegovom komandom, smatrajući ga lično odgovornim ako njegovi potčinjeni krše ratni zakon zbog toga što nije preduzeo mjere kako bi to spriječio*. Slično je zaključio i Vojni sud u Tokiju, na suđenju japanskom admiralu Toyodi, našavši da *se princip komandne odgovornosti sastoji u propuštanju nadređenog da preduzme korake kako bi njegov potčinjeni bio kažnjen zbog počinjenja zločina, ukoliko je to znao, ili bi trebalo da zna, obzirom da nije izvršio svoju dužnost kao komandant i mora biti kažnjen*.

143. Kao dio međunarodnog običajnog prava doktrina komandne odgovornosti je 1977. godine kodifikovana Dopunskim protokolom I uz Ženevske konvencije koji se odnosi na međunarodne oružane sukobe. Status doktrine komandne odgovornosti kao dijela običajnog prava je potvrđen eksplicitnim navođenjem elemenata komandne odgovornosti u Statutu Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju član 7(3), Statutu Međunarodnog

---

³⁶ Haška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu - Prilog uz konvenciju o zakonima i običajima rata na kopnu

³⁷ Presuda Carskog suda pravde u krivičnom predmetu protiv Emila Müllera od 30. maja 1921. godine

krivičnog suda za Ruandu član 6(3) i Rimskim statutom Međunarodnog krivičnog suda član 28.

144. Princip prema kojem nadređeni može biti pozvan na odgovornost za zločine koje su počinili podređeni, ako nije pravilno izvršio svoju dužnost, formulisan je u članu 86. Dopunskog protokola koji propisuje: 1. *Visoke strane ugovornice i strane u sukobu moraju suzbijati teške povrede i poduzimati potrebne mjere za suzbijanje ostalih povreda Konvencije i Protokola koje su posljedica nečinjenja kada imaju dužnost činjénja, a stavom 2. Činjenica da je povredu Konvencije ili ovog Protokola učinio neki podređeni ne oslobađa njegovu nadređenu krivične odgovornosti ako su znali ili imali informacije koje su mu u datim okolnostima omogućile da zaključi da je podređeni učinio ili da će počiniti povredu i ako nisu poduzeli sve moguće mjere u okviru svojih ovlasti kako bi spriječili ili suzbili tu povredu.*

145. Nadalje, članom 87. Protokola propisana je dužnost komadanta da kontroliše postupke svojih podređenih i da preduzima potrebne mjere za sprečavanje ili represiju kršenja Ženevskih konvencija ili Protokola, te je, u stavu 3. navedeno: *Visoke stranke ugovornice i stranke sukoba moraju od svog komandanta kojemu je doznao da će njegovi podređeni ili druge osobe pod njegovom kontrolom izvršiti ili da su izvršile povredu Konvencije ili Protokola, zahijevati da preduzme potrebne mjere kako bi se spriječilo takvo kršenje i da pokrene disciplinski ili krivični postupak, kada je to urjedno, protiv prekršitelja.* što jednostavno znači da međunarodno pravo nadređenim nameće dužnost da spriječe da lica pod njihovom kontrolom počine kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

146. Iz navedenog nedvojbeno proizilazi da se vojni komadanti mogu smatrati krivično odgovornim za nezakonito ponašanje podređenih, obzirom da je ta pravna norma bila dio međunarodnog običajnog, ali i međunarodnog konvencijskog prava.

147. Nadalje, u Komentaru Komisije za međunarodno pravo koji se odnosi na članove 86. i 87. Dopunskog Protokola I navodi se da se vojni komadant može smatrati krivično odgovornim za protivpravno postupanje svojih podređenih ako posredno doprinese učinjenju zločina propustom da spriječi ili kazni taj zločin, a navedeni stav zauzet je i u prvostepenoj presudi MKSJ-a Zejnil Delalić i dr broj IT-96-21 u paragrafu 334 (*predmet Čelebići*): *Kao što se veoma jasno vidi iz člana 87. Dopunskog protokola I međunarodno pravo nadređenim nameće pozitivnu obavezu da spriječe da lica pod njihovom kontrolom učine kršenje međunarodnog humanitarnog prava. U krajnjem konsekvenci ta dužnost predstavlja osnovu i određuje doseg posredne krivične odgovornosti.*

148. Na kraju i Međunarodni komitet Crvenog krsta u pravilu 153. zaključuje *Zapovjednici i drugi nadređeni krivično su odgovorni za ratne zločine koje počine njihovi podređeni ukoliko su znali ili su imali razloga da znaju da su se njihovi potčinjeni spremali učiniti ili se su već učinili takve zločine i nisu poduzeli sve potrebne i razumne mjere u njihovoj moći, ili ako su takvi zločini učinjeni da se kazne odgovorne osobe.*

149. Dakle, imajući u vidu navedeno, institut komandne odgovornosti, kao oblik odgovornosti nadređenog, zasniva se na dužnosti sprečavanja i dužnosti kažnjavanja

protivpravnih radnji podređenih nad kojima posjeduje stvarnu kontrolu (*tzv posredna ili pojedinačna krivična odgovornost za nečirjerje*), i postojao je, odnosno bio je dijelom međunarodnog običajnog prava tokom čitavog razdoblja *kcje je relevantno za konkretan predmet*.

150. Međutim, osnovno pitanje koje se postavlja, jeste, da li je doktrina komandne odgovornosti, kao dio međunarodnog običajnog prava primjenjiva i na unutrašnje oružane sukobe.

151. Ovo stoga što se Dopunski protokol II, kako to stoji i u samom nazivu, odnosi na nemeđunarodne sukobe, za razliku od Dopunskog protokola I koji se odnosi na oružane sukobe međunarodnog karaktera, i ne predviđa komandnu odgovornost u vezi sa unutrašnjim oružanim sukobima, pa pitanje koje se postavlja jeste da li se norme Protokola I mogu primjeniti bez obzira na karakter i vrstu oružanog sukoba.

152. Prije svega Vijeće još jednom podsjeća da će se komadant smatrati odgovornim ako propusti da učini nešto što je obavezan učiniti na osnovu međunarodnog prava, obzirom da međunarodno pravo nadređenima nameće dužnosti da spriječe i kazne zločine koje su počinili njihovi podređeni. Polazeći od činjenice da Dopunski protokol I predstavlja samo kodifikaciju međunarodnog običajnog prava (*iz 1977. godine*), koje je, kako je to već ranije rečeno, poznavalo doktrinu komandne odgovornosti znatno prije usvajanja Protokola I i članova 86. i 87 koji su samo formulisali postojeće stanje, Vijeće, opravdano, smatra da se doktrina komandne odgovornosti, može jednako primjeniti, ukoliko dođe do kršenja Konvencije i Protokola i u unutrašnjem oružanom sukobu, bez obzira što nije propisana Dopunskim protokolom II, obzirom na obavezu poštivanja međunarodnog (*običajnog*) prava i činjenicu da i sam član 142. KZ SFRJ propisuje *...ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba...*, odnosno, Vijeće nalazi da te su norme primjenjive u svakom oružanom sukobu.

153. Zabranu činjenja određenih djela tokom unutrašnjeg sukoba predviđa član 3. zajednički Ženevskim konvencijama iz 1949. godine (*o zaštiti civilnih lica u vrijeme rata*). Konvencije su kodifikacija međunarodnih običajnih pravila i opštih načela ratovanja i zajedno sa Dopunskim protokolima iz 1977. godine smatraju se osnovom međunarodnog humanitarnog prava. Član 3. IV Ženevske konvencije u istovjetnom sadržaju se nalazi u sve 4 Ženevske konvencije iz 1949. godine i mjerodavne odredbe tog člana glase:

"U slučaju oružanog sukoba kcji nema karakter međunarodnog sukoba, a kcji izbje na teritorji jedne od visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu biće dužna da primjerjuje bar sjedeće odredbe: (1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumjevujući tu i pripadnike oružanih snaga kcji su položili oružje i lica onesposobjena za borbu usjed bolesti, rana, lišerja slobode ili bilo kcjeg drugog razloga, postupat će se, u svakcj prillici, čovječno bez ikakvog nepovojnog razlikovarja utemejenog na rasi, bcji kože, vjeroispovjesti ili uvjererju, spolu, rođerju ili imovinskom starju ili bilo kcjem drugom sličnom mjerilu.

U tu svrhu zabranjeni su i ostaju zabranjeni, u svako doba i na svakom mjestu, sljedeći postupci prema gore navedenim osobama:

a) ugrožavanje života i fizičkog integriteta, posebno sve vrste ubistava, sakaćenja, okrutnih postupaka i mučenja; b) uzimanje talaca; c) povrede ličnog dostojanstva, naročito uvredjivi i ponižavajući postupci; d) izricanje kazni i izvršavanje pogubljenja bez prethodne presude izrečene pred redovno ustanovljenim sudom i popraćenog svim sudskim garantijama koje civilizovani narodi priznaju za neophodne.

(2) Ranjenici i bolesnici biće prihvaćeni i njegovani.

Svaka nepristrasna humanitarna organizacija, kao što je Međunarodni komitet Crvenog križa, može zaraćenim stranama ponuditi svoje usluge.

Zaraćene će strane nastojati da posebnim sporazumima osnaže sve odredbe ili dio ostalih odredaba ove Konvencije.

Primjena prethodnih odredaba ne utječe na pravni položaj zaraćenih strana.“

154. Navedeni član sadržava minimum pravila primjenjivih u slučaju oružanog sukoba koji nema međunarodni karakter i koji izbije na području jedne od visokih strana ugovornica. Međutim, činjenica je da međunarodna sudska praksa prihvata njegovu primjenu i na međunarodne oružane sukobe, što bi značilo da se zajednički član 3. primjenjuje bez obzira na prirodu sukoba. *(iako odražava humanitarna načela koja su temelj cjelokupnog međunarodnog humanitarnog prava koja se primjenjuju u nemeđunarodnim sukobima).*

155. U svakom slučaju međunarodno običajno pravo predviđa teško kršenje zajedničkog člana 3. Ženevskim konvencijama, odnosno pravila međunarodnog humanitarnog prava, bez obzira na to da li se radi o međunarodnom ili nemeđunarodnom sukobu, pa ne postoji razlog da se u načela propisna Konvencijom ne uključi krivična odgovornost, odnosno obaveza kažnjavanja podređenih-represija, što je, kako se to navodi u odluci o nadležnosti u predmetu Tadić „*upotrijebeno drugim opštim principima i pravilima zaštite žrtava u unutrašnjem oružanom sukobu kao i zbog povrede određenih osnovnih principa i pravila vezanih za sredstva i metode borbe u građanskom sukobu*“.

156. Nema sumnje da je unutrašnji sukob predmet primjene međunarodnog prava obzirom na neophodnost poštivanja minimalnih standarda ponašanja i pravila međunarodnog humanitarnog prava. U Drugostepenoj presudi u predmetu MKSJ, Tužilac protiv Zejnila Delalića broj IT-96-21 (*predmet Čelebići*), zaključeno je da se ne može pronaći niti jedan načelan razlog zbog kojeg se, nakon što je primjena pravila međunarodnog humanitarnog prava proširena i na kontekst nemeđunarodnih sukoba, kršenje tih pravila ne bi moglo krivično sankcionirati na međunarodnom nivou. U svjetlu činjenice da je danas većina sukoba savremenog društva nemeđunarodnog karaktera i da su zločini jednako strašni neovisno o međunarodnom sukobu, zaključeno je, izražavajući

razlika među rjima i posjedicama u odnosu na počinjene zločine, moglo bi se smatrati ignorisanjem svrhe Ženevskih konvencija i zaštite dostojanstva čovjeka.

157. Navedeno nalazi potvrdu i u preambuli Dodatnog protokola II gdje je, između ostalog, navedeno *„u slučajevima kcji nisu predviđeni pozitivnim pravom, čovjek ostaje pod zaštitom načela čovječnosti i zahijeva javne savjesti“.*

158. S tim u vezi, ovo Vijeće navodi stav iznesen u Odluci po interlokutornoj žalbi od 16.07.2003. godine u predmetu Enver Hadžihasanović da se *činjenica da se počinjer je ratnog zločina spremalo ili da je već učinjeno u toku unutrašnjeg oružanog sukoba nije relevantna za odgovornost komadanta. Osnov odgovornosti komadanta su njegov obaveze nadređenog vjnicima kcji čine organizovanu vjnu silu pod njegovom komandom, a ne ratište na kcjem su pripadnici njegovih oružanih snaga učinili cjelo.*

159. Da je komandna odgovornost, u relevantnom periodu, bila dio međunarodnog običajnog prava koje se primjnuje na ratne zločine počinjene tokom unutrašnjeg oružanog sukoba potvrđeno je i brojnim presudama Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju koje su na iscrpan način obrazlažu mogućnost primjene međunarodnog običajnog prava kada je u pitanju odgovornost komandanta u oružanom sukobu koji nema međunarodni karakter. Tako se u presudi broj IT-99-36-T 1 iz 2004. godine (*Radoslav Brđanin*) navodi *„načelo da vjni i drugi nadređeni mogu biti pozvani na krivičnu odgovornost za cjela podređenih uvrježeno je u konvencionom i u običajnom pravu. To vrjed i u kontekstu, kako međunarodnih, tako i unutrašnjih oružanih sukoba“*, te u presudi broj IT-01-42-T 31 iz 2005. godine (*Pavle Strugar*) gdje se navodi da načelo individualne krivične odgovornosti nadređenog koji nije spriječio ili kaznio svoje podređene zbog činjenja zločina, ustanovljeno je u međunarodnom običajom pravu i može se primjeniti kako na međunarodne, tako i na unutrašnje oružane sukobe.

160. Imajući u vidu navedeno Vijeće nalazi da teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava u unutrašnjem oružanom sukobu, a što je slučaj u konkretnom predmetu, povlače i individualnu odgovornost, odnosno za teška kršenja predviđena je i komandna odgovornost.

161. Drugim riječima, gdje god međunarodno običajno pravo poznaje mogućnost počinjenja ratnog zločina od strane pripadnika organizovane vojne sile ono poznaje i krivičnu odgovornost komadanta, ako je on znao ili je imao razloga da zna da se njegov podređeni sprema učiniti djelo ili da je već učinio, a komandant nije poduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takvo djelovanje ili da kazni podređenog.

162. Kada je u pitanju pojam *„organizovana vjna sila“*, sa stanovišta međunarodnog običajnog prava, podrazumjeva se da u oružanom sukobu, bilo međunarodnom, bilo unutrašnjem da je vojna sila uključena u takav sukob i organizovana, a kao takva, može postojati samo na osnovu odgovorne komande. Vijeće ponovo podsjeća na Pravilo o zakonima i običajima ratovanja na kopnu koji čini dodatak Haške konvencije IV iz 1907. godine u koji je načelo odgovorne komande uvršteno i gdje se navodi: *„zakoni, prava i obaveze u ratu važe ne samo za vjsku, nego i za paravcjne i dobrovojačke korpuse kcji,*

između ostalih, ispunjava sljedeći kriterij: da im na čelu stoji osoba odgovorna za svrje podređene“.

163. Princip odgovorne komande uvršten je i u Ženevsku konvenciju o postupanju sa ratnim zarobljenicima iz 1949. godine, te u Dopunski protokol I iz 1977. godine (*član 18 i član 33*) gdje se navodi: „*oružane snage strana u sukobu sastoje se od svih organizovanih oružanih jedinica, naoružanih grupa i naoružanih jedinica koje su pod komandom odgovornom toj strani za ponašanje svojih potčinjenih*“, ali i u Dopunskom protokolu II u članu 1. gdje se navodi:

1. Ovaj protokol kojim se razvija i dopunjuje član 3. koji je zajednički za Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine, ne mijenjaći njegove postojeće uslove za primenu, primjenjuje se na sve oružane sukobe koji nisu obuhvaćeni članom 1. Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) koji se odvijaju na teritoriji visoke strane ugovornice između njenih oružanih snaga i otpadničkih oružanih snaga ili drugih organizovanih naoružanih grupa koje, pod odgovornom komandom, vrše takvu kontrolu nad delom njene teritorije koja im omogućuje da vode neprekidne i usmerene vojne operacije i da primenjuju ovaj protokol.

2. Ovaj protokol se neće primjenjivati na situacije unutrašnjih nemira i zategnutosti, kao što su pobune, izolovani i sporadični akti nasilja i ostali akti slične prirode, jer to nisu oružani sukobi.

164. Iz navedenog proizilazi da odgovorna komanda u stvari znači dužnost komadanta, odnosno njegovu obavezu da osigura, između ostalog, da vojnici pod njegovom komandom poštuju pravila međunarodnog humanitarnog prava.

165. U komentaru MKCK člana 87. Dodatnog protokola I se navodi: „*uloga zapovjednika je odlučujuća jer ... njegove neophodne za ispravnu primjenu Konvencije i protokola moraju se poduzeti na nivou jedinice, ... između obaveza koje preuzimaju strane u sukobu i ponašanje pojedinaca. Na tom nivou, sve zavisi od zapovjednika, a bez njihovog savjesnog nadzora malo je vjerovatno da će generalni zakonski zahtjevi biti ispoštovani..“*

166. S tim u vezi, žalbeno vijeće u Odluci po interlokutornoj žalbi od 16.07.2003. godine u predmetu Enver Hadžihasanović navodi: „*dužnosti sadržane u odgovornosti komandi izvršavaju se kroz komandnu odgovornost. Komandna odgovornost proizilazi iz odgovorne komande*“. Navedeni stav u potpunosti prihvata i ovo Vijeće jer jednostavno rečeno odgovorna komanda garantuje primjenu humanitarnih standarda kroz dobro organizovane vojne, paravojne ili civilne strukture, a komadant je odgovoran ukoliko su njegovi podređeni tokom oružanog sukoba počinili zločine u odnosu na, međunarodnim humanitarnim pravom, zaštićene kategorije lica. Kršenje dužnosti od strane nadređenog povlači krivične posljedice, odnosno odgovornost nadređenog.

167. Sagledavajući rečeno u odnosu na mogućnost primjene doktrine komandne odgovornosti u unutrašnjem oružanom sukobu, a sa aspekta odgovorne komande, kao načela međunarodnog običajnog prava, Vijeće se ponovo poziva na Odluku po interlokutornoj žalbi u predmetu Hadžihasanović, gdje se navodi da „*prema relevantnim aspektima međunarodnog prava, oružane snage kcje učestvuju u unutrašnjem oružanom sukobu smatraju se organizovanim, a samim tim i pod odgovornom komandom*“, a što dalje podrazumijeva i komandnu odgovornost, odnosno mogućnost kažnjavanja komandanta takvih jedinica za nedozvoljene radnje svojih potčinjenih.

168. Logičan i jedini mogući zaključak jeste da, ukoliko je moguće da pripadnici organizovane vojne sile mogu počinuti ratni zločin, tokom unutrašnjeg sukoba, nema niti jednog razumnog razloga da za počinjenje takvih zločina ne postoji komandna odgovornost.

169. Kada je u pitanju konkretan predmet, izvedeni dokazi na glavnom pretresu nesumnjivo su potvrdili da je Samostalni prozorski bataljon bila organizovana vojna jedinica u okviru 6. Korpusa Armije RBiH, organizovana na principu jedinstarješinstva i subordinacije, sa jasno određenim zadacima, na čijem čelu je, u relevantno vrijeme, bio optuženi Enver Buza, sa svim dužnostima, pravima i odgovornosti koje položaj nadređenog podrazumijeva, pa tako i odgovornost za radnje svojih podređenih. Ukratko, vojna organizacija podrazumijeva odgovornu komandu, a odgovorna komanda podrazumijeva komandnu odgovornost.

170. Dakle, na osnovu izloženog Vijeće nalazi da je individualna odgovornost nečinjenjem, kao oblik komandne odgovornosti primjenjiv i po KZ SFRJ, te da se primjena Protokola i Konvencija mora posmatrati kroz obavezu poštovanja normi međunarodnog prava, koje je, kako je rečeno, uvršteno u član 142. KZ SFRJ, a temelji se i na Ustavnoj odredbi člana 210. koja obavezuje sudove „*na neposrednu primjenu međunarodnih ugovora kcji su objavljeni*“.

171. Na kraju, Vijeće nalazi shodnim podsjetiti i na navode iz Preambule Dodatnog protokola I koja određuje njegovu primjenjivost i gdje se navodi „*potvrđujući dalje da odredbe Ženevskih konvencija i ovog Protokola, u punoj mjeri treba da budu primjenjive, u svim prilikama, na sve osobe koje su zaštićene tim instrumentima, bez ikakve diskriminacije zasnovane na prirodi ili porijeklu oružanog sukoba ili na cilju koji su strane u sukobu postavile ili im se pripisuje*“, što je još samo jedna potvrda da vrsta sukoba nije odlučujuća za pitanje odgovornosti za teška kršenja odredaba zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija i da činjenica da Dopunski protokol II ne predviđa komandnu odgovornost ne može i ne smije biti osnov za oslobađanje od odgovornosti komandanta koji u unutrašnjem oružanom sukobu ne kazni svoje potčinjene zbog počinjenja ratnog zločina.

VI. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA RATNI ZLOČIN PROTIV CIVILNOG STANOVNIŠTVA IZ ČLANA 142 KZ SFRJ

172. Tužilaštvo BiH optužnicom tereti optuženog Envera Buzu da je radnjama opisanim u činjeničnom opisu optužnice počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH) u vezi sa članom 180. stav 2. istog Zakona.

173. Međutim, na osnovu svih izvedenih dokaza Vijeće je našlo da su se radnjama optuženog Envera Buze ostvarila bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, za koje ga je Vijeće našlo odgovornim i oglasio krivim, a iz razloga koji su navedeni u dijelu obrazloženja presude koji se odnosi na primjenu materijalnog zakona.

174. Odredba člana 142. KZ SFRJ propisuje da:

“Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naseje, pojedina civilna lica, ili lica onesposobljena za borbu, koji je imao za posljedicu smrt, tešku tjelesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja ljudi, napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo, da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovječna postupanja, biološki, medicinski ili drugi naučni eksperimenti, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije, nanošenje velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja; raseljavanje ili preseeljavanje ili prisilno odnarođjavanje ili prevođenje na drugu vjeru; prisiljavanje na prostituciju ili silovanje; primjerljivanje njera zastrašivanje i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja, lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje; prisiljavanje na službu u oružanim snagama neprijateljske sile ili u njenoj obavještajnoj službi ili administraciji; prisiljavanje na prinudni rad, izgladnjavanje stanovništva, konfiskovanje imovine, pljačkanje imovine stanovništva, protivzakonito i samovoljno uništavanje ili prisvajanje u velikim razmjerama imovine koje nije opravdano vojnim potrebama, uzimanje nezakonite i nesrazmjerno velike kontribucije i rekvizicije, smarjenje vrijednosti domaćeg novca ili protivzakonito izdavanje novca, ili ko izvrši neko od navedenih djela,

kaznit će se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.”

175. Dakle, iz citirane zakonske odredbe proizilaze sljedeći opšti elementi krivičnog djela Ratnog zločina protiv civilnog stanovništva:

- *Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava,*

- *Kršer je mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;*
- *Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom;*
- *Počinitelj mora narediti ili počiniti djelo.*

176. Za postojanje citiranog krivičnog djela neophodno je da radnje izvršenja djela predstavljaju kršenje pravila međunarodnog prava, što ukazuje na blanketni karakter krivičnog djela. Ove povrede zabranjene su Ženevskim konvencijama i dodatnim protokolima, te osnov za krivična djela koja se odnose na ratne zločine proizilazi upravo iz konvencija.

177. Dakle, da bi se inkriminiranim radnjama optuženog ostvarila obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva neophodno je utvrditi odnosno, na osnovu provedenih dokaza zaključiti postojanje naprijed navedenih opštih elemenata, tačnije uslova za ispunjenost elemenata bića predmetnog krivičnog djela.

178. Kada se sagleda zakonski opisi predmetnog krivičnog djela jasno je da se za egzistentnost istog kao uslov ne postavlja određivanje prirode odnosno karaktera oružanog sukoba, jer pitanje određivanja međunarodnog odnosno nemeđunarodnog karaktera sukoba ne predstavlja materijalni element svake radnje iz člana 142. KZ SFRJ, s tim što se karakter sukoba mora utvrditi u smislu primjenjivosti, odnosno zaštite koja se pruža ženevskim konvencijama odnosno protokolima uz konvencije, osim ukoliko optuženom na teret nije stavljeno kršenje zajedničkog člana 3. Konvencija, koji je primjenjiv i u međunarodnom i nemeđunarodnom oružanom sukobu, odnosno ukoliko na teret nije stavljeno kršenje neke odredbe konvencija koja je stekla status međunarodnog običajnog prava u svakom slučaju, odnosno bez obzira na karakter konkretnog sukoba.

179. Imajući u vidu navedeno, u konkretnom slučaju, ne postavlja se kao uslov znanje optuženog za postojanje činjeničnih okolnosti koje određuju karakter sukoba³⁸, već je u ovom slučaju dovoljno da se na strani istog utvrdi svijest o postojanju oružanog sukoba, što će biti u nastavku ove presude na detaljniji način obrazloženo.

180. Dakle, cijeneći elemente bića krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, odnosno da djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava, da kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, da djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, te da počinitelj mora narediti ili počiniti djelo, Vijeće je utvrdilo ispunjenost svih elemenata na strani optuženog Envera Buze.

(i) Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava

181. Dakle, neophodno je utvrditi primjenu međunarodnih pravila u inkriminiranom periodu. U presudi Žalbenog vijeća MKSJ u predmetu Tadić navodi se „*Međunarodno*

---

³⁸ Presuda Pretresnog Vijeća MKSJ u predmetu Strugar, januar 2005, para. 216;

humanitarno pravo primjenjuje se od početka oružanih sukoba sve do poslije prestanka neprijateljstva .... „

182. Član 3. stav 1. tačka a) Ženevske konvencije (I-IV), u relevantnom dijelu glasi: „U slučaju oružanih sukoba koji nemaju međunarodni karakter, a koji izbiju na području jedne od visokih strana ugovornica, svaka zaraćena strana dužna je primjenjivati barem sljedeće odredbe:

1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe izbačene iz straja zbog bolesti, rana, lišenja slobode ili bilo kojeg drugog razloga, u svakoj će se prilici postupati čovječno, bez ikakvog nepovoljnog razlikovanja utemeljenog na rasi, boji kože, vjeroispovijesti ili uvjerenju, spolu, rođenju ili imovinskom stanju ili bilo kojim drugom sličnom razliku.

U tom cilju, zabranjeni su i ubuduće se zabranjuju, u svako doba i na svakom mjestu, prema gore navedenim licima, između ostalih i sljedeći postupci:

a) povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistava, osakaćenja, svireposti i mučenja,

183. Navedeni član 3. Konvencije se smatra odredbom običajnog prava i obavezujući je za sve strane u sukobu, bilo nemeđunarodnom ili međunarodnom, te je stoga ova odredba bila važeća u vrijeme i na mjestu događaja za koje se optuženi terete.

184. Dakle, navedeni član je zajednički za sve Ženevske konvencije, odnosno isti je inkorporiran u sve četiri Ženevske konvencije od 12.08.1949. godine, a njegova suština jeste, osim što se primjenjuje u svim vrstama sukoba (međunarodni i nemeđunarodni), da svim osobama koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima garantuju određena prava, odnosno garantuje se humano postupanje i zabranjuju se određeni postupci taksativno nabrojani u tačkama člana 3. Konvencije.

185. Da bi se utvrdilo kršenje pravila međunarodnog prava, neophodno je da se utvrdi protiv koga je počinjenje bilo usmjereno, odnosno da li je djelo bilo usmjereno protiv posebne kategorije osoba koje su zaštićene članom 3. stav 1. Konvencije.

a) Status civilnih osoba

186. Vezano za status koji su oštećene osobe imale u inkriminisano vrijeme, Vijeće je nesumnjivo zaključio da su krivičnopravne radnje, za koje je optuženi Enver Buza oglašen krivim, poduzete prema civilima.

187. Kako je već rečeno, da bi se utvrdilo kršenje pravila međunarodnog prava, neophodno je utvrditi u odnosu na koga je počinjenje bilo usmjereno, tačnije da li je djelo bilo usmjereno protiv posebne kategorije osoba koje su zaštićene članom 3. stav 1.

Konvencije, a to su "lica koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumjevujući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rana, lišerja slobode ili iz bilo kojeg drugog razloga". Dakle, smisao odredbe zajedničkog člana 3. Konvencije je da se civilom smatra lice koje "ne učestvuje neposredno u neprijateljstvima" i koje nije pripadnik oružanih snaga, odnosno nije borac.

188. Za bolje razumijevanje definicije "civila" date u zajedničkom članu 3. Konvencije i razumijevanje termina "neposredno u neprijateljstvima", Sud se poziva na praksu MKSJ gdje se navedena sintagma definiše. Osoba aktivno sudjeluje u neprijateljstvima kada učestvuje u ratnim dejstvima koji će "po svom karakteru ili svrsi, vjerovatno nanijeti stvarnu štetu ljudstvu ili materijalno - tehničkim sredstvima oružanih snaga neprijatelja".³⁹

189. Na osnovu izvedenih materijalnih dokaza, posebno iskaza saslušanih svjedoka, čiji iskazi će svakako biti detaljnije navedeni u obrazloženju presude, pri tome imajući u vidu spol, godine života kao i činjenicu da su lica ubijena u kućama ili neposrednoj blizini kuća u kojima su živjeli, te na koncu i Izvoda iz matične knjige umrlih za navedena lica, Vijeće je, nedvosmisleno utvrdilo da su **ubijeni** Stjepan Zelić (1983), Marija Zelić (1980), Ruža Zelić (1944), Jadranka Zelenika (1981), Ruža Zelenika (1931), Ivan Zelenika (1930), Luca Zelenika (1906), Janja Zelenika (1931), Dragica Zelenika (1934), Kata Perković (1922), Mato Ljubić (1923), Mara Grubeša (1943), Zorka Glibo (1938), Ivka Raič (1934), Mijo Raič (1924), Ivka Raič (1921), Stanko Raič (1927), Lucija Raič (1933), Šima Raič (1914), Mara Raič (1938), Jela Džalto (1950), Anto Stojanović (1920), Martin Ratkić (1925), Kata Ratkić (1928), Anica Stojanović (1949), Franjo Stojanović (1916) i Serafina Stojanović (1922) bili civili, dakle da se radilo o kategoriji koja uživa zaštitu shodno odredbama zajedničkog člana 3. Konvencije Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine i člana 4 i 13. Dodatnog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II).

190. Odbrana optuženog Envera Buze osporavala je status stradalim u napadu na Uzdol, tvrdeći da su isti zapravo bili „naoružani civili“, koji su pružali aktivan otpor pucajući na pripadnike SPB-a, što je i navedeno u Izvještaju od 20.09.1993. godine upućenom komandi 6. Korpusa (dokaz O-23), što ih prema stavu odbrane čini legitimnim vojnim ciljem.

191. Međutim, Vijeće nije prihvatilo ovakav prigovor odbrane, odnosno da je ubijenim neosnovano dodjeljen status civila, prije svega iz razloga starosne dobi ovih lica (*oštećeni Stjepan Zelić je bio 1983. godište, Marija Zelić 1980. godište, Šima Raič 1914. godište, Franjo Stojanović 1916. godište ...*), kao i iz razloga što navedeno nije u saglasnosti sa iskazima brojnih svjedoka koji imaju neposredna saznanja i koji su svjedočili na ove okolnosti. Sem toga, termin „naoružani civili“, je po stavu Vijeća, sam sebi kontradiktoran, i kako reče vještak vojne struke Keserović, "ne znači ništa", obzirom da svako naoružano lice, koje "aktivno učestvuje u borbi i pruža otpor, legitimira sebe kao vojni cilj".

---

³⁹ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Dragomir Milošević*, paragraf 947.

192. Nadalje, svjedok Nermin Eminović, Načelnik SVB VI Korpusa, upravo komentarišući Izvještaj komadanta Envera Buze od 20.09.19934. godine u kojem je i naveden pojam *naoružani* civili, izjavio je da ga je takav pojam razljutio, ističući da to ne postoji, obzirom da u inkriminirajućem periodu strane u sukobu nisu imale dovoljno uniformi, tako da svako ko je naoružan (bio u uniformi ili ne) je vojnik, a ne civil. Dodao je svjedok, da bi u tom slučaju u Izvještaju trebao biti naznačen veći broj ubijenih bojnovnika, a budući da je svima bilo jasno da su tom prilikom poginuli i civili, svjedok smatra da je komadant trebao u izvještaju navedenu okolnost i opisati, obzirom da civili mogu biti kolateralna šteta, ali mogu biti i likvidirani, što predstavlja ratni zločin.

193. Vijeće nije moglo prihvatiti kao istinitu tvrdnju da se radi o *“naoružanim civilima”*, ili pak kako to ispravno navodi vještak Keserović, licima koja aktivno pružaju otpor, jednostavno, dokazi koji su izvedeni na glavnom pretresu, prije svega iskazi svjedoka, ne potvrđuju navedeni segment iznesene odbrane.

194. Tako je svjedok Amir Kurtović, pripadnik Jelačke čete u sastavu SPB-a i učesnik akcije na Uzdol, naveo da je njegova grupa prošla između linija Armije i HVO-a, i došla kroz livade do potoka, gdje su čekali da akcija krene. Kada se zapucalo, krenuli su prema selu, tačnije, prolaze pored crkve i idu prema školi, gdje je svjedok s lijeve strane kod jedne kuće, vidio mrtvu ženu u civilu kako leži. Istakao je da je osim saboraca i mrtve žene, prilikom povlačenja vidio još tri mrtva civila, među njima i dijete, ali da nije vidio niti jednog pripadnika HVO-a.

195. Također, i Nail Koro, pripadnik Jelačke čete, potvrđuje da su prošli između linija HVO-a, i tako došli do škole, kada počinje akcija pucnjavom, galamom, paljevinom, odnosno kako reče svjedok: *„Naša vcjska je pucala“*, a jedino im je uzvrćeno iz škole, gdje su se nalazili pripadnici HVO-a. Na kraju, na poseban upit postupajućeg tužitelja, svjedok odgovara: *“Niko nje pucao na mene. Nisam vidio ni civila, ni vcjnika.”* Sa navedenim saglasan je Safet Mujezinović, također, pripadnik Jelačke čete i učesnik akcije na Uzdol, koji je u svom svjedočenju istakao da je *cij akc je bio da se očisti selo Uzdol*, iako ne zna od čega, ipak zna da su dole bili civili .... Dalje je naveo da su ih u akciju vodili mještani, da su pošli iz Hera, prošli mimo rovova HVO-a, tako da ih niko od njih nije ni primjetio. Kada su došli u selo, rasporedili su se u strijelce, pucali su po kućama, palili sjeno, jer kako to reče svjedok, *Buza nam je tako naredio*. Nikog nije video u kućama, nit vojnike nit civile, ali je začuo zapomaganje žena. Na kraju, odgovarajući na upit postupajuće tužiteljice, koga je sve video u selu prilikom napada, svjedok odgovara: *„U Uzdolu niko drugi n je bio, sem civila kcji su nastradali.“*

196. Saglasan sa prednje navedenim iskazima je i iskaz svjedoka Šemse Đulića, čija grupa je imala zadatak da štiti put iz jedne zemunice koju se zauzeli bez ikakvog otpora, jer niko nije pucao na njih iz rovova, ili kako to reče svjedok, *bila je prazna*. Osiguravali su taj dio puta, koji je bio predviđen kao pravac kretanja u slučaju povlačenja pripadnika bataljona. Sa tog mjesta, vide se kuće na Križu, a vide se i zaseoci i Zelenike, a i škola. Tu čekaju svitanje, prvo vidi dim i vatru na Križu, nakon čega počinje pucnjava (znak za

početak akcije), na tom dijelu Križa, pa Zelenike i na kraju kod škole na Ceru. Kada se zapucalo vidio je jednog civila u crvenoj jakni kako bježi prema potoku.

197. Da se zaisata radi o civilu, potvrdio je upravo svjedok Ivan Stojanović (*tada malojetnik star 16 godina*), koji je kako i sam kaže u svojoj izjavi, bio taj sa *crvenom majicom*. Naime, Stojanović navodi da ga je negdje između 05 i 05:30 sati probudila jaka pucnjava koja je dolazila sa svih strana Križa, pogledao je kroz prozor i vidio tri naoružana vojnika sa zelenim beretkama, nakon čega je uslijedila rafalna paljba, zbog čega se sakrio u kuću. Kada je uspio da izađe iz kuće, vidio je Šabana Heru i Smaila Heru, komšije koje su vrlo često boravili u njegovoj kući. Ta dvojica Herana, Šaban i Smail Hero su izlazili iz kuće od Luke Stojanovića kada čuje glasove „*ubijete ga i zakojite ga!*“ i zapucali su na njega, a on je bježao između kuća i sakrio se u kuću Joze Stojanovića. Hero Smail i Šaban su trčali za njim i pitali su grupu ... koji su bili kod česme: „*je li prošao neki Ustaša u crvencj majici?*“. Kada je izašao iz kuće vidio je svoju majku Anicu Stojanović kako leži na putu, ubijena. U ovom napadu ubijena je i njegova baka, Kata Perković, koja je nosila debele naočale i imala je oko 65 godina, a možda i više. Na kraju je dodao i to da je tokom boravka u kući ubačena bomba, koji geleri su ga zakačili po tijelu, a posljedice osjeća i danas.

198. Da nije bilo aktivnog otpora, potvrdio je i svjedok Ramiz Hujdur, kojem je rečeno da je u osnovnoj školi na Ceru Komanda HVO-a, i da je u Zelenikama i Križu mnogo neprijateljske vojske, ali, nasuprot iznesenom, svjedok nije vidio nikakvu vojsku, niti je iko iz kuća pucao na njih. Slično je izjavio i svjedok Sulejman Memić, koji je sa svojom grupom došao na stotinjak metara od škole na Ceru. Nije primjetio, a nije ni vidio da je neko iz kuća pucao na njih, nije vidio vojnike, tu nije bilo ni civila, pa čak ni ranjenika.

199. Svjedok odbrane Juso Hero, također, opovrgava postavljenu tezu odbrane o *naoružanim civilima*, licima koja aktivno pružaju ortpor, budući da je na glavnom pretresu, opisivao susret sa civilima prilikom povlačenja, kada je prvo ugledao dvoje djece (5 i 7 godina), i tri žene (misli da se radi o Ruži, Finki i Ivki) od kojih je jednu od njih pripadnik SPB uzeo za ruku i rastrgao majicu, ali ga je svjedok uspio udariti, a od drugog vojnika je oteo bombu i bacio dalje od svih kako bi ih spasio. Uspjeva ih skloniti u podrum Slavka Mendeša, rekavši im da ne izlaze jer ih mogu ubiti i „*i vaši i naši*“. Nakon toga je nastavio sa povlačenjem. Na kraju svjedočenja, prilikom unakrsnog ispitivanja, svjedok je izjavjuje, da nije vidio niti jednog civila koji je pucao ili bio naoružan.

200. Pored toga što navedeni pripadnici SPB – a i učesnici akcije na Uzdo! opovrgavaju tezu odbrane da se radilo o „*naoružanim civilima*“, Vijeće je cijenilo i iskaze preživjelih kao i iskaze članova porodica ubijenih civila, koji saglasnim izjava potvrđuju da navedena lica nisu ni na koji način poduzimala aktivnosti u svrhu učestvovanja u neprijateljstvima među stranama u sukobu (*isti su bili obučeni u civilnu ocjeću*), niti su pružala aktivni otpor, zbog čega im se, osim statusa civila, kako ga predviđa zajednički član 3. Ženevskih konvencija, i ne može dodijeliti drugi status.

201. U tom pravcu, Vijeće nalazi za potrebnim navesti iskaz svjedoka Marka Zelića koji je svjedočio smrti svoje majke, brata i sestre izjavivši da ga je tog jutra probudila pucnjava,

nakon čega im pokojna majka govori da bježe ka komšijinoj kući. Opisujući dalja dešavanja, navodi da se uspio sakriti u potok zarastao šibljem kod raskrsnice. Sakrivajući se, vidio je da vojnici sustižu majku, brata i sestru. Vidio je trojicu vojnika, čuo je da razgovaraju šta da rade s njima, kada jedan od njih govori da je Buza naredio da se sve ubije. Nedugo nakon toga, pucaju u njih iz neposredne blizine. Čekao je da vojnici odu, izlazi iz potoka i vidi da leže mrtvi na putu, izjavivši na glavnom pretresu: „*Sijepan je imao majicu i gačice, majka je bila u sukrji i majci, sestra Marja je imala majicu i trenerku ili hlače, nisam siguran. Vidio sam da su mrtvi, ja sam se daje povukao potokom u pravcu Rajića.*“

202. Sem toga, za Vijeće je od značaja, u odnosu na ove okolnosti, iskaz svjedoka Kaze Zelenika, koji je rođen u Uzdolu i gdje ga je rat i zatekao zajedno sa roditeljima, ženom, djecom i sestrama i čiji iskaz je Vijeće cijenilo dosljednim i vjerodostojnim, te stoga istinitim i vjerodostojnim. Navodi da se priključio HVO-u, te da je bio logističar, odnosno dovlačio je hranu, MTS i sve drugo što je bilo potrebno vojnicima. Tog kritičnog dana, 14.09.1993. godine bio u Prozoru na dopust sa kumovima, ženom i tek rođenim djetetom, dok su mu u Uzdolu ostali majka, otac i najstarija kćerka Jadranka Zelenika koja je tada imala svega 12 godina. Ujutru tog dana, oko šest sati ujutru neko je došao u Prozor i rekao da Uzdol gori, te je istog trena zajedno sa prijateljima Nikom i Perkom krenuo putem za Uzdol. Na pola puta do Uzdola sreo je Ivana Stojanovića, uplakan i zadihan im je rekao da su mu ubili mamu Anicu Stojanović, požurili su prema Uzdolu, a Ivan je nastavio bježati prema Prozoru.

203. Bilo je već oko osam sati ujutru kada su stigli do škole na Ceru, gdje je zatekao nešto vojnika HVO-a, kao i nekoliko mrtvih pripadnika HVO-a i Armije, a posebno mu je u pamćenju ostao vozač saniteta Mendeš Slavko koji je bio svezan i ubijen, kao i Hero Meho, kako to reče svjedok „*mrtvog od Prozorskog bata jona, 59 godišta, znamo se, bio je mrtav i u uniformi.*“

204. Čuo je od vojnika koji su branili školu za vrijeme napada, da je napad počeo u 6 sati ujutru, a da su se već u osam povukli, a pojačanje za odbranu Uzdola je krenulo sa Crnog vrha. Odmah je zajedno sa svojim rođakom Matom i Mičević Slavkom krenuo prema svojoj kući koja je od škole na Ceru udaljena nekih kilometar. Dodao je svjedok da se Uzdol, osim Zelenika, sastoji od zaseoka Križ i Raiči, a da je njegova kuća u Zelenikama do kojih se od škole dolazi kroz Raiče.

205. Krećući se kroz Raiče prema svojoj kući, prvo dolazi do kuće Domina Raiča, kako reče, „*gdje je oluk na kraju kuće*“, vidio je Domina, njegovu ženu Ivku i sina Ivu, leže mrtvi. Dalje od njih, ubijena je i Zora Glibo, a njen muž je pobjegao u šumu. Ostavljaju mrtve da leže, i nastavljaju dalje prema njegovoj kući, međutim, kako se kuća Mate i Kate Ljubić nalazi u blizini, svraćaju pred njihovu kuću, zapaljena je, a uz zid od Matine garaže, leži Kata, mrtva je, „*ubili su je*“. Nastavivši prema Zelenikama, nailaze na kuću Stipe Perkovića, gdje na ulaznim vratima vide ubijenu Stipinu suprugu Katu, a Stipo je ostao živ, kao i njihov sin Slavko koji je bio na liniji. Nastavljaju dalje prema Zelenika, i sljedeće što vide je štala Stipe Grubeše koja je izgorila, a sa njom zajedno i Mara Grubeša, dok je

njena majka Milica Zelić nekako uspjela da pobjegne i sakrije se u neki bor i tako uspijeva preživjeti.

206. Od kuće Stipe Grubeša stižu u Zelenike, gdje je Luca Zelenika ubijena na pragu svoje kuće, a odmah iznad njene kuće ubijena je Janja Zelenika, iznad koje je i kuća Ljube Zelenika, kako to reče Kazo, *zapa.jena, a Dragica ub.jena, tako da je ona čak i gorila, dio kuka i ruke, to je bilo strašno.* Dalje nailaze na kuću Petra Zelenika, u koju je ubačena bomba, tako ranivši malog Milana u uho, koji kao i tetka Anđa ipak nekako uspio pobjeći. Nastavljaju dalje, i stižu pred Kazinu kući: *“Stižem mcjcj kući, kada sam bano u kuću, mcja pokcjna kći na hodniku mrtva leži, ja sam poplašen zburjen, došao sam do nje, šta ti je kćeri jesi živa, nema, bila je mrtva, zagrlio sam je, pogođena je bila oko srca, vruća je bila još, tamo su vrata preko hodnika bila otvorena, soba je otvorena, pokcjni otac je ubjen pred vratima, potrbuške je pao, rafalom je vajda pogođen, krevet gcje je ležala mater, pogođena je u glavu nečim, mater nema ovako glave, vidi se mozak, gore po plafonu, zid krvav, mozak, to se ne da oprat poslje, pa smo to prali da mi ne vide sestre, ali to se ne može oprati. Od muke ne znam šta ću, prerjeli smo malu, prema babi, uzeli smo neku deku i prebacili je preko rjih”.*

207. Nastavljaju se dalje kretati prema komišijama, *znam da imaju susjedi Ruža Zelić i rjezina Mar.ja 13 godina je imala i bio je mali Stjepan kcji je imao 11 godina.* Odlaze do stare kuće, gdje je bačena bomba pod prozor, odakle su Zelići iskočili, kako bi pobjegli do nove kuće. Krećući se putem prema novoj kući Zelića, odmah vide majku Ružu kako mrtva leži, a Mariju, koja je kako reče Kazo, *“bila malo jača”*, leži mrtva iznad puta *pored glavne ceste prema Herama.* U vezi Stjepana, svjedok navodi da je i *“mali Stipo”* pokušao bježati prema novoj kući, a na pitanje kako mu je to poznato, svjedok izjavljuje da je na tom putu, u trnju, vidio dio trenerke, da bi, nakon desetak metra, vidio i malog Stjepana, *“mali Stjepan je pokušao bježati prema mcjcj kući, uspio je jedno desetak metara, imao je žute gačice, i tu je pogođen u glavu, i tu sam počeo plakati.”*

208. U nastavku svjedočenja, svjedok navodi da se dalje kreću konjskim putem prema Križu, ispod ceste, odnosno ispod groblja i dolaze u zaseok Budime, odakle lijevom stranom Križa dolaze do kuće Ante Stojanovića, kojeg vide mrtvog u trenerci i bijelim čarapa pored guvna koje je bilo udaljeno 15-20 metara od kuće. Kako reče svjedok, *odatle ulazimo u selo,* i odmah nakon nekih 50-tak metara, u šljiviku zatiču Ivku Stojanović sa kojom zajedno prelaze 20 metara i tu zatiču Anicu Stojanović mrtvu. Iznad je gorjela kuća Martina i Kate Ratkić, koje je svjedok vidio u podrumu, ubijene i zagrljene, i dalje više nisu išli, obzirom da se ostale kuće nalaze na čistini i nisu rizikovali vlastite živote. Vraćaju se zajedno sa Ivkom prema Raičima: *“stižema do Prskalove kuće, gore kod kuće 4 ubjenih, kuća zapa.jena, kuća gori, ub.jena Šima Raič, Mara kćer ub.jena, a pored rjih je ubjen Stanko Raič i Luc.ja Raič. U tcj kući je izgorila i Jela Džalto, ona je uletila u kuću i kada se kuća zapalila, n.je mogla vajda izaći ili n.je hijela. Od Prskalo kuće idemo kod M.je Raiča, kcji je živio sa ženom Ivkom, imali su kći Katu, vidimo da je M.jo ubjen pred pragom, tamo otvorimo vrata, Ivka je bila ub.jena, do danas ta kuća n.je dirana.”*

209. Kada su se vratili do škole na Ceru, došli su iz policije SIS-a, i to Luka Markešić, kako bi opet sa njim prošao kroz zaseoke i sve snimio, obzirom da je svjedok Kazo Zelenika, bio matičar i da je poznavao svakog mještanina. Na kraju, svjedok je potvrdio zaključak Vijeća da se radilo o civilima, izjavivši: *“Niti jedan od navedenih n.je bio u uniformi, osim Ive Raiča kcji je poginuo zajedno sa Dominom i Ivkom Raič r.jegovim roditeljima. Svi poginuli osim r.jega su bili civili. U školi su bili ubijeni vcjnici. Mi smo otišli civile snimit, a vcjnike su urjeli u školu, a civili su još po selima, a neko je dao naredbu da se vuku u Split na obdukc.ju. Imali smo mi kamione, kupili su te civile, a ja sam otišao do Prozora, dolazila je famil.ja, plakar.je, padar.je u nesvjest...”.*

210. Navedene okolnosti potvrđuju svjedoci Luka Markešić⁴⁰ (*glas na snimku*) i Ivka Stojanović⁴¹, a sem toga, tačnost navoda svjedoka Zelenike, nedvojbeno proizilaze iz materijalnih dokaza optužbe **T-1 A**⁴² i **B**⁴³, odnosno snimaka koje je UNPROFOR snimio dana 15.09.1993. godine, kao i dokaza **T-109**⁴⁴, Zapisnika o pokazu lica mjesta sa svjedokom Kazo Zelenika, koji samo dodatno, postavljenu tezu odbrane, čine najblaže rečeno proizvoljnom i ničim dokazanom.

211. Pored toga, Vijeće je imalo u vidu i izvještaje HVO-a⁴⁵ na području Prozora u kojima je opisan događaj koji se desio dana 14.09.1993. godine, kao i druge izvještaje⁴⁶ u kojima

---

⁴⁰ Na glavnom pretresu održanom dana 07.03.2017. godine svjedok je izjavio da su saznali da su ubijeni civili masakrirani po zaseocima, Zelenike, Križ i Raiči. Zajedno sa kameranom Markom Buračićem je snimio mrtve osobe u školi, bili sun a nosilima i prekriveni, nakon čega su od zapovjedništva tražili da neko iz sela krene sa njima kako bi snimili situaciju i u samom selu, tako da je svjedok Kazo Zelenika pošao sa njima. Krenuli sup o zesocima i tamo zatiču grozne stvari, napominjuću da nikad neće zaboraviti sliku u kući Kaze Zelenika, gdje su zatekli izmasakrirana tijela Kazinog oca, majku i kćerku: *“starici je propucano kroz glavu, mozak se vidi na zidu, mala je izrešetana rafalom, otac također, vcjnik je upao u kuću i ubio trc.je jude i neću još zaboraviti, radiilo se o cjeci, Zelić, dečko u dor.jem vešu na putu izrešetan, r.jegova sestra i mama r.jihova.”*

⁴¹ Na glavnom pretresu održanom dana 20.12.2016. godine svjedokinja je izjavila da je uspela nekako pobjeći kada je bio napad i da se sakrila u jednom grmu. Navela je dalje, kada se pucnjava stišla, čula je da je neko doziva i da požuri jer ih Armija vidi. Vidjela je na Kazu, Matu Ratkića, Slavka Miličevića i kamermana Luku Markešića i krenula sa njima po selu kada su oni snimali po zaseocima.

⁴² CD - Ulazak UNPROFOR-a u selo sa Katie Edie i BBC prilog, broj: 138170, iz predmeta Halilović Sefer, broj: IT-01-48, MKSJ

⁴³ CD - dokaz iz predmeta Halilović Sefer, broj: IT-01-48, MKSJ, snimak 138035.

⁴⁴ Zapisnik o pokazu lica mjesta sa svjedokom Kazo Zelenika i dr., BiH, Ministarstvo sigurnosti Državna agencija za istrage i zaštitu, broj:116-06/1-04-2-978/06-PLM-3 od 24.11.2015.g. i fotodokumentacija pokaza lica mjesta od 18.11.2015.g.,

⁴⁵ **T-90** Informacija „A“, R BiH HZ HB HVO Centar SIS-a Rama, broj:02-4/2-7-4/93, od 27.09.1993. godine; **T-70** Izvješće, Unija R BiH HR HB HVO Brigada „Rama“, broj:07-367/93 od 15.09.1993.g.; **T-69** Izvješće, HR HB HVO Brigada „Rama“ Prozor, Sigurnosno-Informativna-sluzba, broj:03-02-95/93 od 15.09.1993.g.; **T-67** Redovno borbeno izvješće, Unija R BiH, HR HB, HVO, broj:01-3975 od 15.09.'93.g.; **T-62** Izvanredno izvješće, Unija R BiH HZ HB HVO OZ S/Z Hercegovina, Brigada „Rama“ br.01/3965 od 14.09.1993.g.; **T-61** Izvješće o masakru u mjestu Uzdol, R BiH HR HB HVO Vojna policija Rama Prozor, od 14.09.1993.g.; **T-60** Redovno borbeno izvješće, Unija R BiH HR HB HVO OZ S/Z H IZM Prozor, broj:01-3974/93 od 14.09.1993.g. sa stanjem u 20 sati.; **T-59** Izvanredno izvješće, Unija R BiH HZ HB HVO OZ S/Z IZM Prozor, od 14.09.1993.g., sa stanjem u 10 sati;

⁴⁶ **T-84** Izvješće CED-a, HR HB HVO Brigada „dr Ante Starčević“ Uskoplje, interni broj 3857 od 19. rujna 1993. godine; **T-71** Urgent, Brzjav sućuti, HR HB HVO Izmještena kancelarija Predsjednika, broj:01-226/93 od 15.rujna 1993.g.; **T-68** Popis civila po obiteljima pobijenih 14.09.'93 u Uzdolu, HR HB HVO Općina „Rama“, broj: službeno, od 15.09.1993.g., i Spisak pobijenih civila 14.09.1993.g. u mjestu Uzdol, HR HB HVO Općina Rama, broj:Službeno, od 15.09.1993.; **T-64** Spisak poginulih osoba ... nacionalnosti u Uzdolu 14.09.1993.g., haški broj 02195691.; **T-63** Odluka BiH HR BiH Predsjednik, broj VPO 156/93.;

je navedeno da je tog dana ubijeno 29 civila (**Vijeće je utvrdilo da se radilo o 27 civila**), a u pojedinim dokumentima su čak ubijene osobe poimenično navedene u statusu civila.

212. U prilog navedenom govori i „*Specijalni izvještaj o masakru u Uzdolu, 15. septembar 1993. godine*“⁴⁷ u kojem se između ostalog, pod tačkom 5. **PROCJENA SITUACIJE** navodi:

“Jasno je da se radi o masakru počinjenom nakon što je akcija pošla po zlu. Nakon što nisu ostvarili svrhe inicijalne ciljeve, čini se da su imali namjeru da prouzrokuju što je moguće više štete ljudima i na imovini. To su uradili na vrlo nemilosrdan način, ne pokazujući nimalo milosti prema bilo kome ko se našao na njihovom putu, jer je većinanjihova žrtava bile starije i nenaoružane osobe. Ovaj masakr je bio užasavajući i gnusan i s počiniteljima treba postupiti na najstroži način.”

213. Nadalje, navedeno nesumnjivo proizilazi i iz izvještaja i svjedočenja dr. Šimuna Anđelinovića, koji je izvršio pregled leševa i u čiju stručnost i profesionalnost vijeće nije imalo razloga sumnjati. Naime, vještaku Anđelinoviću je na glavnom pretresu predložen dokaz **T- 112. A) i B)** - Fotodokumentacija ubijenih civila iz Uzdola od 17.09.1993. godine, tačnije 25 fotodokumentacija sa pratećim Zapisnicima i nalazom i mišljenjem, kao i odgovarajućim skicama sa obdukcije, koje je lično sačinio i na osnovu kojih je konstatovao povrede i uzroke smrti za stradale na Uzdolu 14.09.21993. godine. Vještak je napomenuo da je jedino vršena obdukcija Stjepana Zelića, dok je u ostalim slučajevima riječ o vanjskom pregledu leša. Vještak je pojasnio da je vanjski pregled legitimni način utvrđivanja uzroka smrti, i da je sa sigurnošću mogao utvrditi uzrok smrti na osnovu vanjskog pregleda, jer su ozljede bile takve prirode, uz objašnjenje da u slučaju pucanja iz automatskog oružja izraz „*iz da.jine*“ znači da je pucano sa udaljenosti od preko jednog metra, te uz napomenu da su sva tijela bila civilnoj odjeća, zbog čega treba imati u vidu da odjeća može spriječiti prodiranje barutnih čestica.

214. Tako je za **Ružu Zelić**, vanjskim pregledom, utvrdio da je došlo u civilnoj odjeći što je vidljivo na fotografijama. Vanjskim pregledom vidljive su 4 ulazne rane i 4 izlazne rane, koje su nastale djelovanjem projektila ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja iz daljine. Hici su bili međusobno koncentrirani, to uvijek govori da je došlo do brzog ispaljivanja metaka, kao što je karakteristično za rafalno pucanje.

215. Vanjskim pregledom **Marje Zelić**, konstatovao je na tijelu dvije ulazne i izlazne rane od hica ispaljenog iz vatrenog oružja iz daljine. Na lijevom oku pronađen je krvni podljevi, a ogrebotina na lijevom obrazu ukazuje da je žrtva zaživotno dobila udarac, te da je taj udarac nastupio prije ovih strijelnih rana koje je ona zadobila. Do smrti je došlo zbog strijelnih rana prsnog koša sa oštećenjem organa. I za ovo tijelo je sačinjena skica povreda koju je vještak predložavao na grafoskopu u sudnici.

---

⁴⁷ Specijalni izvještaj o masakru u Uzdolu, 15.septembar 1993.g.-ovjereno haškim pečatom-prevod posljednje 3 stranice

216. Na tijelu **Stjepana Zelića**, konstatovao je dvije ulazne i dvije izlazne rane, odnosno jedna je na desnom kuku, a izlazno se nalazi na lijevom trbuhu, a druga ulazna rana se nalazi na desnom pazuhu, a izlazna prolazi kroz dio vrata i glave. Radi se o djelovanju projektila ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja koji su ispaljeni pod različitim kutem iz daljine.

217. Za **Anicu Stojanović**, utvrđene su na glavi rane od hica ispaljenog iz vatrenog oružja iz neposredne blizine. Ta rana je takvih karakteristika da predstavlja uzrok smrti. Pronađene su još dvije ulazne i izlazne rane od projektila ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja iz daljine.

218. Kod **Ivana Zelenike**, na glavi je pronađena jedna ulazna i jedna izlazna rana, ispaljenog iz vatrenog oružja iz daljine. Na tijelu su pronađene još tri ulazne i izlazne rane od hica ispaljenih iz daljine. Uzrok smrti su strijelne rane i glave i tijela.

219. U odnosu na **Jadranku Zelenika**, konstatovao je 4 ulazne i 4 izlazne rane od projektila ispaljenih iz vatrenog oružja iz daljine. Uzrok smrti je naveo strijelne rane prsnog koša i tijela sa oštećenjem organa.

220. Kod stradale **Ruža Zelenika**, na glavi je pronađena rana od udarca oštrim predmetom, kosti su prelomljene. Uz rubove rana vidljiva su kontuzijska nagnječenja, a to odgovara udarcima kao što je sjekira ili neki takav predmet. Još su pronađene i 4 ulazne i izlazne rane od hitaca ispaljenih iz vatrenog oružja iz daljine. Uzrok smrti su sjekotine na glavi uz sudjelovanje strijelnih rana. Dodao je vještak da su za života nastale sjekotine na glavi.

221. Na tijelu **Luca Zelenike**, su pronađene 4 ulazne i 4 izlazne rane od projektila ispaljenih iz vatrenog oružja iz daljine.

222. Na glavi **Janje Zelenike** je pronađena jedna rana u zvjezdolikom obliku, a prema mišljenu vještaka to je karakterističan oblik za hitac ispaljen iz neposredne blizine. Unutar rane su se našli tragovi barutnih čestica i radi se o apsolutnoj blizini, gdje su usta cijevi blizu glave. Ova rana je takvih karakteristika da je dovela do smrtnog ishoda.

223. Na tijelu **Dragice Zelenike**, su pronađene dvije ulazne i izlazne rane, nastale djelovanjem projektila ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja.

224. Na tijelu **Kate Perković** su pronađene dvije ulazne i dvije izlazne rane od hitaca ispaljenih iz vatrenih oružja iz daljine, to su ujedno i uzroci smrti.

225. Za **Martina Ratkića**, vještak je utvrdio da mu je lijevo uho bilo odsječeno, a desno napola odsječeno, a pronađena je i jedna ulazna rana iz projektila ispaljenog iz vatrenog oružja iz daljine, ali nije pronađena izlazna rana. Vještak je konstatovao da se radi o ustrelnoj rani, dok je za odstranjivanje ušiju utvrdio da je bilo postmortalno, pa ne ulazi u

uzroke smrti, nego je to nastalo nakon toga. Rubovi su bili glatki, tako da se može govoriti o oštrom predmetu.

226. Na tijelu **Kate Ratkić** su pronađene tri ulazne i izlazne rane od hitaca ispaljenih iz vatrenog oružja iz daljine i jedna rana na glavi, nastala je ispaljivanjem hica iz vatrenog oružja iz aposlutne neposredne blizine, jer na to ukazuju tragovi barutnih čestica koji se nalaze oko ulazne rane. Sve ozljede su nastale zaživotno.

227. Na tijelu **Ante Stojanović** su pronađene 4 ulazne i izlazne rane od projektila ispaljenih iz ručnog vatrenog oružja iz daljine.

228. Na tijelu **Franjo Stojanović** su pronađene 4 ulazne i izlazne rane od projektila ispaljenih iz ručnog vatrenog oružja iz daljine.

229. Na glavi **Serafine Stojanović** je pronađena rana od udarca oštrim mehaničkim predmetom sličnim sjekiri i smrt je nastupila od tog udarca. Ubijena je predmetom sličnim sjekiri.

230. Na tijelu **Stanka Raiča** su pronađene dvije ulazne i dvije izlazne rane od djelovanja projektila ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja ispaljenog iz daljine.

231. Na tijelu **Lucje Rajič** su pronađene 5 ulaznih i izlaznih rana od projektila ispaljenih iz ručnog vatrenog oružja i to je uzrok smrti.

232. Za **Šimu Raič**, vještak je konstatovao jednu ulaznu i izlaznu ranu na prsnom košu od projektila ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja iz daljine oružja i to je uzrok smrti.

233. Na tijelu **Mare Raič** su pronađene tri ulazne i izlazne rane od projektila ispaljenih iz ručnog vatrenog oružja iz daljine.

234. Na tijelu **Mije Rajiča** su pronađene, jedna rana iz hica ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja iz relativne blizine i dvije rane od hitaca ispaljenih iz vatrenog oružja iz daljine. Rana nastala iz vatrenog oružja iz relativne blizine se nalazi na licu.

235. Za **Ivku Raič (1921. godište)**, vještak je utvrdio da je ova ženska osoba bila nepokretna jer je bila izražena atrofija mišića donjih udova, a vidljive su i jedna ulazna rana od hica ispaljenog u glavu i dvije rane u tijelo, a sve one su nastale ispaljivanjem hitaca iz daljine.

236. Na tijelu **Ivke Raič (1934. godište)** se nalaze tri ulazne i izlazne rane od projektila ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja iz daljine, koje su dovele do smrtnog ishoda.

237. U vezi **Zorke Glibo**, utvrdio je na glavi jednu ranu od hica ispaljenog iz ručnog vatrenog oružja iz daljine i nekoliko rana na prsnom košu i u donjim udovima od hitaca ispaljenih iz daljine iz vatrenog oružja, to su uzroci smrti.

238. Na potiljku **Mate Ljubića** je pronađena jedna rana od hica ispaljenog iz vatrenog oružja iz blizine, a pronađena je izlazna rana na licu, i još dvije ulazne i izlazne rane nastale djelovanjem hica ispaljenih iz ručnog vatrenog oružja iz daljine i to su uzroci smrti.

239. Imajući u vidu da su stradale **Mara Grubeša i Jela Džalto** izgorjele, za njih nije bilo moguće izvršiti pregled leša. Međutim, Vijeće je, prevashodno cijeneći iskaz Kaze Zelenika⁴⁸ utvrdilo da su obje ubijene i zapaljene prilikom napad na selo Uzdol od strane pripadnika SPB-a. Saglasan sa izjavom Kaze je sin stradale Grubeše, svjedok **Miroslav Grubeša**⁴⁹ koji je na glavnom pretresu izjavio da majka nije pronađena ni nakon tri dana, te da je tek taj treći dan, njegov otac Pavo zajedno sa Antom Zelenikom i Slavkom Borunčićem počeo pretraživati štalu, gdje su pronašli jedan dio kostiju, a prema njegovom kazivanju, radilo se o bedrenim kostima i jednim dijelom lobanje, čeonu dio. Kostu zajedno sa ostalim leševima poslano u Split, a kada su se vratili sa obdukcije iz Splita, stavljene su, u jednu limenu kutiju i priložene su u sanduk gdje je bio pokop svih poginulih na Uzdolu i te su kosti pohranjene u sanduk za pokop i tako su pokopane na mjesnom groblju Prozor. Također, i svjedok **Pavo Zelić**⁵⁰, brat stradale Mare Grubeša, je na glavnom pretresu potvrdio navedeno, izjavivši kako je čuo da je potrčala u štalu da pusti stoku, ali da su zapalili štalu i ubili je, a da su njene kosti našli nakon nekoliko dana.

240. Kada je u pitanju smrt stradale Jele Džalto, saglasan sa izjavom svjedoka Kaz Zelenika je svjedok **Zdenko Džalto**⁵¹, sin stradale Jele koji je na glavnom pretresu izjavio da je majka stradala u kući Pere Prskala. Naime, on je tada imao 11 godina, ali se sjeća da su u jutranjim satima napadnuti od strane Armije, kada ga je tetka Sofija Stojanović probudila i svi su se sakrili u podrum kuće Pere Prskala, međutim, iako je majka Jela sišla sa njima do podruma, ipak se vratila gore da nešto donese, ali čula se neka detonacija, i kako to svjedok Zdenko reče *majka se nije više nikada vratila*. Ove navode potvrdila je i **Sofija Stojanović**⁵², sestra stradale Jele Džalto. Navela je da je došla u Raiče u kuću Pere Prskala u kojoj su bili još i sestra Jela, svekrva, Džalto Mara i djeca Zdenko, Mijo i Brigita. Napad počinje oko 5 sati, kada im Miro Prskalo govori da bježe u podrum jer se puca. Primjetila je da joj sestre Jele nema u podrumu, odmah se popela gore i vidjela da joj je sestra zapaljena i da još uvijek gori, kao i cijela kuća zajedno sa krovom.

241. Shodno navedenom, nasuprot tvrdnji odbrane, Vijeće je bez sumnje utvrdilo da zbog starosti oštećenih (*Sijepan Zelić rođen 1983. godine, Marja Zelić rođena 1980. godine, Ruža Zelić rođena 1944. godine, Jadranka Zelenika rođena 1981. godine, Ruža*

---

⁴⁸ Svjedok Kazo Zelenika u odnosu na smrt Mare Grubeše na glavnom pretresu je izjavio da su na putu prema Zelenikama vidjeli štalu Stipe Grubeše koja je izgorila, a sa njom zajedno i Mara Grubeša. U odnosu na Jelu Džalto, Kzo je na glavnom pretresu izjavio: *stijema do Prskalove kuće, gore kod kuće 4 ubjenih, kuća zapaljena, kuća gori, ubjena Šima Raič, Mara kćer ubjena, a pored njih je ubjen Stanko Raič i Lucja Raič. U toj kući je izgorila i Jela Džalto, ona je uletila u kuću i kada se kuća zapalila, nije mogla vajda izaći ili nje hijela.*

⁴⁹ Svjedočio na glavnom pretresu dana 22.05.2018. godine

⁵⁰ Svjedočio na glavnom pretresu dana 08.05.2018. godine

⁵¹ Svjedočio na glavnom pretresu dana 17.01.2017. godine

⁵² Svjedočio na glavnom pretresu dana 17.01.2017. godine

Zelenika rođena 1931. godine, Ivan Zelenika rođen 1930. godine, Luca Zelenika rođena 1906. godine, Jarja Zelenika rođena 1931. godine, Dragica Zelenika rođena 1934. godine, Kata Perković rođena 1922. godine, Mato Ljubić rođen 1923. godine, Mara Grubeša rođena 1943. godine, Zorka Glibo rođena 1938. godine, Ivka Raič rođena 1934. godine, Mjo Raič rođen 1924. godine, Ivka Raič rođena 1921. godine, Stanko Raič rođen 1927. godine, Lucija Raič rođena 1933. godine, Šima Raič rođena 1914. godine, Mara Raič rođena 1938. godine, Jela Džalto rođena 1950. godine, Anto Stcjanović rođen 1920. godine, Martin Ratkić rođen 1925. godine, Kata Ratkić rođena 1928. godine, Anica Stcjanović rođena 1949. godine, Frarjo Stcjanović rođen 1916. godine i Serafina Stcjanović rođena 1922. godine), činjenice da nije utvrđeno da su pucali ili da su imali oružje (potvrdili saslušani svjedoci, pripadnici SPB-a), te načina na koji su ubijeni (ubijeni u svjim kućama ili ispred kuća, da su neki od njih bili nepokretni, te da su ubijeni u krevetu, da je više njih ubijeno iz vatrenog oružja iz neposredne blizine, a neki od njih i pucanjem u leđa, da je kod nekih smrt nastupila i usjed udaraca u precjelu glave), niti jedan od 27 stradalih 14.09.1993. godine na Uzdolu nije aktivno učestvovao u neprijateljstvima.

242. Dakle, sve navedene činjenice, upućuju na jedini mogući zaključak, odnosno Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo da se u konkretnom slučaju radilo o osobama koje su, u inkriminisanom periodu, uživale zaštitu („civilni“) koju im pruža član 3. Ženevske konvencije.

(ii) Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije

243. U međunarodnoj praksi oružani sukob „postoji svuda gdje se pritjeglo oružancj sili između država ili produženom oružanom nasiju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države. Međunarodno humanitarno pravo važi od početka takvih oružanih sukoba i proteže se i na vrijeme poslije prestanka neprjateljstava, dok se ne postigne opšte zaključerje mira, ili u slučaju unutrašnjih sukoba, dok se ne postigne mirno iješerje, do tog časa međunarodno humanitarno pravo primjerjuje se na cjelcj teritorji zaraćenih država, ili u slučaju unutrašnjih sukoba, na cjelcj teritorji pod kontrolom neke od strana, bez obzira da li se tu odvijaju stvarne borbe“⁵³.

244. Prilikom razmatranja i donošenja odluke da je u kritično vrijeme postojao oružani sukob Vijeće je imao u vidu, prije svega, da odbrana tokom postupka nije sporila činjenicu da je u vrijeme događaja obuhvaćenog optužnicom postojao oružani sukob između Armije R BiH i HVO-a, kao i činjenicu da su ti sukobi posebno bili izraženi na području Prozora i Rame.

245. U prilog navedenoj činjenici, da je postojalo ratno stanje u vrijeme izvršenja krivičnog djela, govori i Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine od dana 09.04.1992. godine o proglašenju neposredne ratne opasnosti, koja je objavljena u Službenom listu

---

⁵³ Tadić, Odluka o nadležnosti, tačke 70. Vidi također Tužilac protiv Kordića i Čerkeza, IT-95-14/2-A, Presuda od 17.12.2004. paragraf 341;

Republike Bosne i Hercegovine broj 1/92⁵⁴, kao i Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine od dana 20.06.1992. godine o proglašenju ratnog stanja, koja je objavljena u Službenom listu R BiH 7/92.⁵⁵, koje ratno stanje je ukinuto također odlukom Predsjedništva R BiH dana 22.12.1995. godine, objavljenom u Službenom listu R BiH 50/95⁵⁶.

246. Također, ovu činjenicu su potvrdili i brojni svjedoci koji su, pored toga što su u svojim iskazima govorili o pripremama, toku, kao i posljedicama napada na Uzdol dana 14.09.1993. godine, dosta detaljno svjedočili i opštem kontekstu dešavanja na širem području Prozorske regije (svjedoci Ivka Stojanović⁵⁷, Luka Markešić⁵⁸, Vehbija Karić⁵⁹, Meho Pilav⁶⁰, Žarko Zelenika⁶¹, Mustafa Hero⁶², Mustafa Bektaš⁶³, itd.), kao i optuženi Enver Buza koji je izjavio da je nakon postavljanja za vd komadanta SPB (Naredba OGI IKM

⁵⁴ **T-10** Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine od dana 09.04.1992. godine o proglašenju neposredne ratne opasnosti, koja je objavljena u Službenom listu Republike Bosne i Hercegovine broj 1/92;

⁵⁵ **T-12** Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju ratnog stanja („Službeni list R BiH“, broj 7/92 od 20. juna 1992. godine);

⁵⁶ **T-13** Odluka Republike Bosne i Hercegovine o ukidanju ratnog stanja („Službeni list R BiH“ broj 50/95 od 28. decembra 1995. godine);

⁵⁷ Svjedok navodi da je rat zatekao u zaseoku Križ, selo Uzdol zajedno sa sinom Jankom koji je bio pripadnik HVO – a. U školi na Ceru je bila smještena komanda HVO – a. Dalje, svjedok navodi da je njen sin Janko išao na liniju Borak, brdo iznad Križa, a iznad Borka se nalaze Krstišta, gdje je bila ... vojska. U selu Uzdol i zaseocima su živjeli ... i bavili su se poljoprivredom sve do momenta kada su izbjegli 03.07.1993. godine kada je svjedokinji poginuo od kćerke djever i tada im je HVO rekao da se moraju iseliti..

⁵⁸ Svjedok je naveo da je početkom 1992. godine prvo počeo sukob sa VRS-om, a kasnije, tačnije 22.10.1993. godine nakon sukoba u Prozoru, počeo je sukob između HVO i Armije BiH. U septembru 1993. godine angažovan je u Sigurnosti, pomoćnik brigade Rama za sigurnost (načelnik SIS-a), a dužnost mu je bila prikupljanje podataka i to od kriminalnih djela pa sve do ratnih zločina, i bilo kojih nepravilnosti u postrojbama, kao i sakupljanje podataka o suprotnoj strani, odnosno Samostalnom prozorskom bataljonu.

⁵⁹ Svjedok je kao član Generalštaba i načelnik rodova kopnene vojske u tom period zajedno sa Bilajićem i Suljevićem, privremeno odredio ad hoc tri oficira da ispred Genralštaba koordiniraju predstojeća borbena dejstva, jer se planirala operacija Neretve 93. Tako da su prije na par dana otišli u Jablanicu i smjestili se u zgradi hidroelektrane u Jablanici gdje im je bilo privremeno komandno mjesto. To je bila zamisao konsolidacije oružanih snaga i suprostavljanju HVO-u koji se počeo ponašati agtresosorski, obzirom da je Prozor napadnut, Gornji Vakuf napdnut, odnosno počela su dejstva i trebalo se tome suprotstaviti.

⁶⁰ Svjedoka rat zatiče u policijskoj školi na Vracama. Potom odlazi u Prozor, u Pogređu. Tada je imao 17 godina. Živio je na Pogređu dok jedinice HVO-a nisu protjerale kompletno stanovništvo na područje konjica. Svjedok je sticajem okolnosti prešao na područje Prozora, i nisu ga regrutirali u vojsku. Na prostoru Prozora prijavio se u Samostalni prozorski bataljon. Raspoređen je u Ščiće. Tu je sreo jednog vojnika nakon čega prelazi u Here. Svjedok je u 8. mjesecu protjeran, priključio se samostalnom prozorskom bataljonu. Prozorski bataljon se sastojao, iz 3 čete i vod VP. Here bila prva, Ščiće Druga a Kute 3 četa. Tako su ih oni zvali. Zapovjednik je bio Enver Buza. U kontaktu sa Enverom Buzom je bio dva puta. Prvi Put, do 10 njih je bilo u diverzantskom vodu. Tom prilikom je rekao da je izvršen Desant HVO-a na Dobro polje.

⁶¹ Svjedok je izjavio da je u septembru 1993. godine bio vojno angažiran u HVO-u brigadi Rama. Dana 13.09.1993. godine bio na području Makljena jer je jedna linija pala na Crnom Vrh, pa su išli tog dana da vrate tu izgubljenu liniju.

⁶² Opisujući situaciju vezano za sukobe, svjedok izjavljuje da je bilo više incidenata tokom 1992, ali zvanično 23.10.1992. godine su otpočeli sukobi između Armije i HVO-a. Tada je Prozor pao u vlast HVO-a, a na pitanje koja su sve sela pala pod vlast HVO svjedok odgovara da je na to pitanje teže odgovoriti jer ne zna da li će sva sela nabrojati, ali dodaje da su samo tri sela ostala pod Armijom, a to su Here, Kute i Ščiće.

⁶³ Pojašnjavajući situaciju u vezi početka sukoba svjedok je izjavio da je do 22.10.1992 radio u PS Prozor, kada ga rat zatiče sa njegovom majkom i jednom porodicom izbjeglica iz Odzaka. 22.10.1993. godine zajedno sa majkom i Selmom Topalović, izbjeglicom, pridružio grupi i izašao iz Prozora, odakle je došao u mjesto Ščiće i produžio za Gornji Vakuf kod ženinih, gdje se kroz par dana prijavio u PS Gornji Vakuf i tu ostaje sve do kraja 2 ili početka 3 mjeseca 1993 godine, kada uz saglasnost načelnika odlazi u Ščiće i pridružuje se Samostalnom prozorskom bataljonu.

Bradina str.pov.br. 01/90 od 31.0.1993. godine)⁶⁴, njegov prvi posao je bio obilazak linije, obzirom da utvrđenja i rovova nije ni bilo, nakon čega je izdao naredbu da se Here ise, budući da se radi o rizičnom prostoru koji je sa svih strana bio pod artiljerijskom paljbom HVO-a, čime Vijeće, ovaj element, nalazi dokazanim isključujući svaku razumnu sumnju.

247. Osim toga, postojanje oružanog sukoba u inkriminisanom periodu, u konačnici potvrđuje i Utvrđena činjenica: „Početkom septembra 1993., linija sukoba između HVO i ABiH je prolazila kroz Uzdol. Posebno nekoliko uzdolskih zaselaka nešlo između linije fronta i komandnog mjesta 3. Bcjne Ramske brigade HVO, smještenog u zgradi osnovne škole u Ceru. Here i okolna sela, Kute i Šćipe, bili su pod kontrolom ABiH, dok su Uzdol i zaseoci u rjegovcj okolini bili pod kontrolom HVO. Između Hera i škole u Ceru gotovo stalno je bila jasno definisana linija fronta. HVO je držao položaj na brdu Borak, kao i utvrđene položaje, a položaji ABiH su se nalazili na brdu Krstište i Konjskom brdu.“ – paragraf 539 presuda Tužilac protiv Sefera Halilovića broj IT-01-04-T od 16.11.2005. godine, o čemu je bilo riječi u paragrafu 58. obrazloženja presude.

(iii) Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom

248. Treći uslov člana 142. KZ SFRJ je da mora postojati veza između djela optuženog i oružanog sukoba, s tim da se ne traži *”uzročno-posjednična veza između oružanog sukoba i počinjenja zločina, ali se u najmanju ruku traži da je postojanje oružanog sukoba u znatnoj mjeri uticalo na sposobnost počinioca da počinji zločin, njegovu odluku da ga počinji, način počinjenja zločina ili cij sa kojim je počinjen.”*⁶⁵

249. Sudeće vijeće MKSJ u predmetu *Dragojub Kunarac i dr.* navodi da: *„Humanitarno pravo primjenjuje se i daje na čitavoj teritoriji pod kontrolom jedne od strana, nezavisno od toga da li se konkretne borbe vode na mjestu na kojem su se odigrali dotični događaji. Stoga je dovoljno to što su zločini bili u tjesnoj vezi s neprijateljstvima koja su trajala na drugim dijelovima teritorije pod kontrolom strana u sukobu. Uslov da dato djelo bude u tjesnoj vezi sa oružanim sukobom zadovoljen je ukoliko su, kao u ovom slučaju, zločini počinjeni kao posljedica borbi, a prije prekida oružanih aktivnosti na određenom području, te ako su počinjeni radi postizanja nekog cilja ili iskorištavanja situacije nastale usljed borbi...”*⁶⁶

250. Da bi se utvrdilo da li je određeno djelo u dovoljnoj mjeri povezano sa oružanim sukobom, mogu se, između ostalog, cijeniti i sljedeći faktori: položaj optuženog, činjenica da je počinilac zločina borac, priroda žrtve, da žrtva nije borac, da žrtva pripada suprostavljenoj strani, da se može smatrati da je to djelo u funkciji ostvarenja krajnjeg cilja

⁶⁴ Dokaz odbrane O-2

⁶⁵ *Tužilac protiv Kunarca i drugih*, predmet broj: IT-96-23 & IT-96-23/1-A presuda 12.06.2002. godine, stav 58.

⁶⁶ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Dragojub Kunarac i dr.*, paragraf 568;

vojnog pohoda, te da počinjenje zločina proizilazi iz službenih dužnosti počinitelja ili spada u njihov okvir.⁶⁷

251. Prema tome, odlučna je činjenica status optuženog Envera Buze u vrijeme izvršenja krivičnog djela, odnosno komandno mjesto optuženog u Samostalnom prozorskom bataljonu, pri VI Korpusu Armije Republike Bosne i Hercegovine, te njegovo učešće, uloga i postupanje tokom i nakon akcije na Uzdol 14.09.1993. godine kada su ubijeni civili ... nacionalnosti.

252. Da je optuženi Enver Buza bio pripadnik ove vojne formacije, tačnije da je bio *vd* komadanta SPB Prozor, Vijeće je nesporno utvrdilo, kako iz iskaza saslušanih svjedoka, tako i iz materijalne dokumentacije koja je tokom postupka uložena u sudski spis, a što će biti detaljno obrazloženo u narednim paragrafima, iz kojih upravo proizilazi da je optuženi Enver Buza, krivičnopravne radnje počinio kao *de facto* komadant Samostalnog prozorskog bataljona prilikom napada na Uzdol 14.09.1993. godine, a na kojoj poziciji se nalazio u vrijeme i na mjestu navedenom u izreci presude, koje radnje su u direktnoj vezi sa postojanjem oružanog sukoba.

253. Vijeće je nadalje, nesumnjivo utvrdilo, da su oštećeni bili civili ... nacionalnosti.

(iv) Počinilac mora narediti ili počiniti djelo

254. Četvrti uslov, element bića krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, nalaže Vijeću da van svake razumne sumnje utvrdi da je optuženi, naredio ili počinio krivično djelo. Dovodeći navedeno u vezu sa konkretnim slučajem, bitno je istaći da je optuženi Enver Buza, s obzirom na poziciju koju je u inkriminisano vrijeme vršio, kao *de facto* komadant SPB - a, imao određene obaveze, odnosno obaveze i dužnosti prema ubijenim civilima, kao i prema licima koja su mu bila podređena – pripadnicima SPB – a. Vijeće je detaljno ispitalo postojanje takve obaveze optuženog Buze, obzirom da je osuđen da je krivično djelo počinio nečinjenjem.

255. Komandna, odnosno odgovornost nadređenih koja se ogleda u propuštanju da nadređeni učini radnje koje proizilaze iz njegovog položaja i dužnosti koje taj položaj nosi, tačnije, odgovornost za nečinjenje radnji koje je bio obavezan učiniti prema podređenima koji izvrše bilo koju zabranjenu radnju predviđenu zakonom i međunarodnim pravom, nije predviđena kao *vid odgovornosti* KZ SFRJ, koji zakon je primjenjen u konkretnom slučaju.

256. Vijeće je stoga bilo u obavezi razmatrati način izvršenja djela u okviru KZ SFRJ, te je propust optuženog da preduzme nužne i razumne mjere da počinio zločina u selu Uzdol, budu kažnjeni cijeno u skladu sa članom 30. KZ SFRJ, i u toj odredbi našlo osnov za izvršenje krivičnog djela nečinjenjem.

257. Članom 30. KZ SFRJ, propisano je:

(1) Krivično djelo može se izvršiti čir.jer.jem ili nečir.jer.jem

---

⁶⁷ Presuda Kunarac i drugi, drugostepena presuda, paragraf 59.

(2) Krivično cjelo može biti izvršeno nečinjenjem samo kad je učinilac propustio činjenje koje je bio dužan da izvrši.

258. Okolnost da je u odredbi člana 142. KZSFRJ opisana radnja činjenja (*naredi ili počinj*) ne znači i istovremeno da ta djela ne mogu biti počinjena i nečinjenjem jer je odredba člana 30. KZ SFRJ, kao opšta odredba, bila na snazi i u vrijeme izvršenja krivičnog djela i kao takva primjenjiva na sva krivična djela čije se biće može ostvariti i nečinjenjem.

259. U konkretnom slučaju radi se o tzv *garantnom* krivičnom djelu gdje biće krivičnog djela nije opisano u zakonu, te je upravo odredba člana 30. KZ SFRJ pravna osnova garantnih krivičnih djela nečinjenja, iako sama radnja nečinjenja nije opisana u zakonskom opisu djela, odnosno ne postoji izričita odredba koja bi obuhvatila i ovu situaciju.

260. Izjednačavanje propuštanja (nečinjenja) sa činjenjem pretpostavlja dužnost učinioca da otkloni posljedicu – povredu, koje je obilježje tog krivičnog djela i koje se po zakonu ostvaruje činjenjem. Ta dužnost mora biti pravna dužnost, koja se ne mora zasnivati na nekom izričitom pravnom propisu – normi, već može proisticati iz opštih pravnih principa, u konkretnom slučaju iz vojnog i međunarodnog prava.⁶⁸

261. Da bi uopšte došlo do primjene člana 30. KZ SFRJ, odnosno da bi krivična djela u zakonu opisana kao činjenje moglo biti počinjeno i nečinjenjem potrebno je da učinitelj djela ima i poseban odnos prema zaštićenom dobru iz kojeg proizilazi i njegova posebna obaveza – dužnost prema tom dobru – garanti obaveze. Garant može da bude samo ona osoba od koje se zahtjeva određeno ponašanje, poduzimanje određene radnje u cilju nepovredivosti zaštićenog dobra.

262. U konkretnom slučaju, optuženi zbog svoje pozicije komadanta bataljona ima obavezu ali i ovlaštenje nadzora nad svojim podređenim, imao je efektivnu kontrolu nad njima, pa je samim tim bio i garant sigurnosti temeljnih prava u odnosu na sve osobe koje su se iz bilo kog razloga nalazile u ovlastima pripadnika njegovog bataljona, te je imao i moć da preduzme radnje kako bi počinio zločina bili kažnjeni.

263. Dakle, cijeneći elemente bića krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, odnosno da djelo počinio mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava, da kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, da djelo počinio mora biti povezano sa ratom, te da počinilac mora narediti ili počiniti djelo (*nečinjenjem*), Vijeće je utvrdilo ispunjenost svih elemenata na strani optuženog Envera Buze.

---

⁶⁸ Komentar KZ SFRJ

264. Optuženom Enveru Buzi na teret je stavljeno da je, kao nadređena osoba, u svojstvu *vd* komadanta Samostalnog bataljona Prozor Armije BiH, sa stvarnom i efektivnom kontrolom nad pripadnicima jedinice SB Prozor koja je dana 14.09.1993. godine u ranim jutarnjim satima, pod neposrednom komandom optuženog, izvršila napad na selo Uzdol, općina Prozor i u zaseocima Križ, Zelenike i Raiče, na okrutan i svirep način ubili 27 civila ... nacionalnosti među kojima su bili žene, starci i djeca, i to i malodobnog desetogodišnjeg Stjepana Zelić rođenog 1983. godine, njegovu sestru trinaestogodišnju Mariju Zelić, rođenu 1980. godine i njihovu majku Ružu Zelić rođenu 1944. godine, malodobnu dvanestogodišnju Jadranku Zelenika rođenu 1981. godine, njenu baku i djeda Ružu Zelenika rođenu 1931. godine i Ivana Zeleniku, rođen 1930. godine, osamdesetsedmogodišnju staricu Lucu Zelenika rođena 1906. godine i njenu nevjestu Janju Zelenika rođenu 1931. godine, Dragicu Zelenika rođenu 1934. godine, sedamdesetgodišnju Katu Perković rođenu 1922. godine, šezdesetdevetogodišnjeg Matu Ljubić rođen 1923. godine, Maru Grubeša rođenu 1943. godine, Zorku Glibo rođenu 1938. godine, Ivku Raič rođenu 1934. godine, šezdesetdevetogodišnjeg Miju Raič rođen 1924. godine i njegovu nepokretnu ženu sedamdesetdvogodišnju Ivku Raič, rođenu 1921. godine, šezdesetšestogodišnjeg Stanka Raič rođenog 1927. godine i njegovu suprugu šezdesetogodišnju Luciju Raič, rođenu 1933. godine, sedamdesetdevetogodišnju Šimu Raič rođena 1914. godine i njenu kćerku Maru Raič rođenu 1938. godine, Jelu Džaltu, rođenu 1950. godine, sedamdesettrogodišnjeg Antu Stojanović rođenog 1920. godine, šezdesetosmogodišnjeg Martina Ratkić, rođenog 1925. godine i njegovu šezdesetpetogodišnju suprugu Katu Ratkić rođenu 1928. godine, Anicu Stojanović rođenu 1949. godine, sedamdesetosmogodišnjeg Franju Stojanović, rođenog 1916. godine i njegovu sedamdesetjednogodišnju suprugu Serafinu Stojanović, rođenu 1922. godine, za koje vrijeme je optuženi bio fizički u blizini mjesta gdje su se dešavala ubistva i u cilju rukovođenja i komandovanja posmatrao tijekom akcije, pa iako je znao da je zločin počinjen, jer je od Predsjednika Predsjedništva RBiH, Štaba Vrhovne komande oružanih snaga RBiH, Komadanta Glavnog štaba OS ABiH, Uprave bezbjednosti Štaba vrhovne komande ABiH, komadanta VI Korpusa, u čijem sastavu je SB Prozor i bio, od Službe vojne bezbjednosti VI Korpusa i od sredstava javnog informiranja radio Rame, imao dostavljene i dostupne informacije o zločinu u Uzdolu, koje su bile takve prirode da su ukazivale potrebu istrage da je zločin izvršen, pa i pored toga što je čak i sam sačinio pisani borbeni izvještaj o zločinu, propustio da poduzme nužne i razumne mjere da učinitelji tog djela budu kažnjeni.

265. Da je u vrijeme akcije u selu Uzdol na dan 14.09.1993. godine optuženi Enver Buza bio na funkciji vršioca dužnosti komadanta Samostalnog prozorskog bataljona Armije BiH proizilazi prije svega iz materijalnih dokaza odnosno Ovjerene kopije jediničnog i matičnog kartona za Envera Buzu, BiH Ministarstvo odbrane, broj:08-04-1-63-7/07 od 24.05.2007. godine, odnosno obrasca VOB-8 (dokaz T-103), na ime Envera Buze u kojem stoji da je optuženi Enver Buza komadant Samostalnog bataljona Prozor od 04.06.1993. godine do 10.02.1994. godine.

266. Da je optuženi od 04.06.1993. godine bio vršilac dužnosti komadanta Samostalnog prozorskog bataljona Armije BiH potvrđeno je i Naredbom OGI IKM Bradina str.pov.br. 01/90 od 31.05.1993. godine (dokaz O-2⁶⁹), ali i iskazima svjedoka koji su saslušani na glavnom pretresu, a što je, u svojoj odbrani, potvrdio i sam optuženi Buza.

267. Tako svjedok Bahrudin Fazlić, zamjenik komadanta 6. Korpusa Armije BiH, čiji komadant je bio Salko Gušić u svom iskazu navodi da je u prvoj polovini '93. godine lično postavio optuženog za vršioca dužnosti kao privremeno rješenje dok se ne sredi stanje u bataljonu, nakon čega je trebalo da bude postavljen stalni komadant bataljona.

268. Na kraju i sam optuženi u svom iskazu navodi da je u junu '93. godine postavljen za vršioca dužnosti komadanta Samostalnog prozorskog bataljona Armije BiH i to Naredbom OGI IKM Bradina.

269. Odbrana negira odgovornost optuženog za počinjena krivična djela svojih podređenih, tokom akcije na Uzdol 14.09.1993. godine, obzirom da je optuženi cijelo vrijeme bio *vršilac dužnosti* komadanta SPB – a, zbog čega odbrana smatra da optuženi ne može odgovarati za krivično djelo za koje ga optužba tereti. Nadalje, odbrana tvrdi da je optuženi postavljen za vršioca dužnosti samo iz razloga kako bi sredilo stanje u bataljonu i doveo ga do stanja pravilne borbene upotrebe vojne formacije prilikom izvođenja borbenih zadataka. Vijeće je utvrdilo da je optuženi u inkriminisanom periodu bio *vd* komadanta, međutim, ne prihvata da optuženi zbog svog statusa nije bio odgovoran za postupke svojih podređenih jer dokaz koji su izvedeni na glavnom pretresu, a prije svega nalazi vještaka vojne struke, te saslušani svedoci, kao i materijalna dokumentacija, ne potvrđuju niti jedan segment ovako postavljene odbrane.

270. Naime, iz nalaza vještaka vojne struke Tužilaštva BiH, Dragomira Keserovića, nesporno proizilazi da je optuženi imao sve ovlasti i dužnosti koje proizilaze iz njegovog položaja, a propisane su vojnom zakonskom regulativom iz čega slijedi da nema razlike između *vršioca* dužnosti i komadanta SPB-a.

271. Potvrdio je navedeno i vještak odbrane Dervo Harbinja, koji je na glavnom pretresu 07.05.2019. godine, a na poseban upit odbrane da pojasni razliku između vršioca dužnosti komadanta i komadanta izjavio: *„Vršilac dužnosti ima sva ovlaštenja komandanta samostalnog batajona... pa razlika je u tome što vršilac dužnosti, ako ispuni svcj zadatak, ostaje i postavlja se za komandanta, ako ne izvrši, ako ne zadovolji određen zahijev kcji stcji pred njim, on se smjerjuje i dovodi se drugi komandant.“*

272. Da je optuženi Enver Buza u svojstvu vršioca dužnosti komadanta i faktički koristio prava iz Zakona koja mu kao komadantu pripadaju proizilazi iz činjenice da je izdavao i potpisivao naredbe u cilju rukovođenja i vođenja bataljona, da je imenovao i razrješavao potčinjene osobe, kao i da je izdavao i sva druga naređenja koja se tiču bataljona,

---

⁶⁹ Naredba OGI IKM Bradina str.pov.br. 01/90 od 31.05.1993. godine kojom se za vršioca dužnosti komadanta Samostalnog prozorskog bataljona postavlja Enver Buza sa uputom da se ima javiti na dužnost dana 02.06.1993. godine

proizilazi iz materijalnih dokaza i to naredbi dopisa komadanta bataljona uloženi u sudski spis pod brojevima **T-24**⁷⁰, naredba kojom komandant bataljona Enver Buza naređuje da se u cilju smanjenja odsutnosti vojnika iz jedinice, a u cilju poboljšanja i jačanja discipline, zabranjuje odlazak pripadnika Armije BiH u bilo koje mjesto bez odobrenja k-dira četa; **T-26**⁷¹, naredba kojom lično komandant naređuje izuzimanje i preraspodjelu automatskog naoružanja; **T-27**⁷², naredba izdata od strane komadanta Buza Envera, kojom on lično razrješava dužnosti pomoćnika komandanta za bezbjednost Bobara Aziz i imenuje novog Mustafu Bektaš; **T-28**⁷³, naredba kojom postavlja pomoćnika komandanta za bezbjednost „A“; **T-29**⁷⁴, naredba kojom postavlja pomoćnika komandanta za bezbjednost „B“; **T-30**⁷⁵, naredba kojom postavlja pomoćnika komandanta za pravne poslove; **T-31**⁷⁶, naredba kojom se razrješava dužnosti pomoćnik komandant za bezbjednost; **T-33**⁷⁷, naredba kojom lično komandant na osnovu Pravilnika o vojnoj disciplini Armije R BiH, a zbog radnji dokazanih u postupku organa bezbjednosti SB Prozor, kažnjava vojnim pritvorom vojnika Hodžić Tahira; **T-35**⁷⁸, dopis u kojem komandant Enver Buza nalaže da se odredi grupu ljudi te ih naoružane hitno prebaci na Bradinu gdje će ih čekati Buza; **T-38**⁷⁹, naredba kojom komandant Enver Buza prekomanduje vojnike sa jednog formacijskog mjesta na drugo; **T-41**⁸⁰, naredba kojom komandant Enver Buza upućuje vojnike na obučavanja i školovanje; **T-44**⁸¹, naredba kojom komandant Enver Buza naređuje dostavljanje formacijskog rasporeda boraca u okviru jedinice, te njihove dužnosti, kao i podatke za borce iz Foče; **T-48**⁸², naredba kojom da organ bezbjednosti SB Prozor izvrši snimanje prostora mogućeg za nekontrolisani prolaz stanovništva i vojnih obveznika; **T-49**⁸³, naredba kojom komandant Enver Buza naređuje da se u četvrtak, 09.09.1993. godine na lokalitet Dobrog polja u 12,00 sati upute: iz 1. čete 40 boraca, iz 2.čete 40 boraca, iz 3.čete 30 boraca, iz 4. Čete 20 boraca; **T-86**⁸⁴, naredba kojom komandant Enver Buza tvrdi da je na osnovu saznanja organa bezbjednosti sa Uzdola

---

⁷⁰ Ovjerena kopija Naredbe, Armija RBiH 4 Korpus, Zapovjedništvo Samostalnog bataljona Prozor, broj:1-04-307/93 od 08.06.1993.godine

⁷¹ Naredba komadanta Envera Buze, broj:1-01-317/93 od 12.06.1993.g.,

⁷² Ovjerena kopija Naredbe, RBiH Armija RBiH 6.Korpus Samostalni bataljon Prozor, broj:1-01-341/93 od 29.06.1993.g.

⁷³ Naredba komadanta Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-424/93 od 25.09.1993.g.

⁷⁴ Naredba komadanta Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-425/93 od 25.09.1993.g.

⁷⁵ Naredba komadanta Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-429/93 od 25.09.1993.g.

⁷⁶ Naredba komadanta Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-441/93 od 07.10.1993.g.

⁷⁷ Naredba komadanta Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-343/93 od 29.06.1993.g.

⁷⁸ Dopis, RBiH, Armija RBiH 6.Korpus od 03.08.1993.g.

⁷⁹ Naredba, RBiH, Armija RBiH 6.Korpus Samostalni bataljon „Prozor“, br.01-01-392-1/93 od 08.08.1993.g.

⁸⁰ Naredba, RBiH, Armija RBiH 6.Korpus Samostalni bataljon „Prozor“, Str.pov.br.1-01-373/93 od 11.08.1993.g.

⁸¹ Naredba, RBiH Armija RBiH VI Korpus, Komanda SB Prozor, Str.pov.br.1-01-377/93 od 14.08.1993.g.,

⁸² Naredba, RBiH Armija RBiH VI Korpus, Komanda SB Prozor, br.1-01-394/93 od 06.09.1993.g.

⁸³ Naredba komadanta Envera Buze, RBiH Armija RBiH, 6. Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-395/93 od 07.09.1993.g.

⁸⁴ Naredba RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj: 1-01-445-1/93 od 20.09.1993.g.

iznešena ručna stanica te naređuje da se ista dostavi u centar veze bataljona; **T-97**⁸⁵, naredba kojom komandant Enver Buza naređuje vojnoj policiji da privede v/o Gvozden Hamdiju zbog samovoljnog napuštanja jedinice; **T-100**⁸⁶, naredba kojom komandant Enver Buza imenuje v.d. komandira VP; **T-101**⁸⁷, naredba kojom komandant Enver Buza naređuje da se upoznaju svi borci sa izdatim naredbama o povećanoj budnosti jedinica, upućena komandirima četa, komandirima DIG-a, komandiru VP, komandiru CZ.

273. Iz navedenog proizilazi da je optuženi u svojstvu vršioca dužnosti komadanta bataljona pored naredbi za ustrojstvo jedinice i njeno funkcionisanje, naređivao i pritvaranje njemu podređenih vojnika usljed kršenja vojne discipline, što u konačnici, samo dodatno upućuje na činjenicu, da optuženi, a nasuprot vlastitoj tvrdnji, u punom kapacitetu koristi ovlasti koje pripadaju komadantu bataljona, odnosno potvrđuje da ne postoje razlike u opsegu djelovanja vršioca dužnosti komadanta i komadanta bataljona ili bilo koje druge vojne formacije.

274. Također, na ove okolnosti iskaze su dali brojni svjedoci, kako optužbe tako i odbrane, koji su na jasan i uvjerljiv način opovrgli odbranu optuženog, a za koje Vijeće nije našlo niti jedan razlog zbog kojeg bi ga neosnovano teretili, posebno jer su svi oni saglasni u pogledu statusa optuženog kao *de iure i de facto* komadanta Samostalnog prozorskog bataljona.

275. Tako je svjedok Šefik Čorbadžić izjavio da dolaskom Buze na mjesto komadanta bataljona svi pripadnici su bili raspoređeni i smješteni po kućama, a obzirom da svjedok često nije bio prisutan, komadant Buza ga je pozvao i rekao da se ne može tako više ponašati, te ga kaznio i izdao usmeni ukor, uz napomenu da je taj razgovor bio veoma korektan. Tom prilikom mu je Buza rekao da želi da uvede red i disciplinu, nakon čega je imao osjećaj da postoji komanda, da postoji disciplina i neki red, što do tada nije bio slučaj.

276. I svjedok Sulejman Memić, pripadnik bataljona od samog početka njegovog formiranja, na sličan način kao i Čorbadžić opisuje optuženog, navodeći da je bio ozbiljan, odlučan, odnosno čovjek koji je nastojao pod svaku cijenu da dovede bataljon u red, kako to reče svjedok, *bili su dezorganizirani, on je to sve ustrcijo*.

277. Svjedok Nail Koro, pripadnik Jelačke čete, opisujući Buzu kao komadanta, istakao je da mu je dolaskom u Here odmah rečeno da je Buza komdant, da je strog, i da se se samo on pita. Dodao je da mu je rečeno da je komadant pored strogoće, također i stručan, odnosno, *da ne voli javašluka*, što je i sam osjetio na svojoj koži, jer je po naredbi Buze bio u zatvoru zbog kršenja discipline zajedno sa Zukićem, Kurtovićem i drugim pripadnicima Jelačke čete. Saglasan sa prednjim je i iskaz Safeta Mujezinovića, također pripadnika Jelačke čete, koji je izjavio da ih je Buza, komadant Samostalnog prozorskog bataljona

---

⁸⁵ Naređenje Envera Buze, R BiH A R BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1001-805-1/93 od 15.11.1993.g.

⁸⁶ Naredba komadanta Envera Buze, R BiH AR BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-498/93 od 24.12.1993.g.

⁸⁷ Naređenje Envera Buze, R BiH AR BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-002/94 od 03.01.1994.g.

rasporedio po grupama u sela Here, Ščipe i Kute, nakon što su pripojeni prozorskom bataljonu.

278. Saglasan sa navedenim je i iskaz svjedoka Mustafe Bektaša, pomoćnika komandanta za bezbjednost postavljenog na tu funkciju po naredbi optuženog Buze. Do dolaska Buze na mjesto komandanta bataljona, svjedoka ga nije poznao, međutim, tokom boravka u bataljonu ga je dobro upoznao, bio je dobar čovjek, dobar vojnik koji je želio da drži sve pod svojom rukom, odnosno da ima kontrolu nad svim što se događa u bataljonu. U vezi s tim, svjedok je pobliže objasnio dužnosti pomoćnika komandanta za bezbjednost, navodeći da je nakon dolaska optuženog na mjesto komandanta bataljona, po njegovoj naredbi obavljao razgovore sa vojnicima koji su napuštali liniju, odnosno da je u periodu od juna do septembra 1993. godine, također po naredbi komandanta najviše obavljao razgovore sa muslimanskim stanovništvom sa područja Prozora na okolnosti boravka tih civila pod kontrolom HVO-a. Dodao je da on lično nije mogao izdavati naredbe o kojima komadant ne bi ništa znao, odnosno da ih je komadant morao znati, navodeći primjer da mu je prilikom jutarnjeg referisanja, komadant Buza izdao naredbu⁸⁸ da se privede Hujdur Tahir. Objasnio je svjedok da je on autor navedenog dokumenta, ali je istu sačinio po naredbi komandanta Envera Buze.

279. Također, svjedok Nermin Eminović, načelnik bezbjednosti 6. Korpusa Armije BiH, na skoro identičan način opisuje optuženog, ističući da je optuženi bio častan, čestit patriota, ponekad pompezan, *„htio je raditi i držati to sve pod svjcim patronatom, kao komadant, ono sto hoće da rade svi komandanti.“*

280. Svjedok Mustafa Hero, posvjedočio je na glavnom pretresu, da je do dolaska optuženog Buze, on bio vršioc dužnosti komandanta bataljona. Dolaskom Buze, prekomandovan je na poziciju komandira IDG kao pripadnik prve – Herske čete. Na pitanje kakav je Buza bio kao komadant, svjedok je odgovorio *„po mom mišjerju bio je prestrog prema vcjsci ... rat je bio svako je imao pušku, svakoga si mogao ubiti, ali šta ja znam zadrja stvar je prjetiti vcjsci pištojem, što je on radio ..“*. Odgovarajući na pitanje kome je to optuženi prijetio pištoljem, svjedok je naveo: *„...ja sam imao na samom početku iskustvo u kome sam zaključio da je prestrog, kad nas je slao u Parsoviće na obuku, a kod nas gori, a mi idemo na neku obuku za izviđače, tada sam na ličncj koži osjetio strogost čovjeka...“*.

281. Nadalje, da je optuženi Buza koristio ovlasti komandanta u punom kapacitetu, potvrđuje i svjedok Fahrudin Nikšić, komandir Jelačke čete, koja je pretpočinjena Samostalnom prozorskom bataljonu. Naime, svjedok je naveo da dolaskom na Dobro polje u komandu bataljona, prima ih Buza i obavještava da se njegova jedinica raspoređuje u tri čete SPB-a i to Ščipe, Kute i Here, odnosno da se zbog nepoznavanja terena i lakše komunikacije Nikšićevi vojnici izmješaju sa Buzinim borcima. Kako reče svjedok, *„tako je i urađeno, a komadant me je postavio za zarrjenika komandanta za operativne poslove.“*

---

⁸⁸ Dokaz T-36 Naredba, R BiH, Armija R BiH 6. Korpus, Samostalni bataljon „Prozor“, br. 01-01-370/93 od 07.08.1993. godine, koju je odobrio komadant Enver Buza da se privede vojnik Hujdur Tahir.

282. Saglasan sa izjavom Nikšića je i iskaz zaštićenog svjedoka „G“, na čije insistiranje je i smjenjen prethodni komadant, a svjedok je lično otišao po Buzu na Bradinu. Bio je pomoćnik komandanta, ili kako te reče svjedok, „*bio njegov blizak saradnik.*“ Pojašnjavajući stanje u bataljonu svjedok je istakao da se dolaskom Buze poboljšava organizacija, kao i sistem veze. Samostalni prozorski bataljon se sastojao iz tri pješačke čete, 1 logističku čet, vojnu policiju i komandu. U vojnom smislu, komadant je imao pomoćnika za logistiku, za bezbjednost, za obavještajne poslove, operativne poslove i još neke pomoćnike.

283. Sem toga, i svjedoci odbrane su potvrdili da je optuženi, iako *vd* imao sve prava, dužnosti i obaveze koje ima i komadant bataljona. Tako je svjedok Erzimana Đogić izjavila da se u maju 1993. godine pojavio novi komadant, koji je poslao kurira po nju kako bi održali sastanak. Tada ju je zamolio da mu napiše presjek stanja u Prozoru, obzirom da je slične izvještaje dostavljala dotadašnjem *vd-u* bataljona Mustafi Heri. Postupila je po *molbi*, i napravila presjek stanja u Prozoru u dubini, a nakon što je to Buza pročitao, rekao joj je da je od tog dana postavlja za pomoćnika za obavještajne poslove, da prati stanje, da uzima izjave od izbjeglica i obavlja slične poslove. Navela je da je stanje u bataljonu prije Buze bilo haotično, niko nikome nije polagao račune, bilo je čak i stranaca, neki u civilu, neki u uniformama, neki su odlazili u pljačku, kako reče, *bili su bez kontrole.*

284. Saglasan sa ovom izjavom je i iskaz svjedoka odbrane Šefika Đogića, koji je potvrdio da je optuženi Buza odmah pokušao da uredi vojsku i da je u tome uspio, bar što se tiče komande bataljona. Dodaje i to da je dolaskom optuženog na mjesto komandanta bataljona imenovan na poziciju načelnika artiljerije, te da je komanda bila dobro organizovana, da je za zamjenika komandanta postavljenj Mustafa Hero, za pomoćnika komandanta za bezbjednost Mustafa Begtaš, odnosno da je bataljon počeo funkcionisati u svom punom kapacitetu sa svim organima u komandi. Istakao je i to da je Komanda bataljona koja se prije dolaska Buze nalazila u Šćipama, izmjestanja na Dobro Polje, obzirom da se to mjesto nalazilo na nadmorskoj visini od 1300m, gdje se nalazilo šumsko gazdinstvo, 30 km od Prozora, odnosno nalazila se sva potrebna infrastruktura potreba za pravilno funkcionisanje bataljona i njegovu pripremu za borbene aktivnosti.

285. Dakle, a cijeneći pomenute dokaze, Vijeće van svake razmne sumnje nalazi da je optuženi Buza Enver (*bez obzira na status vršioca dužnosti*) obavljao funkciju komandanta Samostalnog prozorskog bataljona Armije BiH sa svim pravima i obavezama koje proizilaze iz tog vojnog položaja. Činjenicu da kao vršilac dužnosti komandanta drži sve pod svojom kontrolom i odlučuje o upotrebi jedinice, najbolje opisuje svjedok Hasan Hakalović, komadant brigade Neretvica, objašnjavajući svoju i ulogu optuženog u *Operaciji Neretva 93* na pravcu prema Crnom vrhu, Makljen koji je istakao da je sa lijevog boka, bio predviđen pravac SPB-a, ali se Buzin bataljon nije pojavio, usljed čega je akcija i prekinuta, a dolaskom na Dobro polje, gdje je očekivao da mu Buza objasni razloge odustajanja SPB-a od tako velike operacije, na glavnom pretresu izjavljuje: „*gospodin Buza sudi utakmicu, fudbala igraju.*“

286. Dakle, a imajući u vidu da je optuženi tokom akcije na Uzdol bio na dužnosti *vršioca dužnosti* komandanta bataljona, a samim tim bio i komandanta akcije, da komandna funkcija

koju obavlja podrazumijeva poznavanje i opseg prava i obaveza komadanta bataljona, tvrdnja odbrane da vršilac dužnosti komadanta nije u obavezi poduzeti nužne mjere kako bi kaznio njemu podređene, Vijeće nalazi proizvoljnim i ničim utemeljenim, budući da selektivno uživanje prava jednostavno nema uporište u materijalnim propisima, a najblaže rečeno, logika stvari ne dozvoljava tumačenje normi na način kako to čini odbrana.

287. Nadalje, na osnovu izvedenih dokaza na glavnom pretresu, Vijeće zaključuje da su napad na Uzdol 14. septembra 1993. godine u ranim jutarnjim satima izvršile jedinice Samostalnog prozorskog bataljona, u sadejstvu s pripadnicima civilnih policijskih snaga MUP-a pod neposrednom komandom Envera Buze, vršioca dužnosti komandanta Samostalnog prozorskog bataljona.

288. Ipak, Vijeće smatra za potrebnim na ovom mjestu se osvrnuti na događaje koji su prethodili napadu 14.09.1993. godine, budući da odbrana tvrdi da optuženi Buza nije komandovao napadom, jer ga je Načelnik ŠVK, Sefer Halilović smijenio i postavio za komadanta akcije Zićru Suljevića, odnosno, optuženog Buzu i njegov SPB predpočinio 317. brdskoj brigadi i njenom komadantu Enveru Zejnilagiću.

289. S tim u vezi, Vijeće će se ukratko osvrnuti na planiranje, tok i realizaciju operacije *Neretva 93*, posebno imajući u vidu tvrdnju odbrane da je naredbu za napad na Uzdol izdao načelnik ŠVK Sefer Halilović, nakon što optuženi nije krenuo u akciju dana 12.09.1993. godine.

290. U tom pravcu, a na osnovu izvedenih dokaza, Vijeće nalazi da je operacija „*Neretva 93*“ podrazumijevala konsolidaciju oružanih snaga Armije BiH i supostavljanje HVO-u sa ciljem rasturanja napadnih dejstava na području Gornjeg i Donjeg Vakufa, područja iznad Mostara i Bugojna, te u konačnici deblokada Mostara i dalje prema Jadranskm moru. Na sastanku na Dobrom polju se razgovaralo o pravcima djelovanja, te su isti i utvrđeni, na način da je Operativna grupa Zapad, na čelu sa Selmom Cikotićem dobila zadatak da izvrši napad na područje Voljica i Plandišta, te da zauzme Vilića Guvno, tako što bi krenule iz pravca Bugojna, i sastale se sa jedinicama 317., 45. brigade i SPB koje su trebale da krenu iz pravca Prozora, preko Makljena, izađu na Crni vrh i spoje se sa Bugojanskom brigadom na Vilića guvnu.

291. Tako je svjedok Vehbija Karić na glavnom pretresu 21.03.2017. godine izjavio da je u septembru 1993. godine kao član Generalštaba Armije BiH i načelnik uprave rodova kopnene vojske pri Armiji BiH, zajedno sa Rifatom Bilajac i Zićro Suljević činio Komisiju koja je bila zadužena za koordiniranje predstojećih borbenih dejstava i to akcijom „*Neretva 93*“. Ta akcija ja podrazumijevala konsolidaciju oružanih snaga Armije BiH i supostavljanje HVO-u, sa ciljem rasturiti napadna dejstva na području Gornjeg i Donjeg Vakufa, područja iznad Mostara i Bugojna. Akcija je planirana za 12./13.09.1993. godine.

292. I svjedok Hasan Hakalović, komadant 45. brdske brigade potvrđuje ove navode. Naime, Hakalović je na glavnom pretresu izjavio da je njegova brigada zbog vojne aktivnosti u okviru operacije *Neretva 93* izmještena u Gluhaču, mjestu blizu sela Voljevac. Potvrdio je svjedok i to da je na Dobrom polju prije akcije bio ručak na kojem su se nalazili

Sefer Halilović, Vehbija Karić, Bilajac, Suljević, kao i optuženi Buza, nakon čega su od Komande Korpusa dobili pismene naredbu, u kojoj je za njegovu brigadu, Zejnilagićevu brigadu i SPB bio određen pravac Crni vrh, Makljen, a sve u cilju spajanja sa Cikotićeovom brigadom na Vilića gubnu. Učestvovao je u to akciji dana 12.09.1993. godine, isom je komandovao, uz napomenu da SPB nije učestvovao u akciji.

293. U tom pravcu ide i iskaz svjedok Bahrudina Fazlića, zamjenika komadanta 6 Korpusa, koji je izjavio da je 11.09.1993. godine po naređenju došao na Dobro polje. Tu je bio prisutan sa komandantom Salkom Gušićem, Seferom Halilovićem, Zićrom Suljevićem, Rifatom Bilajcem, Enverom Zejnilagićem, Hasanom Hakalovicem i Enverom Buzom. Razgovarali su o predstojećim aktivnostima koje se trebaju odvijati od Bugojna do Mostara. Kako nije bilo nikakvih dokumenata osim radne karte, svjedok je napisao naredbu za napad pravcem Crni vrh, Makljen, napominjući da naredba nije sadržavala pravac djelovanja SPB krzo Uzdol, a što i proizilazi iz dokaza T-50⁸⁹ u kojem je određen pravac napada i to:

2. 1 batajon sastavljen od 1 pcc SB „Prozor“, 1 pcc 45 bbr, 2 bbat. 317. bbr i 2 voda batajona „Suijeska“ uz podršku snaga koje su u dodiru prelazi u napad pravcem Zgon-Brdo-Sjeme.

Zadatak: Obuhvatom s lijeva razbiti neprijatelja u rejonu Gradina-Jurića Gliba i Blaca, produžiti napad i u sadejstvu sa 1 pcc iz sastava 45. bbr što prije izbiti na linju Krcca – TT 1302, 2 pcc iz sastava 45. bbr prelazi u napad sa linje Milanteg – Branovac i vrše zaposjedanje linje Brizovaca TT 1274 – Ferhatov Brjeg IT 1134 – Brdo TT 1376 – Zgon TT 1370.

3 pcc iz sastava 2 bbat 317. bbr i batajona „Suijeska“ prelazi u napad sa linje Milanteg – Branovac i vrši posjedanje linja Zgon – Brdo – Slime. KM u rejonu Here i Kapica.

3. Ljevo na pravcu napada batajona sadejstvuje 2 pcc iz sastava 44. bbr glavnim snagama na pravcu Dojani – Risovac i obezbjeđujući lijevi bok u rejonu Drinca TT 2038.

Desno na pravcu napada sadejstvuje OG-Zapad sa zadatkom na pravcu napada razbiti neprijatelja i sadejstvo u da jem izvršerju zadatka batajona.

4. Odlučio sam preći u napad pravcem Gradina – Jurići – Glibe – Blace – Zgon – Brdo – Sjeme, s cijem razbiti neprijatelja u širem rejonu Crnog vrha u bližem zadatku, a u da jem nastaviti sa napadnim b/d i cijem ovladavanje objektom Makljen

Glavne snage grupisati na pravcu Zgon – Brdo – Sjeme, a pomoćne na pravcu Gradina – Blace.

294. Saglasni sa navedenim su i iskazi svjedoka odbrane Selme Cikotića, vođe Operativne grupe Zapad i svjedoka Šefke Hodžića, novinara i Seferovog pratioca, a u konačnici, ni optuženi prilikom iznošenja vlastite odbrane nije sporio navedeno.

295. Dakle, za Vijeće je nesporno da je operacija „Neretva 93“ planirana za dan 12.09.1993. godine sa dva pravca napada, jedan Bugojanski, drugi Prozorski u kojem pravcu, a prema naredbi od 11.09.1993. godine je trebao učestvovati i SPB zajedno sa jednicima 317. i 45. brdske brigade. Također, Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo

---

⁸⁹ Zapovjed za napad op.br. 01/1500-27, R BiH Armija R BiH, 6. Korpus od 11.09.1993. godine

da Uzdol nije bio na pravcu napada, a što je u konačnici i sam optuženi učinio nespornim izjavivši na glavnom pretresu: „*U tčj naredbi n.je bilo predviđeno da se napad izvrši preko Uzdola.*“. Stoga, *V.jeće je utvrdilo da su* u jutarnjim satima 13.09.1993. godine započela borbena dejstva na pravcu Prozora. Međutim, izveden je samo dio *"operacije"* koja je trebalo da obuhvati područja od Bugojna do Mostara, i to u smjeru Crnog vrha i na području Bugojna, jer SPB nije krenuo u ofanzivu, što je u svom iskazu i potvrdio optuženi Buza, izjavivši da naređenje nije izvršio jer nije došao MTS.

296. Optuženi Buza zasniva svoju odbranu na događajima koji su uslijedili nakon toga, tačnije na dešavanjima od 13.09.1993. godine. Šta se dešavalo tog dana, od značaja je i Vijeću, jer odluke donesene tog dana, određuju ko, u konačnici, snosi odgovornost za počinjene zločine u napadu na Uzdol 14.09.1993. godine.

297. S tim u vezi, koncept odbrane optuženog Buze se u pretežnom dijelu zasniva na tvrdnji da je pred akciju na Uzdol smijenjen odlukom načelnika štaba vrhovne komande Sefera Halilovića i to zbog neposlušnosti. Opisujući dešavanja tog 13.09.1993. godine izjavio da je MTS (*zbog kojeg n.je krenuo u akciju 12.09.1993. godine!*) stigao oko 05.00 sati ujutru, odmah je podjeljen a još uvijek su se mogli čuti zvuci pucnjave sa lokaliteta Crnog vrha. Optuženi se nalazio u komandi na Dobrom polju, a negdje oko 9 sati vidio je džip kako prolazi prema Voljevcu, da bi, nedugo nakon toga, tačnije oko 10.00 sati, naišao je Jeti, komandir čete u Konjičkoj brigadi, koji mu je tada rekao „*Sefer će te ubiti.*“ Odmah zatim, dolazi džip sa Seferom iz komande na Voljevcu, izlazi „*Mesar*“, i govori Buzi da odmah idu u Voljevac. Prema navodima optužeg, on sjeda u svoj džip i odlazi prema komandi na Voljevcu, ulazi unutra i tu zatiče Bahrudina Fazlića, Vehbiju Karića, Sefera Halilovića, Mustafu Heru, Zićru Sljevića, i „*zavlado je tajac.*“

298. Dalje je naveo da je Načelnik ŠVK, Sefer Halilović odmah izdiktirao naredbu kojom SPB, zajedno sa „*Fočacima*“ predpočinjava 317. brdskoj brigadi i komadantu Zejnilagiću, koji je istom naredbom imenovan za komadanta pravca napada. Iako je, kako to tvrdi odbrana, Sefer Halilović izdao naredbu 13.09.1993. godine, ista je datirana sa 15.09.1993. godine, međutim, optuženi je taj previd objasnio da u tim momentima nije ni gledao datum na naredbi, jer kako sam kaže: „*jer sam došao gore pod pr.jetr.jama smrti, a ja sam slušao usmene naredbe*“. U tom pravcu je svjedočio Sejad Čolak, personalac, izjavivši da je u komandi na Dobrom polju njegova kancelarija bila odvojena od kancelarije komadanta Buze, gdje su se sastanci sa Seferom održavali, ali da je slučajno prilikom ulaska u komadantovu kancelariju tog 13.09.1993. godine vidio naredbu sa Seferovim imenom, a radi se o naredbi koja je datirana 15.09.1993. godine.

299. Nadalje, optuženi ističe da je u tim momentima njegov komadant Zejnilagić, a budući da je tada Halilović rekao Suljeviću da je on zadužen da Buza uradi onako kako je Halilović naredio, optuženi Enver Buza je zaključio da je osim Zejnilagića dobio još jednog komadanta.

300. Kada je u pitanju nova naredba, optuženi izjavljuje da u njoj stoji pravac napada Uzdol. Vratio se u Dobro polje zajedno sa Suljevićem, Zejnilagićem i zamjenikom komandantra Mustafom Herom, kako sam kaže, sa nadom da će se ipak krenuti prema

Klupi, jer i danas tvrdi da je onaj ko je izdao naredbu za Uzdol napravio „*veliku glupost*“, jer se nikada nigdje ne ulazi dolinom. Već je bio mrak kada se pojavio Halilović, sazvaio ih je sve u prostoriju, bili su tu i komandiri četa, Osman Hero, Eniz Hujdur, Motika Sead, Mustafa Hero, Đogić, a kasnije se pojavio Nikšić, komandir Fočaka. Sefer je počeo sastanak, pohvalio je optuženog, te dodao da je Buza ipak u pravu, te da Klupu treba obezbjediti i da će on taj posao odraditi, a da se u vezi ostalog oni dogovore, te naglasio, da izaberu vojne ciljeve u Uzdolu, „*saobraćajnicama se mora ovladati.*“

301. Optuženi napominje da čitavom akcijom komanduje Zićro Suljević, a dogovaranje oko realizacije traje dugo, „*jer je Fahro htio da ide na tenk*“, međutim, nekako ga uspijeva ubijediti da grupa Fočaka i Herana uzmu kotu Gradac naspram Krstišta jer ugrožava pravac prema Klupi. Sastanak je završen pred ponoć, vojnici su postrojani, Sefer je održao vatren govor, a vojska je krenula u na zbornu mjesto na Laništu. Dodaje još i to da je vojnicima ponovo *podvukao* da zaobiđu sela, dok je ostatak otišao sa Mustafom Herom, te na kraju dodao da ne zna šta su zaista radili na području Uzdola.

302. Navodi dalje da su na osmatračnicu na Glavici izašli oko 5 ujutru, a tu su mu se pridružili Mustafa Hero, Erzimana Đogić, vezista i Zićro Suljević, koji po tvrdnji optuženog i komanduje akcijom. Negdje oko pola 6 ujutru, Cokoja im šifrirano javlja su naišli na mine, da ima mrtvih i ranjenih na pravcu sajeverno od Hera, prema Klupi, a koji je pravac odobrena od 6 Korpusa. Prema navodima optuženog, Zićro naređuje da se uspostavi veza sa 317. brdskom brigadom, ali se nije mogla uspostaviti, dok u istom trenutku počinje pucnjava oko škole. „*Nije prošlo ni 20 minuta*“, uslijedila je artiljerijska vatra po Uzdolu, zove Krstište, međutim, veze ne rade, „*nastala je pometnja*“ zbog čega mu Suljević naređuje da se odmah uspostavi veza sa njima. Tada mu Suljević govori da povuče ljude, zbog čega i naređuje šifru 101 (*šifra za povlačenje*). Već je 7 sati, počinje da se razdanjuje, a izvlačenje je završeno tek oko 10 sati, a oko 11 dolaze na Dobro polje. U popodnevnim satima, bilo je 2 ili 3, vraća se na Dobro polje i tu zatiče personalca Sejada Čolaka, zaštićenog svjedoka G, Erzimanu Đogić, dok su ostali otišli na referisanje u Voljevac sa Seferom, a pri tome misli na Mustafu Heru, Ekrema Cokoju, Seada Motiku, a kako reče optuženi „*mene nisu zvali u Vojevac.*“

303. Navodi optuženog, potvrđeni su i Nalazom i mišljenjem vještaka odbrane, Derve Harbinje, dokaz **O-29**. Naime, vještak u nalazu navodi da se u periodu od 11-14.09.1993. godine u zonu odgovornosti SBP-a u par navrata pojavljivao dio tima ŠVK-a, a 11.09.1993. godine održan je sastanak sa komadantima 44. brigade, 45. brigade, 317. brdske brigade, OG Zapad i 6. Korpusa na kome su usmeno izdati zadaci za predstojeća borbena dejstva u okviru operacije „*Neretva 93*“. Posebno je napomenuo da su zadaci izdati usmeno, dakle, mimo propisa i ustaljene vojničke prakse, ne ostavljajući starješinama nikakvo vrijeme za pripremu borbenih dejstava, te da je predočena samo karta operacije potpisana od strane Načelnika ŠVK-a, Sefera Halilovića i koja je neodobrena od Vrhovne komande. U vezi s tim, SPB je dobio zadatak da sa položaja u selu Kute i Bajna Lučica, napadne pravcem Velika kosa – selo Donja vast, ovlada objektima Lisina i Velika kosa i ovlada komunikacijom kroz selo Uzdol i njegove zaseoke prema Prozoru sa konačnim zadatkom da sa ostalim jedinicama oslobodi Prozor.

304. Međutim, kako to vještak tvrdi, optuženi Buza kao odgovoran komandant, upozorio je NŠ VK generala Halilovića, da nije u mogućnosti izvršiti dobijeni zadatak, jer mu ljudski i materijalni kapaciteti jedinice ne dozvoljavaju, te na osnovu navedenog izveo sljedeći zaključak:

„Zaključujem da je bataljon zbog neopremljenosti, neobučenosti i slabe logistike nije mogao izvršiti dobijeni zadatak i to je VD komandant jasno stavio do znanja naredbodavcu.“

305. Dalje, vještak ističe da načelnik Štaba Vrhovne komande i Tim Štaba Vrhovne komande nije prihvatio obrazloženje i procjenu te je mimo ustaljene prakse zanemario Buzino upozorenje i pozvao komandire četa na odvojeni sastanak na kojem je snagom svog komandnog autoriteta srušio autoritet VD komandanta SBP nazivajući ga pogrdnim imenima i zaključujući da nije sposoban da izvrši zadatak, te da ga zbog toga treba smijeniti. Upozorenje i obrazloženje optuženog nije prihvaćeno, ali da ne bi opstruirao borbena dejstva, i pored nepostojanja vremena za pripremu, uz krajnje napore, Buza je sa dijelom komande bataljona donio svoju zapovijest kako bi izvršio zadatak. Tu zapovijest je odobrila komanda 6. Korpusa jer se nije znalo ko komanduje jedinicama. Ovakvom zapoviješću se izbjegao usmeno izdati pravac napada kroz Uzdol kako bi se spriječili nepotrebni gubici u ljudstvu i MTS-u.

306. Nadalje, vještak navodi da i pored opravdanog neizvršenja zadatka, NŠ VK i šef Tima general Sefer Halilović naređuje 13. septembra 1993. godine pod prijetnjom strijeljanja privođenje VD komandanta SBP na Komandno mjesto pravca u selu Voljevac, gdje je istom izdao usmenu i pismenu naredbu o pretpočinjavanju 317. bbr. Ovom prilikom SBP pretpočinjen je 317. bbr i data su mu sredstva veze, razgovornik i obećani vodiči u selu Pridvorci od strane komandanta pravca i komandanta 317. bbr Envera Zejniliagića. Datum naredbe 15.09.1993. godine, pravda time da se radi o tehničkoj grešci, odnosno da je na naredbi trebao biti datum 13.09.1993. godine, jer je tog dana i sačinjena, budući da potpisnik naredbe NŠ VK general Sefer Halilović je 14.09.1993. godine napustio ovaj dio ratišta i više se nikad nije pojavio na njemu.

307. Naveo je vještak da posljedica zbog predstojećeg, ad hoc izmjenjenog zadatka je dovođenje Buze u tešku situaciju, odnosno, optuženi je *de facto* onemogućen da komanduje jedinicom, zbog čega je, tvrdi vještak, Sefer Halilović odredio člana svog tima, generala Suljevića za nadređenog oficira da komanduje i usmjerava, te konačno, u vezi sa navednim donio sljedeći zaključak:

„Zaključujem da je komandovao je od strane komandanta SPB u planiranju, pripremi, izvođenju i upotrebi jedinice u borbenim dejstvima praktično nije bilo, jer je to preuzeo NŠ VK sa svjima Timom.“

308. U odnosu na pretpočinjavanje (*naredba od 15.09.1993. godine*), vještak zaključuje da se u konkretnom slučaju, Buzin bataljon u potpunosti pretpočinja 317. brdskoj

brigadi, ulazi u njen sastav, njom komanduje komadant Zejnilagić i njemu se odgovara za izvršenje dobijenog zadatka, budući da bataljonom u potpunosti komanduje, logistički je obezbjeđuje, te smatra vještak, snosi i odgovornost za njega dok je u njegovom sastavu. Nadalje, cijeneći pomenuto, te imajući u vidu da je napad izvršen na legitimni vojni cilj Uzdol i njegove zaseoke u kojima je bila razmještena treća bojna brigade HVO „Rama“ ojačana jednicama HV-a koje su spavale, boravile i izvršavale vojničke zadatke u školi na Ceru i kućama mještana, vještak zaključuje sljedeće:

„Zaključujem da su predpočirjene grupe bile podređene novom zapovjedniku i da su predpočirjene grupe imale isti status i obaveze kao i jedinice iz organskog sastava 317. bbr.“

309. U vezi sa pomenutim, vještak je dodao i to da optuženi Buza lično nije bio predpočinjen 317. brdskoj brigadi, zbog čega se i nalazio na IKM na Glavici u toku izvršenja borbenog zadatka i zbog čega je samo statirao bez komandnih ovlaštenja. Istražujući događaj i komandovanje vještak navodi da je utvrdio da je general Zićro Suljević po usmenoj naredbi generala Halilovića određen da bude komandant Buzi što je izazvalo dvojnost u komandovanju, a sve iz razloga Halilovićevog nepovjerenja prema optuženom kome je zaprijetio streljanjem. U prilog tome, vještak je naveo da je 13.09.1993. godine, Sefer na Dobrom polju direktno podijelio zadatke borbenim grupama, a ne vršiocu dužnosti komadanta Buzi, te predstojeću akciju podijelio u dva pravca i to pravac prema Klupi, u zoni odgovornosti 317. bbr, i drugi pravac prema komandi 3 bojne HVO-a. Utvrdio je vještak da je za ove borbene aktivnosti odredio generala Suljevića, da komanduje, koriguje, usmjerava i prati tok operacije. Optuženi je po Seferovoj naredbi u periodu od 11. do 15.09.1993. godine *de facto i de iure* bio isključen iz sistema RIK-a i sveden na nivo *statiste/posmatrača*, odnosno stavljen pod direktnu komandu i nadzor člana Tima ŠVK generala Suljevića na osnovu čega, vještak Harbinja, zaključuje sljedeće:

„Ne postoji niti jedan borbeni dokumentm zapovjed ili naredba da je optuženi planirao, organizovao, naredio ili komandovao izvođenjem borbenih dejstava na Uzdol, što sve saslušane stariješine-svjedoci potvrđuju.“

310. Potvrdu navedenog vještak nalazi i u tome što na referisanje u Voljevac, nakon akcije, su pozvani svi, osim optuženog.

311. U svom iskazu vještak tvrdi da je Enver Zejnilagić bio *de iure* odgovoran za kompletna borbena dejstva pa prema tome i za akciju na Uzdol, a da je Zićro Suljević, *de facto* odgovoran za tu istu akciju, s tim što za to nije postojala naredba nego direktiva po kojoj je Zićro Suljević zadužen od strane vrhovne komande za borbena dejstva na Uzdolu. Zaključak je vještaka da optuženi nije imao nadležnost da komanduje jedinicama i da je praktično statirao, odnosno samo pratio borbena dejstva sa isturenog komandnog mjesta. Na glavnom pretresu je dodao da je optuženi Enver Buza, u stvari komandovao dijelom snaga koje su bile u odbrani, a Zićro Suljević je komandovao dijelom snaga koje su bile u napadu.

312. Iz navedenog i proizilazi tvrdnja optuženog da je njegov zamjenik Mustafa Hero otišao na Uzdol i da ga je on upravo izvjestio da je podnio izvještaj za Uzdol. Kao potvrdu tačnosti ovih navoda optuženi tvrdi da nije išao u Voljevac na referisanje, tamo su kaže išli *njegov zamjenik, pomoćnici, komandiri pravca*, svi, samo ne i on.

313. Iznesenu odbranu optuženog, Vijeće nije moglo prihvatiti, jer osim izjava optuženog i vještaka vojne struke odbrane, Derve Harbinja, čiji nalaz Vijeće nije moglo prihvatiti zbog niza nelogičnosti i paušalnih, često kontradiktornih tvrdnji, zasnovanih uglavnom na izjavi optuženog, bez uporišta u izjavama svjedoka, a posebno bez uporišta u materijalnim dokazima, odnosno nema potvrdu u niti jednom izvedenom dokazu.

314. Naprotiv, iz provedenih dokaza nesumnjivo je utvrđeno da je optuženi rukovodio i komandovao akcijom na Uzdol, odnosno, kako je to u svom nalazu i mišljenju naveo vještak Dragomir Keserović, izvršio pripreme jedinice, da je procijenio situaciju, donosio odluke, izdavao zadatke svojim jedinicama, uputio ih na izvršenje zadatka, pratio tok izvršenja datog zadatka, te u konačnici primio izvještaj o realizaciji zadatka. Sve pomenuto, kako to navodi vještak, optuženi je uradio u skladu sa pravilima borbene upotrebe vojne formacije (*pravila sadržana u Rukovođenje i komandovanje, Savezni sekretarjat za narodnu odbranu, IV U-24, Beograd 1983. godine*)⁹⁰, u konkretnom slučaju bataljona. Slijedom navedenog, optuženi je kao *vd komadanta SPB-a izdao zapovjest za napad, organizovao napad, pratio tok izvršenja zadatka i primao izvještaje potčinjenih* ili kako to reče svjedok Vehbija Karić „*bio najodgovorniji za svaku jedinicu i po komandncij i po moralncij odgovornosti*“.

315. Vijeće je u cjelosti poklonilo vjeru nalazu i mišljenju vještaka Dr Dragomira Keserovića i u vezi sa tim, obrazloženjima datim tokom glavnog pretresa jer se radi o dokazu koji je u skladu sa pravilima struke i nauke dat od strane izuzetno stručnog i kvalifikovanog vještaka vojne struke sa dugogodišnjim iskustvom u vještačenjima u velikom broju predmeta kako pred ovim, tako i pred drugim sudovima u BiH.

316. Nadalje, ni na koji način nije potvrđeno da je SPB bio pretpočinjen 317. brigadi i Enveru Zejnilagiću, u vrijeme napada na Uzdol, a tvrdnja da je na naredbi od 15.09.1993. godine datum pogrešan, je u najmanju ruku neprihvatljiva, jer nema potvrdu u niti jednom drugom dokazu. Uostalom, jedinice 317. brigade nisu učestvovala u akciji na Uzdol.

317. U tom pravcu je dao svoj iskaz svjedok Vehbija Karić navodeći da je optuženi Buza tvrdio da nije krenuo u akciju 12.09.1993. godine, jer mu nije stiglo gorivo. Dana 13.09.1993. godine, održali su sastanak sa Seferom Halilovićem na Dobrom polju, gdje su bili pozvani i svi komandiri četa, odnosno cijela komanda SPB-a. Na tom sastanku sagledana je borbena gotovost bataljona, precizirana uloga bataljona u toj operaciji, a ona je uglavnom bila da zajedno sa drugim jedinicama koje su dejstvovale prema Makljenju, da se produže borbena dejstva preko Prozora ka Jablanici, čiji konačni cilj je bio izbiti na Neretvu i produžiti prema Drežnici u padini planine Medvjed. Sjeća se svjedok da su bili u

---

⁹⁰ Dokaz Tužilaštva BiH T-17

kancelariji optuženog na Dobrom polju zajedno sa kompletnom komandom, ali da tu nije bio prisutan Enver Zejnilagić, a što bi bilo logično, ukoliko bi SPB bio pretpočinjen 317. bbr, a Zejnilagić određen sa svojom jedinicom za napad na pravcu Uzdol.

318. Zaštićeni svjedok G, je naveo da SPB nije krenuo u napad 12.09.1993. godine jer komadant Buza nije dao nalog za napad, zbog problema sa gorivom. Na sastanku 13.09.1993. godine, svjedok je naveo da je bio prisutan u Buzinoj kancelariji kada je došao Sefer Halilović, „*galamio je na Buzu, bio je veom .jut i naredio je Buzi da se pripremi vcjska za izvršer.je zadatak*“, međutim, svjedok ne navodi da je Halilović smijenio Buzu, niti da je SPB pretpočinjen 317. bbr i komadantu Enveru Zejnilagiću, koji i prema izjavi ovog svjedoka nije prisustvovao ovom sastanku.

319. Dalje, svjedok Bahrudin Fazlić, jedan od prisutnih na sastanku u Voljevcu je potvrdio da je on izdao naredbu od 11.09.1993. godine sa pravcima kako su se ranije i dogovorili, te dodao da na tom pravcu nije bio Uzdol, te kako reče: „*nisam nikada izdao naredbu, a da je pravac napada Uzdol*“. Također, a nakon što Buza nije krenuo u akciju u okviru operacije „*Neretva 93*“, sjeća se svjedok da je na sastanku u Voljevcu 13.09.1993. godine, optuženi Buza po prijetnjom smrću zbog neizvršenja zadatka doveden pred Načelnika Sefera i njegov tim, ali da je on nakon toga otišao i da ne zna ko je naredio da se ide pravcem preko Uzdola. Ni ovaj svjedok nije izjavio da je tom prilikom bio prisutan Enver Zejnilagić.

320. Saglasan sa navedenim iskazima je i iskaz svjedok odbrane Šefke Hodžića, publiciste i Halilovićevog pratioca koji je izjavio na glavnom pretresu da se 13.09.1993. godine saznalo da SPB nije krenuo u akciju, a to se desilo na Voljevcu, kada su bili prisutni pored njega i Sefera, Vehbija, Suljević i Braco Fazlić. Pojavio se Buza, a Sefer mu je rekao da nije izvršio zadatak, te da će mu zbog toga suditi vojni sud i da mu ne *gine metak u čelo*, jer se desilo da su svi krenuli u napad osim Buze. Dodao je i svjedok to, da je pred akciju opet održan sastanak na Dobrom polju, gdje se opet govorilo o Buzinom streljanju, odnosno *da je zaradio smrtnu kaznu*.

321. Također, svjedok Fahrudin Nikšić, komadant „*Fočaka*“, koji su pretpočinjeni SPB za borbena dejstva u okviru operacije „*Neretva 93*“, je izjavio na glavnom pretresu da u napadu na Uzdol nije bila priključena još neka jedinica, odnosno da Sefer nije rekao da se Buza predpočinjava Zejnilagiću i 317. brdskoj brigadi koja je bila dio 3. Korpusa Armije BiH.

322. Dakle, niti jedan od svjedoka, koji su bili prisutni na sastanku, kako onom na Voljevcu, tako i na onom na Dobrom polju, tog kritičnog 13.09.1993. godine nisu potvrdili da je SPB bio pretpočinjen 317. brdskoj brigadi i Enveru Zejnilagiću, u vrijeme napada na Uzdol, niti je o tome predočen bilo kakav materijalni dokument. Nisu svjedoci potvrdili ni Zejnilagićevu prisutnost, a nisu potvrdili ni da je Sefer odredio pravce, niti da je Buzu smijenio. Naprotiv, svjedoci, kao i materijalna dokumentacija potvrđuju da je optuženi rukovodio i komandovao akcijom na Uzdol, a da je upravo optuženi najodgovorniji za pripremu borbene gotovosti u punom kapacitetu vojne jedinice kakav je bio bataljon

optuženog, što nedvojbeno proizilazi iz Nalaza i mišljenja vještaka vojne struke Dr Dragomira Keserovića u kojem se navodi da bez obzira ko je efektivno bio pretpostavljeni Smostalnom prozorskom bataljonu, njegova odgovornost je jednaka, za sva dešavanja u i oko jedinice prije, u toku i poslije izvršavanja zadatka.

323. Na kraju, tvrdnju odbrane o predpočinjavanju 317. bbr, opovrgava i sam optuženi. Naime, Izvještaj od 20.09.1993. godine, kao i sve ostale informacije o stradanjima civila na Uzdolu, dostavlja komandi 6. Korpusa, a ne komandi 3. Korpusa u čijem sastavu je bila 317. bbr. S tim u vezi, da je tačna tvrdnja o pogrešnom datumu i *tehničkcj grešci* u naredbi od 15.09.1993. godine, optuženi Buza bi na zahtjev pretpostavljene komande slao izvještaje komandi 3. Korpusa, a ne komadni 6. Korpusa.

324. Nadalje, neprihvatljiva je i tvrdnja odbrane da je D Zićro Suljević komandovao akcijom na Uzdol (*kad već n.je Zejnilagić?*), jer nema uporište u provedenim dokazima. Naime, član Tima ŠVK, Vehbija Karić, je izjavio da je Zićro Suljević na IKM-u bio prisutan samo kao sprega sa Generalštabom, da pomogne Buzi da se taj zadatak što bolje obavi, a ne da komanduje. Naveo je Karić da je Halilović ispred njihovog tima bio ovlašten da koordinira u ime komadanta Generalštaba, Rasima Delića, odnosno bio je ovlašten da iznosi osnovnu zamisao operacije „Neretva 93“, i sve ingerencije Generalštaba, što je on i koristio, pa je i odredio Zićru Suljevića da bude sprega između Generalštaba i Buze, te na kraju da pomogne Buzi da se taj zadatak što bolje obavi.

325. Potvrdio je to i svjedok odbrane Šefko Hodžić izjavivši da je Halilović naredio Zićri Suljeviću da sa Buzom ide u akciju u koju je trebalo da ide prethodnog dana (*12.09.1993. godine*) zbog toga što Buza nije krenuo u napad, jer problem je bio što su svi krenuli osim SPB-a. Da je Zićro Suljević bio prisutan tokom napada na Uzdol potvrdio je i svjedok G izjavivši da nakon povlačenja u Herama zatiče Suljevića, generala Armije, koji mu je tada rekao da je i optuženi bio s njim, ali ga svjedok G nije tada vidio.

326. Također, da Zićro Suljević nije *de facto* bio nadređeni Buzi (*jedna u nizu tvrdnji odbrane*), odnosno da nije komandovao napadom na Uzdol, proizilazi i iz materijalnih dokaza **O-6**⁹¹ i **T-88**⁹². S tim un vezi, dana 30.08.1993. godine, Rasim Delić je izdao naredenje za formiranje Inspeksijskog tima koje u relevantnom dijelu određuje osnovne zadatke tima radi koordinacije poslova i zadataka u zonama odgovornosti 4. i 6. Korpusa Armije BiH. Prema naredbi osnovni zadaci inspeksijskog tima su sagledavanje borbene gotovosti komandi i jedinica konkretno na terenu, i rukovođenje borbenim dejstvima, procjena mogućnosti snaga i sredstava i upotreba istih u skladu sa tim, rješavanje kadrovske problematike i logističke podrške u svim segmentima, te u konačnici funkcionisanje civilne vlasti i njena usklađenost potrebama OB i oslobodilačkog rata.

327. Za vođu tima određen je Sefer Halilović, načelnik ŠVK, a za članove time prestavnike ŠVK i to Šuljević Zićro, Bilajac Rifat, Karić Vehbija, Najetović Džemal, Hasanspahić Edin i Džanković Namik.

---

⁹¹ Naredba štaba vrhovne komande OSRBiH, br. 02/1047-1 od 30.8.1993. godine – Haški broj 01831481

328. Za Vijeće je u konkretnom slučaju od posebne važnosti tačka 3. ovog naređenja, koja se upravo odnosi na Sefera Halilović i koja po svemu sudeći ograničava njegova ovlaštenja, odnosno da će načelnik „u skladu sa ovlaštenjima na licu mjesta riješavati probleme svjim naredbama, o čemu me redovno izvještavati, a u slučaju radikalnijih prijedloga i rješenja obavezno me konsultovati.“ Vijeće ne može zanemariti ni tačku 4. naredbe, obzirom se u istoj koristi izraz „Kontrola“ koja ima početi 31.08.1993. godine, a što i predstavlja suštinu ovlasti koju je imao Inspeksijski tim i Načelnik ŠVK-a Sefer Halilović. Navedeno je potvrdio i svjedok Vehbija Karić, kako je to Vijeće i ranije naveo, član Inspeksijskog tima, koji je izjavio da je zajedno sa Bilajcem i Suljevićem ispred Generalštaba određen da koordinira predstojeća borbeno dejstva u okviru operacije „Neretva 93“, što su i uradili zajedno sa Seferom Halilovićem, kao vođom Inspeksijskog tima.

329. Nadalje, članovi Inspeksijskog tima Sefer Halilović, Vehbija Karić, Rifat Bilajac i Zičro Suljević su, nakon izvršenja zadataka tima, 20.09.1993. godine podnijeli Glavnom štabu svoj konačni izvještaj. Uvodni dio tog izvještaja glasi:

Na osnovu ovlaštenja komandanta ŠVK od 29.08.1993. godine i Naređenja komandanta ŠVK Str. pov. br. 02-1647-1 od 30. 08. 1993. godine kcjcj je formiran stručni tim - inspekcija, radi koordinacije borbenih dejstava kao i svih drugih poslova i zadataka u zoni odgovornosti 3., 4. i 6. Korpusa. [...] Ekipa je izašla na teren 29.08.1993. godine i zadatak obavljala do 19.09.1993. godine. Ostvaren je kontakt sa Komandama 3., 4. i 6. Korpusa. Težište svog rada ispojeno je u Komandi 6. Korpusa i njegovim jedinicama kao i na spcjevima 6. korpusa sa 3., 4. i 1. Korpusom. U cilju koordinacije i izvođenja b/d i pružanje pomoći braniocima Mostara, stručni tim – inspekcija je uspostavila IKM u Jablanici, gdje je isplanirala i materijalno obezbjedila izvođenje operacije na širokom frontu od G. Vakufa do Mostara, u dolinama rijeke Neretve i Vrbasa.

330. U tom izvještaju se navode slabosti uočene u Komandi 6. Korpusa i govori se o lošim odnosima komandi 1., 2. i 4. Korpusa i Komande 6. Korpusa. Sem toga, u vezi s borbenim dejstvima, u tom izvještaju se navodi da je ekipa OG "Zapad" iz sastava 3. Korpusa uspješno uvezala borbeno dejstva u širem prostoru G. Vakufa i Prozora u okviru sadejstva sa jedinicama 6. Korpusa. U toku borbenih dejstava 317. bbr još nije u potpunosti vojnizirana što se manifestuje u odnosu boraca pri izvršavanju borbenih zadataka, jer se ispoljila slabost u napuštanju oslobođenog prostora i nedovoljnoj odgovornosti pri uvođenju u borbu, što je posljedica slabog rukovođenja i komandovanja na svim nivoima u ovoj jedinici.

331. U odnosu na Samostalni Prozorski bataljon, u Izvještaju je navedeno da pri sadejstvu 317.bbr zbog samovolje komandanta bataljona Buza Envera izostao je u prvoj fazi borbenih dejstava za 24 sata, što je direktno uticalo na tok borbenih dejstava 317. bbr

---

⁹² Dopis RBiH Štab Vrhovne komande OS R BiH Sarajevo, broj:167-001-311 od 20.09.1993.g.,

i otkrivanje njenog lijevog boka što je uzrokovalo povećane gubitke i nemogućnost zadržavanja oslobođenih objekata u rejonu Crnog vrha.

332. Stoga, Inspekcijski tim je u Izvještaju naveo da, *"sagledavajući cjelokupno stanje u dolini r. Neretve"*, za situaciju na području Konjica rekao da je *"najsloženija"* i predložio niz kadrovskih promjena na najvišem nivou u komandama 3., 4. i 6. Korpusa, kao i u jedinicama podređenim tim komandama, te je u odnosu na optuženog Buzu predložio sljedeće:

Komadanta Prozorskog bataljona pozvati na odgovornost i uputiti u OG "Istok" na novu dužnost. A za Komadanta Samostalnog prozorskog bataljona postaviti dosadašnjeg zarjenika.

333. Cijeneći navedeno, Vijeće, nasuprot tvrdnji odbrane, nalazi da je Inspekcijski tim oformljen prevashodno iz razloga koordinacije jedinica za pripremu borbenih dejstava, odnosno da vođa tima, kao i cijeli Inspekcijski tim, bez odobrenja i konzultacija sa Komadantom ŠVK Rasimom Delićem, nije ima naredobavnu ulogu, niti ovlasti koje mu odbrana pripisuje, a što u konačnici proizilazi iz Izvještaja od 20.09.1993. godine, u kojem je Inspekcijski tim u skladu sa datim ovlaštenjima rezimirao rezultate borbenih dejstava i stanje u jedinicama, što mu je bila dužnost i nadležnost.

334. Također, i Izvještaj komandanta, Komanda SBP str.pov. 1-01-400/93 (upisano rukom „Sektor vojne bezbjednosti, br. 08-21-67/93 od 20.09.1993. godine)⁹³, u kojem optuženi navodi: *„...naredio sam povlačenje...“*, potvrđuje da Zičro Suljević nije komandovao akcijom, jer bi u tom slučaju bilo logično da je on izdao ovu naredbu, a ne optuženi Buza, a što potvrđuje u svom iskazu i vezista Semen Suljević koji je tog dana bio u komandi na telefonu kada ga je nazvao komadant bataljona, optuženi Enver Buza i rekao mu da stupi u vezu sa linijama i prenese borcima da ne pucaju jer se naši povlače.

335. Konačno, a u vezi sa navedenim, vještak Keserović u Nalazu i mišljenju zaključuje: *„Iz dokumenata u predmetu nije bilo moguće utvrditi da je u vrijeme dešavanja u selu Uzdol, Samostalni prozorski bataljon bio efektivno potčinjen komadantu 6. Korpusa ili Načelniku ŠVK, ali ta veza nije oprečujuća za određivanje same uloge komadanta bataljona u tim događajima.“*, a objašnjenje na osnovu čega je izveo navedeni zaključak, vještak ističe sljedeće:

- *da je sistem rukovođenja i komandovanja u vrijeme napada na selo Uzdol funkcionisao u potpunosti*
- *da je sistem veza bio u funkciji*
- *da je u kontinuitetu primjenjivao pravilo ličnog uvida u tok realizacije zadatka (Enver Buza i Zičro Suljević na osmatračnici na Krstištu)*
- *da je izvještavanje bilo neprekidno i svi nivoi su bili upoznati sa kacijom i posjednicama u selu Uzdol i na kraju*

---

⁹³ Dokaz odbrane O-23

- *da je komadant bataljona primao izvještaje potčirjenih, bio na licu mjesta, ostvarivao uvid u tok akcije i nesumnjivo znao šta se dešava.*

336. Nije tačna ni tvrdnja optuženog da nije išao na referisanje u Voljevac, 15.09.1993. godine nakon završene akcije, dodajući i to da je njegov zamjenik Mustafa Hero otišao na Uzdol i da je on podnio izvještaj o samoj akciji, čime odbrana dodatno pokušava da odgovornost prebaci ili na Envera Zejnilagića, ili na Zićru Suljevića, ili na bilo koga drugog. S tim u vezi, i ovdje se Vijeće poziva na iskaz Vehbije Karića, koji navodi da ih je Buza usmeno izvjestio u Voljevcu, gdje su imali sastanak, kojim je rukovodio Sefer Halilović i da je prvi dojam bio da je akcija uspjela. Izjava optuženog, da je Mustafa Hero išao na Uzdol i podnosio izvještaj nije potvrđena niti jednim dokazom. Naprotiv, prema stanju spisa, dokazi upućuju na to da Mustafa Hero, bio on zamjenik komandanta ili ne, uopšte nije bio na pravcu prema Uzdolu, nego na pravcu prema Gradini. Na kraju Mustafa Hero je saslušan u svojstvu svjedoka i odbrana nije postavila niti jedno pitanje u vezi njegovog učešća u akciji, niti njegovog referisanja u Voljevcu o rezultatima akcije.

337. Konačno, i pored svega navedenog, iskaz svjedok Hasana Hakalovića za Vijeće predstavlja i najkonkretniji odgovor na iznesene tvrdnje odbrane u pogledu odgovornosti i odgovornog komandovanja vojnom formacijom, u kojem je naveo da operacija *Uzdol* nema nikakve veze sa operacijom „*Neretva 93*“, objašnjavajući da procjena ŠVK i komandanta bataljona nije uključivala Uzdol jer se pokušavao zauzeti Crni vrh i Makljen, a ostala sela, kao i Uzdol, bi sama pala. Za napad na Uzdol, svjedok kaže da je Enver Buza morao imati naredbu od Korpusa, a ako nije imao, onda je sam odlučio, dodavši na kraju, „*Enver Buza da opravda neodlazak u operaciju, otišao je na Uzdol.*“

338. Dakle, na osnovu svega navedenog, može se nesumnjivo zaključiti da je optuženi Buza Enver, imao stvarnu i efektivnu kontrolu nad svojim podređenim, odnosno da je optuženi i *de iure* i *de facto* komandovao bataljonom, odnosno organizovao, odredio pravce i rukovodio napadom na Uzdol 14.09.1993. godine

339. To potvrđuju brojni svjedoci, kao i materijalna dokumentacija uložena u sudski spis. Potvrdio je to prije svih zaštićeni svjedok G izjavivši da je naredba za pravac Uzdol mogla doći sa lokalnog nivoa, sa strane komande bataljona, a obzirom na način na koji je komadant Enver Buza vodio bataljon kako reče svjedok G „*bez njegova se to nije moglo uraditi,*“ jer da je došlo do promjene sa višeg nivoa bilo bi navedeno u dnevnoj zapovjesti. Saglasan sa izjavom svjedok G je i iskaz Mustafe Bektaša koji je izjavio: „*...pravcu napada može narediti samo komadant...*“

340. I iskaz svjedoka Fahrudina Nikšića, komandira Jelačke čete ide u pravcu da je Buza odredio napad kroz Uzdol. Tako je svjedok na glavnom pretresu izjavio da je bio upoznat da se vrši šira operacija jer je i načelnik ŠVK, Sefer Halilović održao govor vojnicima pred akciju. Nije bilo govora gdje će ko djelovati, nego se samo govorilo o glavnim pravcima napada, a oni su od svog komandanta bataljona dobili uputstva o djelovanju SB Prozor. Na sastanku na kome se raspravljalo o pravcima napada, pored svjedoka Nikšića, tu su bili prisutni i zamjenici komandanta i komandiri četa i naravno optuženi. Svjedok navodi da je

na tom sastanku predlagao 4 pravca, od koji je jedan i utvrda HVO-a na Kloniku, ali da nije usvojen njegov prijedlog. Dalje, svjedok navodi da je komadant predložio da glavina vojske ide kroz selo Uzdol na osnovnu školu, gdje su bili smješteni vojnici HVO-a, međutim, s tim se nije slagao jer je mislio da nije bilo moguće na taj način izvesti napada bez da budu primijećeni, ali konačno, kako to izjavi Nikšić: „komadantova je zadarja i on donosi naredbu kuda se ide, i na kraju smo imali dva pravca, jedan kroz Uzdol, jedan na Gradinu.“ Svjedok je određen za pravac Gradinu, a što je potvrdio i svjedok Meho Pilav, ali da njihova akcija na Gradinu nije uspjela i oni su se povukli.

341. Dakle, Vijeće nalazi da je napad 14.09.1993. godine podrazumijevao dva pravca i to jedan na Gradinu, a drugi kroz Uzdol. U odnosu na pravac napada kroz selo, Vijeće se i na ovom mjestu poziva na Izvještaj⁹⁴ optuženog Buze od 20.09.1993. godine u kojem između ostalog navodi:

„Na osnovu zapovjedi za napad OP.BR. 01/1500-27 od 11.09.1993. godine jedinice SB „Prozor“ su u toku noći 13/14.9.1993., a u skladu sa planom, izvršile ubacivarje snaga u dubini neprijatelja sa cijem da ovladaju širim rejonom Uzdola, selima Križ, Zelenike, Bobari škola (Cer) gdje se nalazila glavina interventne satnije „Rama“.

U drugom pravcu izvršeno je ubacivarje dva voda u rejonu Klupa, odnosno sela Blace.

U napadu su učestvovala 2. voda 1. čete, 2. voda 2. čete, 1 vod 3. čete, 1 vod 4. čete, Vcjna policija, dio snaga MUP-a „Prozor“, svi komandiri četa, kao i PK za moral, PK za bezbjednost, operativac i drugi članovi komande. Ukupno u napadu je učestvovalo 156 boraca“

342. Navedeno potvrđuje i učesnik akcije na Uzdol, svjedok Šefik Čorbadžić, zapovjednik Diverzantske grupe i pripadnik 2. Čete (Herske) koji je izjavio da su tek naveče od zamjenika komadanta Mustafe Here saznali da treba zauzeti vojni objekat na Ceru u Uzdolu. Pješke idu prema Herama, tu je sa njima i komadant Buza, a zadatak im je bio uništiti, odnosno ovladati komandom HVO na Ceru, uništiti artiljeriju i tenk, sistem veze i na kraju da izbave zarobljenike iz škole. Njegova grupa se od ostatka razdvaja kod potoka desno od Hera, i idu preko Krančića, dakle, zaobilaze Uzdol i dolaze tik do škole. Druge čete su trebale da izvrše frontalni napad na linije, sa čela. Iza linija HVO su zaseoci Križ, Zelenike i Raiči. Objašnjava da se mora proći kroz ta sela da bi se došlo do škole. Kako dalje svjedok navodi, jedini spas da se oni odozdo iz škole izvuku jeste da se zauzmu zaseoci, dodavši: *“Kad smo se izvlačili, nama su linije bile čiste”*. Dalje, svjedok navodi da je u njegovoj grupi bilo oko 25 ljudi. Zauzeli su artiljeriju oko škole, a signal za početak, kako navodi, *“trebalo je da pukne, odozgo iz Hera”*, i puklo je i počela je pucnjava. Bila je žestoka borba, bilo je poginulih pripadnika SB Prozor, i to četvorica oko škole. Nije čuo da je bilo poginulih pripadnika SB Prozor u zaseocima. Dodao je na kraju i to da je za njega lično, to bila vojna akcija, gdje se trebao uništiti legitimni vojni cilj.

---

⁹⁴ Dokat T-85

343. U Čorbadžićevoj grupi je bio i svjedok Senad Šljivo, koji je izjavio da su se okupili na Doborm polju, radi pripreme za napad na Crni vrh, ali komandir grupe Čorbadžić ih je obavijestio da idu na Uzdol. Dakle, kreću iz Doborg polja i dolaze do Hera gdje se nalazio ostatak bataljona i pripadnika vojne i civilne policije. Nastavljaju prema Krstištu, zatim preko Krančićkog polja, odnosno zaobilaze selo i oko 6 sati dolaze do škole. Iz pravca Hera se čulo „Tekbir!“, „Juriš!“ i *pucrijava*, što je bio znak da akcija počinje, dodavši na kraju i to da je ta grupa, morala zaobići linije da bi ušla u selo. Tom prilikom je ranjen Haso Purgić i on ga je nosio, a što je potvrdio i sam svjedok Purgić, izjavivši da je zadatak njegove (Čorbadžićeve) grupe bila škola.

344. Dalje, saglasan sa navedenim je i iskaz svjedoka odbrane Derve Hero koji je izjavio da je dana 13.09.1993. godine oko pola 12 navečer bio na liniji na Ogradi, kada je došao kurir i rekao mu da se javi komandiru čete, Osmanu Heri koji mu je rekao da se pridruži Čorbadžićevoj grupi. Prošli su kroz Here, njihovu liniju (HVO) ispod Krstišća, Gradac im ostaje desno, i dalje su se spustili u kransko polje odakle su imali dvije linije i to prema Kranjčićima i Uzdolu. Njihov zadatak je bio napad na vojni objekat na Ceru, gdje je bio smješten HVO i odakle su ih gađali tenkovskom paljbom. Krenuli su putem prema donjoj Vlasti, počeli su se penjati lijevo prema školi na Ceru, došli na jedan plato, livadu, i tada im je Čorbadžić rekao da tu stanu, kako bi napravio raspored za napad. Prema kazivanju ovog svjedoka, vođa grupe, Čorbadžić je njega, Hameda Heru i još dvojicu koje ne poznaje, ostavio na odstupnici na Donjoj Vlasti. Leđima je bio okrenut prema Ceru. Nakon kraćeg vremena svjedok je čuo detonaciju, i kako reče na glavnom pretresu, *zora je, počir, je svitati, i onda se zapucalo i sve je zagrmilo, pucalo se jedno sat i onda sam ranjen.*

345. Dakle, jedan dio SPB-a, na čelu sa Nikšićem ide na Gradinu, drugi dio na čelu sa Čorbadžićem ide preko Krančića polja, zaobilazeći Uzdol, direktno na školu na Ceru, dok ostatak jedinica SPB-a ide frontalno kroz Uzdol. Posvjedočio je o tome i zaštićeni svjedok G izjavivši da su pripreme za napad bile u Herama. Njegova grupa se kretala prema brdu Borak, dakle, kroz Uzdol, dok je Fahrina išla na Gradinu, a Čorbadžićeva desnom stranom preko Krančića do škole na Ceru. Svi su krenuli u koloni, prošlo se između linija. On je išao na položaj HVO – Borak, a jedna grupa je otišla prema školi gdje su bili centar veze i tenk. Po naseljima se se rasporedile ostale grupe da drže odstupnicu. Naselja su zaseoci Križ, Zelenike, Raiči, Budimi. I ta grupa je ušla u zaseoke da bi napravili odstupnicu ostalima. Njegva grupa je ostala u začelju kolone. Vidio je da su grupe ušle u Raiče. Kad je počela borba, rov HVO na Osimćelazi, niko nije bio tu, niko nije pucao po njima. Svjedok pojašnjava da se brdo Krstišća nalazi između Hera i Uzdola, nadvija se nad selom Uzdol, i sa njega se vidi većina sela Uzdol, kao i kretanje ljudi, *moglo se vijeti je li muškarac ili žena, civili ili vojnik.*

346. Svjedok Ramiz Hujdur, pripadnik Samostalnog prozorskog bataljona i to 2. Herske čete, na glavnom pretresu od 10.04.2018. godine je potvrdio svoje učešće u akciji na Uzdolu, izjavivši da je akcija krenula sa Laništa gdje se nalazio i optuženi Buza. Potvrđuje da je zajedno sa 30 tak vojnika došao do Križa sa zadatkom da se zauzme Križ. Vidio je da gore štale na Križu, a pucalo se i u Zelenikama. U Križu ostaje jedan sat, nakon čega se povlači prema Herama.

347. Također, da je jedan pravac napada predviđao kretanje kroz Uzdol, potvrdili su i pripadnici Jelačke čete i to Amir Kurtović, Safet Mujezinović i Nail Koro. Tako je svjedok Kurtović izjavio da je sudjelovao u akciji na Uzdol, tako što su se okupili u Herama, a dobili su i trake za raspoznavanje. U njegovoj grupi je bilo 20-30 ljudi i vodič iz Kuta. Bila je noć, krenuli su i prošli između linija ABiH i HVO. Išli su preko livada i došli su u jedan potok, čekali su pucanj da počne akcija. Začuo se pucanj, sačekali su još 10-15 min i krenuli su prema selu. Došli su sve do crkve. Bilo je pucnjave, bombi, metež živi. S lijeve strane ceste kod kuće vidi žensku osobu kako mrtva leži u civilu. Tu su se zadržali 15-ak minuta sve do povlačenja. Saglasan sa Kurtovićem je i svjedok Safet Mujezinović koji je izjavio da je učestvovao u napadu na Uzdol 14.09.1993. godine. Kako svjedok navodi, za akciju je saznao od komandanta Buze 13.09.1993. godine kada kreću sa Dobrog polja, gdje se nalazilo dosta vojske, ali i komandant Buza i još oficira. Buza je držao govor i rekao da mu zarobljenici ne trebaju. Prema navodima svjedoka, cilj akcije je bio da se očisti selo Uzdol. U akciju su ih vodili mještani, koji su se na Dobrom polju maskirali da ih ne bi prepoznali. Pošli su iz Hera, prošli mimo rovova HVO, „*tako su nas vodili mještani*“. Došli su u selo, rasporedili se u strijelce, pucali su po kućama, „*tako je rekao komandant Buza*“. Cilj je bio da se puca nasumice, da se zaplaši narod. Palilo se sijeno da se zadimi, nije bilo artiljerijske vatre. Pucalo se da se stvori panika, da ljudi izađu iz kuća.

348. Svjedok Nail Koro, pripadnik Jelačke čete i učesnik akcije na Uzdol, je izjavio na glavnom pretresu 24.10.2017. godine kako ih je pred akciju postrojio Buza, i rekao im: „*Pazite se, čuvajte, zarobljenici nam ne trebaju*“. Krenuli su noću, u grupama i imali su vodiče. Došli su na jedno mjesto, sa dvije kuće i jednom štalom i korito sa vodom. Dalje se kreću prema Uzdolu, crkvi, gdje se ubluzini nalazila prodavnica i škola. Rovovi HVO-a im ostali iza leđa. Počela je pucnjava, galama, paljevina, te kako reče svjedok: „*Naša vojska je pucala*“. Na jednom guvnu je bila gomila kamenja i svjedok se tu sakrio, Amir i Ferid su se vratili po njega, odakle su zajedno otišli do prodavnice i crkve. U prodavnici su našli alkohola, i naišao je neko od mještana iz Hera, i reko im da ne diraju sad to, da će naići tamić koji će to kasnije sve pokupiti. Njegov saborac Hamo Čorbo je poginuo na udaljenosti 6-7 m od njega, između crkve i škole. Nije dugo tu ostao, jer kako reče svjedok, čule su se sirene iz smjera Prozora i počinje kontranpad HVO- nakon čega se povlače.

349. Imajući u vidu navedeno, Vijeće je utvrdilo da se napad na Uzdol 14.09.1993. godine odvijao u dva pravca, od kojih je jedan na čelu sa Fahrudinom Nikšićem pravac Gradina, Crni vrh, Makljen, dok je drugi pravac kroz selo Uzdol. Vijeće, na osnovu prezentiranih dokaza nalazi da je pravac kroz Uzdol započeo na način da su se svi okupili na Krstištu, odakle je jedna grupa na čelu sa Šefikom Čorbadžićem imala zadatak da zaobiđe selo Uzdol, kretanjem preko Krančića i dolaskom pred školu na Ceru, dok je druga grupa imala zadatak da napad izvede frontalno, spuštajući se sa Krstišta na zaseok Križ i dalje prema Zelenika i Rajičima, a sve u cilju pravljenja odstupnice za Čorbadžićevu grupu prilikom povlačenja.

350. Dalje, Vijeće je, također, utvrdilo da su upravo na tom frontalnom pravcu kroz selo Uzdol, prilikom napada jednog dijela jedinica SPB-a ubijeni ... civili, i to njih 27, djece,

staraca i žena. Dovodeći navedeno u vezu sa ranije pomenutim dokazima, prevashodno iskazom svjedoka Kaze Zelenika i izvještaja i svjedočenja Dr. Šimuna Anđelinovića, Vijeće je nesporno utvrdilo da su dana 14.09.1993. godine u jutarnjim satim u zaseoku Križ ubijeni Anica Stojanović, Martin Ratkić, Kata Ratkić, Anto Stojanović, Franjo Stojanović i Serafina Stojanović, u zaseoku Zelenike ubijeni Ruža Zelić, Marija Zelić, Stjepan Zelić, Ivan Zelenika, Jadranka Zelenika, Ruža Zelenika, Mara Grubeša, Luca Zelenika, Janja Zelenika, Dragica Zelenika i Kata Perković, te u zaseoku Raič ubijeni Stanko Raič, Lucija Raič, Šima Raič, Mara Raič, Jela Džalto, Mijo Raič, Ivka Raič (1921), Ivka Raič (1934.), Zorka Glibo i Mato Ljubić.

351. Potvrdili su to i svjedoci⁹⁵, preživjeli stanovnici Uzdola, kao i članovi njihovih porodica, a konačno, navedeno proizilazi iz materijalne dokumentacije, dokaz optužbe T-107⁹⁶, Izvodi iz knjige umrlih za stradale, u kojima je datum smrti naveden 14.09.1993. godine.

---

⁹⁵ Svjedok **Ruža Stojanović** na glavnom pretresu od 20.12.2016. godine je izjavila da je tijelo Franca Stojanović vidjela kad je počela bježati, a kasnije je saznala da mu je supruga Serafina ubijena u kući. U zaseoku Križ ubijeni su i Anica Stojanović, Martin i Kata Ratkić, Ante Stojanović; Svjedok **Ivka Stojanović** na pretresu od 20.12.2016. godine je na navela da joj je Kazo rekao da joj je majka ubijena, Lucija Zelenika, imala je 86 godina, na pragu je ubijena, pokušala pobjeći, a nevista Doma Zelenika je preživjela. Dalje ide s njima i idu prema Anici Stojanović, koja je ubijena ležala ispred kuće, noge su joj bile izrafalane, a pola lijeve glave nije bilo. Vidi kako u Ratkićima gore kuće, a kasnije su našli Ratkiće mrtve, Martina i Katu. Zatim su našli mrtvog Antu Stojanovića, potom idu u Raiče, i vide gori kuća Pere Mendeša, Kod Pere Prskala kuće vidi mrtve. Kazu joj je rekao da su mrtve Mara i Šima Raič, Stanko i Lucija Raič. Miju Raič vidi mrtvog preko praga, a njegova žena Ivka Raič je ubijen u krevetu, 9. godina je bila nepokretna; Svjedok **Toma Ljubić** je na glavnom pretresu od 04.04.2017. godine izjavio kako je rođen u selu Uzdol, gdje ga je i rat zatekao. Njegova majka Kata Ljubić, djed Mate Ljubić, djed i baka Franjo i Serafina Stojanović, svi su stradali tog jutra, 14.09.1993. godine u Uzdolu; Na glavnom pretresu od 06.06.2017. godine svjedočila je predstavnica oštećenih **Kata Marić**, kojoj su dana 14.09.1993. godine u Uzdolu ubijeni roditelji Mijo i Ivka Raič. Otac joj je ubijen na pragu, a nepokretna majka u krevetu. Na glavnom pretresu od 06.06.2017. godine svjedočio je i predstavnik oštećenih **Fabijan Ratkić** kojem su dana 14.09.1993. godine ubijeni roditelji Martin i Kata Ratkić. Tog jutra 14.09.1993.g spavao je u svojoj kući u Uzdolu u zaseoku Križ. Probudila ga je detonacija i izašao je iz kuće. Odmah je na njega bačena ručna bomba, iako ranjen, pobjegao je, te je prebačen u bolnicu u Rumboke. U bolnicu mu je dolazila žena Dragica i rekla mu da su mu roditelji mrtvi i da su pronađeni drugi dan u stričevu podrumu. Pronađeni su jedno pored drugoga pokriveni vrećama i da je ocu uho odsječeno.

⁹⁶ Izvod iz matične knjige umrlih za Zelić Ružu, broj 202-67/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelić Mariju, broj 202-68/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelić Stjepana, broj 202-69/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Stojanović Anicu, broj 202-77/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Ivana, broj 202-64/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Jadranku, broj 202-66/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Ružu, broj 202-65/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Lucu, broj 202-60/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Janju, broj 202-62/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Dragicu, broj 202-63/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Perković Katu, broj 202-51/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Ratkić Martin, broj 202-78/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Ratkić Kata, broj 202-79/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Stojanović Anton, broj 202-76/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Stojanović Franju, broj 202-74/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Stojanović Serafina, broj 202-75/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Stanko, broj 202-52/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Luciju, broj 202-53/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Šime, broj 202-56/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Mare, broj 202-57/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Mijo, broj 202-54/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič (Anton) Ivka, broj 202-55/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič (Martin) Ivka, broj 202-61/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Glibo Zorka, broj 202-72/06 od 22.11.2006.godine;

352. Međutim, odbrana optuženog između ostalog tvrdi i to da je napad na Uzdolu legitimni vojni cilj, te da je stradanje civila, poljedica razmjene vatre, neselektivnog granatiranja, odnosno da je sve u Uzdolu medijsko-psihološka propaganda hrvatskih medija i institucija.

353. Osim na iskazu optuženog, odbrana ovu tezu temelji i na iskazu svjedoka odbrane Juse Here i Nalazu i mišljenju vještaka odbrane Dervo Harbinje, dok ostali svjedoci odbrane Erzimana Đogić, Sejad Čolak ovu tvrdnju podupiru izjavom o medijsko-psihološkoj propagandi hrvatske strane.

354. Tako je svjedok Juso Hero izjavio da su krenuli prema selu Krančići, koje se nalazi između brda Krstišta s lijeve i Gradine s desne strane. Njegova grupa odlazi lijevo prema zaseoku Križ, dalje idu stazom ispod zaseoka i kreću se ravno prema školi na Ceru u pravcu crkve, a kako bi držali odstupnicu u slučaju kontranapada. Navodi svjedok da su tu čekali oko jedan sat u kojem periodu nije bilo ni borbe ni pucnjave., niti je naišao na ikoga na tom putu. Prema kazivanju svjedoka, napad je počeo ispaljivanjem lake granate na tenk i to je bio prvi udar. Nakon toga počinju pucnji sa obje strane, pucali su jedni na druge u unakrsnoj vatri. Nakon sat do dva osim unakrsne vatre, počele su padati granate po selu Uzdol i rejonu Cera gdje su se oni nalazili. Granate su padale jedan za drugom, neke su bile i zapaljive, padale su po cijem Uzdolu, a prema mišljenju svjedoka ta artiljerijska dejstva su dolazila iz pravca Ošljani, Makljen, Lug. Nakon toga počelo je povlačenje, ali nije teklo tako brzo, jer je dolazilo o bliske borbe sa pripadnicima HVO-a uz konstantno granatiranje sela. Na kraju svjedok je istakao da nije vidio mrtve civile.

355. Dalje, i vještak Harbinja u Nalazu i mišljenju zaključuje da se u konkretnom slučaju radilo o legitimnom vojnom cilju u kojem je bila raspoređena 3. bojna brigade „Rama“ sa uređenim linijama odbrane, vatrenim tačkama i sistemom vatre. Također, zaključio je vještak da su bobene grupe (SPB-a) opkolile zaseoke, a da je na njih otvorena vatra jer je branilac (HVO) imao saznanja i upozorenja o predstojećem napadu, a kako nije bilo bijelih zastava i podignutih ruku kao znaka predaje već je vatra bila sve žešća i popraćena snažnom, neprekidnom i neselektivnom artiljerijskom i tenkovskom vatrom došlo je do pometnje u borbenom poretku napadača i branioca. Istakao je vještak da se vatra otvarala na sve što puca i baca bombe, dodajući da ljudstvo koje se predalo je i ostalo živo, a ljudstvo koje je pružilo otpor je poginulo. Na koncu, vještak je izveo sljedeći zaključak da je *Napad na legitimni vojni cilj izvršen u skladu sa važećim pravilima ratovanja na kopnu.*

356. U cjelosti je neprihvatljiv stav odbrane da su poginuli civili kolateralna šteta usljed razmjene vatre zaraćenih strana i neselektivnog djelovanja artiljerije s položaja HVO-a, te da je sve u Uzdolu medijsko-psihološka propaganda hrvatskih medija i institucija. Ništa od iznesenog Vijeće nije moglo prihvatiti kao istinito, jer jednostavno dokazi koji su izvedeni

---

Izvod iz matične knjige umrlih za Ljubić Mato, broj 202-70/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Maru Grubeša, broj 202-59/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Džalto Jelu, broj 202-73/06 od 22.11.2006.godine,

na glavnom pretresu, prije svega iskazi svjedoka, ne potvrđuju niti jedan segment ovako postavljene odbrane, koju nesumnjivo opovrgava i Dr Šimun Anđelinović koji je izvršio pregled leševa o čemu je Vijeće već dalo iscrpno obrazloženje.

357. Jedino u čemu je Vijeće saglasano sa odbranom jeste da je škola na Ceru legitimni vojni cilj u kojem je bila raspoređena 3. bojna brigade „Rama“, odakle je tenkovskom artiljerijom djelovalo po položajima koje je kontrolisala Armija BiH, a što nije sporilo ni Tužilaštvo BiH. Međutim, Vijeće na osnovu izvedenih dokaza nije moglo prihvatiti tezu da je cijelo selo Uzdol, sa svojim zaseocima legitimni vojni cilj, posebno ako se ima u vidu da se u Uzdol nalazi između položaja Armije i komande HVO u školi na Ceru, a da u samom Uzdolu i zaseocima nije bilo nikakvih vojnih ciljeva.

358. Da se Uzdol i njegovi zaseoci Križ, Zelenike, Raiči vide kao na *dlanu* sa položaja pod kontrolom SPB-a potvrdio je na glavnom pretresu, između ostalih i svjedok Meho Pilav koji je izjavio da je u slobodno vrijeme obilazio položaje Armije na Herama, tačnije Krstića za koja je rekao da je to jedan brijeg uvučen u Uzdol, po kojem se nalaze tranšei, dodajući „*odatle se vide crkva, škola, sela Križ i Zelenike i vicjeli su se judi kako normalno rade, čuvaju krave.*“. Saglasan sa ovom izjavom je i iskaz zaštićenog svjedok G, koji je izjavio da se brdo Krstića nalazi između Hera i Uzdola, nadvija se nad selom i sa njega se vidi većina sela Uzdol, kao i kretanje ljudi, odnosno „*moglo se vicjeti je li muškarac ili žena, civil ili vojnik.*“. I svjedok Safet Mujezinović je na istovjetan način svjedočio na ove okolnosti, izjavivši da je iznad Hera bio proplanak na kojem je držao liniju i odakle je mogao vidjeti Uzdol i kako neko hoda, mogao je vidjeti i crkvu i školu i kuće, dodajući *vidio sam da vrše žito, da se stoka čuva*“.

359. U vezi sa navedenim, a obzirom na položaj SPB – a, vještak Dragomir Keserović u Nalazu ističe da je Samostalni prozorski bataljon bio na liniji fronta prema selu Uzdol, da je potpuno i detaljno poznao stanje kod snaga HVO, znao raspored njihovih jedinica i to iskoristio da brzo i neprimjetno prođe kroz položaje, a da ne bude otkriven. Na koncu, vještak je naveo da su u svim zaseocima, pripadnici bataljona, znali sve kuće, svakodnevno gledali civilno stanovništvo kako se kreće i obavlja uobičajne poslove po selu, te su direktno napadali kuće u kojima su civili živjeli.

360. Sem toga, da osim škole na Ceru, naseljena mjesta Križ, Zelenike i Raiči, ne predstavljaju legitimni vojni cilj, odnosno da su navedeni zaseoci od legitimnog vojnog cilja, škole na Ceru, bili udaljeni od 500 do 1000 metara, potvrdio je svjedok Šefik Čorbadžić navodeći da na području oko škole/kasarne nije bilo civilnih kuća, tačnije da su naselja udaljena otprilike jedan kilometar. Saglasan sa navedenim je i iskaz svjedoka Senada Šljive koji je izjavio da nije bilo civilnih objekata oko škole.

361. Nadalje, Vijeće na osnovu izvedenih dokaza, nalazi neprihvatljivim stav odbrane da su civili poginuli u razmjeni vatre i usljed neselektivnog granatiranja sa položaja HVO-a. Naime, izvedeni dokazi nesumnjivo upućuju da se razmjena vatre dešavala jedino u i oko škole na Ceru, a ne kako to tvrdi odbrana na području cijelog Uzdola. Potvrdila je to većina

saslušanih svjedoka, kako oštećenih⁹⁷, tako i pripadnika SPB-a⁹⁸ koji su učestvovali u napadu ili kako to izjavi svjedok Safet Mujezinović „*palilo se sjeno da se zadimi, nije bilo artijerjske vatre. Pucalo se da se stvori panika, da ljudi izađu iz kuća.*“

362. U tom pravcu svoj iskaz je dao i svjedok Šefik Čorbadžić koji je izjavio da tokom napada žene iz kuća nisu pucale na njih, da niko od pripadnika SPB nije stradao u selu, te da su četiri pripadnika Armije poginula u borbama oko škole na Ceru.

363. Također, na ove okolnosti su svjedočili su i pripadnici HVO-a. Tako je svjedok Josip Prskalo, zapovjednik 3. bojne brigade „Rama“, izjavio da je u vrijeme napada na Uzdol, zajedno sa dvadesetak vojnika bio stacioniran u školi (*komanda 3. bojne*) kada mu je oko oko 6,00 sati rođak uspaničenim glasom saopštio da gore Križ i Zelenike. Navodi da je u tom momentu pogledao kroz prozor i istrčao ispred škole, i tada otpočinje žestoka paljba na školu, dodajući da se pucnjava čula u cijelom Uzdolu, upravo iz pravca Križa i Zelenika. Utrčao je nazad u školu, probudio vojnike koji su spavali i obavijestio komandu u Prozoru da su napadnuti, pokušao je stupiti u kontakt sa svojim rođovima, ali veze su već popucale. Naveo je i to da su se vodile žestoke borbe oko škole, pa čak i u samoj školi. Na koncu, svjedok je dodao da uopšte nije bilo borbe na liniji, na položajim, i da ni jedan vojnik HVO-a, a ni Armije nije poginuo na liniji koju je držao HVO i oko sela Uzdol, odnosno da je poginuo vojnik i HVO-a i Armije oko škole, a da su civili pobijeni u Raičima, Zelenikama, Križu i Ceru.

364. Nadalje, svjedok je naveo da je stupio u vezu sa tenkistom sa Ošljana, jer su bili u okruženju, a minobacače nisu mogli koristiti jer su uništeni. S tim u vezi, izjavljuje da mu se u međuvremenu javljaju tenkisti i traže koordinate gdje da gađaju, tako da im svjedok objašnjava da gađaju ispred škole, da gađaju kotu Gradinu, Pržinu i skladište gdje se nalazila nafta, a sve iz razloga kako bi onesposobili napadače i razbili njihovo djelovanje, što je u konačnici i učinjeno. Napomenuo je svjedok da tenk sa Ošljana nije ni slučajno djelovao u dubini sela prema Zelenikama, Rajićima i Križu, obzirom da za tim nije bilo potrebe jer su škola i mjesta oko škole (Gradac, Zalijača, Hrastovi, Pržina...) udaljeni od zaseoka 500 do 1000 metara. U vezi s tim, svjedoku je predložen dokaz T-57⁹⁹, odnosno „*Izvanredno izvješće sa stanjem u 08 sati*“, u kojem stoji „*...tučemo sa svim topničkim i tenkovskim sredstvima*“. Svjedok je objasnio da to podrazumijeva da HVO tuče topnički i tenkovskim sredstvima na linije Armije na Here, Kute, i Šćipe, a naravno i Konjsko, a nikako po Uzdolu gdje su bili ... kuće i civili .... Također, svjedok je izvršio pokaz¹⁰⁰ lica mjesta sela Uzdol i zaseoka Raiči, Cer, Zelenike, Križ, a potom i položaje HVO-a kao i položaje Armije na brdu Krstište. Pokazao je mjesta gdje su padale granate i to Pržinu, Hrastove, Gradac i magacin sa municijom i oružjem.

---

⁹⁷ Svjedok Ivan Stojanović, paragraf 197; Svjedok Marko Zelić, paragraf 201

⁹⁸ Svjedok Amir Kurtović, paragraf 194; Svjedoci Nail Koro i Safet Mujezinović, paragraf 195; Svjedok Šemso Đulić, paragraf 196; Svjedoci Ramiz Hujdur i Sulejman Memić, paragraf 198; Svjedok Juso Hero, paragraf 199

⁹⁹ Izvanredno izvješće, Unija RBiH HZ HB HVO OZ S/Z H IZM Prozor, broj:01-3952/93 od 14.09.1993.g. sa stanjem u 08 sati

¹⁰⁰ Dokaz T-111 i 111A

365. Navedeno je potvrdio i svjedok Miro Vlajičić, također, pripadnik 3. bojne izjavivši na glavnom pretresu da je njegov vod u kritičnom periodu bio raspoređen na koti Gradac. Navodi da je dana 13/14.09.1993. godine bio u porodičnoj kući na Krančićima, kada mu otac saopštava da Uzdol gori. Odmah otrčava do stričeve kuće i vidi dim, kuće i štale gore, a pucnjava se čuje iz pravca škole. Otrčao je do Ošljana, gdje je bio tenk, a kako veze nisu radile, preko motorole mu javljaju da je škola opkoljena, odnosno komadant Prskalo mu govori: „*Gađajte oko škole, Pržinu, Gradac, Hrastove*“.

366. Dalje, istakao je da prvo nišani Pržinu, brežuljak ispred škole gdje se nalazio MTS, ali su promašili. Nastavljaju da gađaju Hrastove, Gradinu gdje je mitraljesko gnijezdo. Dodaje i to da su ispalili svega 10 granata jer ih više nisu imali, a najviše su gađali magacin oružja koji je udaljen 100-150 metara od škole. Napomenuo je da su pazili gdje gađaju, obzirom da su mu i brat i rođak bili u školi. Nakon ispaljivanja granata 15-20 minuta kasnije vidi vojsku HVO-a i odmah kreće u Uzdol.

367. Također, ovaj svjedok je Vijeću поближе objasnio da se Ošljani nalaze 2-2,5 km vazdušne linije od škole i da se tada sve vidjelo bez ikakvih problema oko škole, jer nije bilo drveća i da zna gdje su pale granate, obzirom da su djelovali kružno, odnosno gađali Pržina-Hrastovi-Gradac i tako u krug, dodajući na kraju da se kroz optučki nišan na tenku vidi kao kroz dvogled. I ovom svjedoku je predočavana fotodokumentacija, dokaz T-111¹⁰¹, na kojim je pokazao ista mjesta kao i svjedok Josip Prskalo, odnosno pokazao mjesta oko škole, Pržinu, Hrastove, Gradac i magacin gdje je tenk i gađao.

368. Da navedeno ne proizilazi samo iz iskaza pripadnika HVO-a, kako to tvrdi odbrana, potvrdili su to u svojim iskazima i pripadnici SPB-a na glavnom pretresu, između ostalih i svjedok Amir Kurtović koji je izjavio da je samo oko škole HVO odgovarao artiljerijom na njihov napad, obzirom da su detonacije dolazile iz tog pravca. Saglasnim izjavama navedeno su potvrdili i svjedoci Safet Mujezinović i Ramiz Hujdur koji su izjavili da je artiljerijska vatra počela dejstvovati tek nakon što su krenuli u povlačenje.

369. Na koncu, kao odgovor na neutemeljen stav u vezi granatiranja i unakrsne vatre, Vijeće će navesti iskaz svjedoka Katherin Adie¹⁰², koji je cijenilo objektivnim i nepristrasnim, izjavivši na glavnom pretresu: „... *ulazili smo u brčjne kuće gdje je bila unakrsna vatra, a to ovcje nje bio slučaj. Bilo je leševa i u poju, tako da smo se ograničili samo na područje sela. Kuće koje smo obilazili nisu bile oštećene od granata i metaka niti je bilo rupa od zalutalih metaka...*“

370. Dakle, na osnovu navedenih dokaza, te dovodeći iste u vezi sa ostalim izvedenim dokazima, a prije svega sa izvješćem i svjedočenjem Dr Šimuna Anđelinovića (*Paragrafi*

---

¹⁰¹ Zapisnik o pokazu lica mjesta sa svjedokom Josipom Prskalo, BiH, Ministarstvo sigurnosti Državna agencija za istrage i zaštitu, broj:116-06/1-04-2-978/06-PLM-2 od 17.11.2015.g., Fotografije pokaz lica mjesta Uzdol, opština Prozor od 12.11.2015.g., (CD-R Media/Range) i Video zapis Uzdol – Pokaz lica mjesta od 12.11.2015.g.,.

presude od brčja do brčja), Vijeće je, suprotno tvrdnjama odbrane, van svake razmne sumnje utvrdilo da su žrtve (njih 27, žena, djece i staraca), tačnije, većina žrtava ubijene u svojim kućama ili neposredno pored kuća, da su neke od žrtava bile nepokretne, da su pojedine žrtve ubijene u krevetu, da je više žrtava ubijeno iz vatrenog oružja iz neposredne blizine, a neke od njih i pucanjem u leđa, da je kod nekih žrtava smrt nastupila i usljed udaraca u predjelu glave, da niti jedna žrtva nije pogođena gelerom granate, da su ubijena djeca, njih troje, od 10 (*Sijepan Zelić*), 12 (*Marja Zelić*) i 13 (*Jadranka Zelenika*) godina, te na koncu, sve žrtve su ubijene od strane pripadnika Samostalnog prozorskog bataljona, pod komandom optuženog Envera Buze.

371. Nakon što je Vijeće van svake razumne sumnje utvrdilo da su napad na selo Uzdol 14.09.1993. godine pod komandom optuženog izvršili pripadnici SPB u kojem napadu je ubijeno 27 civila ... nacionalnosti, Vijeće je imalo obavezu analizirati dokaze u svjetlu odgovornosti optuženog zbog propuštanja da preduzme nužne i razumne mjera kako bi kaznio svoje podređene zbog počinjenja krivičnog djela.

372. U skadu sa međunarodnim pravom i jurisprudencijom međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju, utvrđena su tri uslova koji moraju biti ispunjeni za postojanje komandne odgovornosti, te će i ovo Vijeće, kroz ispunjenost istih uslova cijeliti odgovornost optuženog u konkretnom slučaju.

373. Prvi uslov jeste utvrđenje odnosa nadređeni – podređeni. Ovaj odnos čini osnov doktrine o odgovornosti nadređenog za zločine koje su počinili njegovi podređeni. Na toj osnovi zasnovana je obaveza nadređenog da djeluje i s tim u vezi njegova odgovornost ukoliko to ne učini, ali samo ako nadređeni ima „*moć da kontroliše postupke svojih podređenih*“, odnosno ima efektivnu kontrolu nad podređenima, u smislu materijalne mogućnosti da spriječi ili kazni izvršioce djela.

374. Kako je to Vijeće već ranije analiziralo i utvrdilo optuženi Enver Buza u relevantno vrijeme bio je na dužnosti vd komandanta Samostalnog prozorskog bataljona, i on je, kako su to potvrdili provedeni dokazi, neposredno rukovodio akcijom na selo Uzdol 14.09.1993. godine. (*paragrafi 269 – 286*)

375. Da je optuženi kao vd komandanta imao sva prava i dužnosti koje proizilaze iz tog vojnog položaja, te da ne postoji razlika između vd komandanta i komandanta u smislu ovlaštenja i obaveza koje ima kao nadređeni Vijeće je utvrdilo na osnovu nalaza i iskaza vještaka vojne struke i to kako optužbe, Dragomira Keserovića tako i odbrane Derve Harbinja, te iz iskaza svjedoka i brojne materijalne dokumentacije. (*paragrafi 270 i 271*)

376. Na ovom mjestu vijeće podsjeća na iskaz svjedoka Bahrudina Fazlića, zamjenika komandanta 6. Korpusa Armije BiH kojim je komandovao Salko Gušić, kao pretpostavljene jedinice SPB, koji je naveo da je, kada je u pitanju optuženi, stekao utisak da se radi o

---

¹⁰² Novinar BBC-a, zajedno sa UN posmatračima 15.09.1993. godine snimila i izvještavala o posljedicama napada 14.09.1993. godine

vršnom starješini i čovjeku u kojeg se može imati povjerenje, zbog čega ga je postavio za vršioca dužnosti komandanta SPB što potvrđuje i dokaz O-2. (paragrafi 266 - 268)

377. Prema nalazu vještaka vojne struke Dragomira Keserovića rukovođenje i komandovanje u Armiji RBiH je bilo zasnovano na principima jednostarješinstva i subordinacije i na njima zasnovanom odnosu pretpostavljeni – potčinjeni. Na navedenim principima uspostavljen je neprekidni komandni odnos i išao je od Vrhovnog komandanta, preko komandanta GŠ, komandanata korpusa, brigada i pukova, bataljona, četa, vodova....do posljednjeg vojnika.

378. Formalni odnos subordinacije u Armiji RBiH, odnosno rukovođenje i komandovanje u oružanim snagama određeno je Zakonom o oružanim snagama RBiH (čl. 9-19) i Pravilom službe Armije RBiH PR. Broj 1264/92 od 01.08.1992. godine (str. 29). Faktički odnosi proizilaze iz imenovanja i postavljenja na dužnost u jedinicama i komandnim ustanovama.

379. Kada je u pitanju Samostalni prozorski bataljon vještak je naveo da je to jedinica koja je bila direktno potčinjena komandantu 6. Korpusa, u vojnoj organizaciji po zadacima i obavezama, ali da je bila u rangu brigade-puka, čiji komandant je bio Enver Buza.

380. U odnosu na sam događaj koji je predmet optuženja vještak je naveo da nije bilo moguće utvrditi da li je u vrijeme dešavanja u Uzdolu SPB bio efektivno potčinjen 6. korpusu ili Načelniku štaba VK, ali ta veza nije opredjeljujuća za određivanje same uloge komandanta bataljona u tim događajima, njegova odgovornost je jednaka za sva dešavanja u i oko jedinice, u toku i poslije izvršenja ovog zadatka.

381. Pozivajući se na propis "*Pravilo bataljona IN brcj: 1147-1 od 25.07.1988. godine*" vještak je naveo da je bataljon osnovna združena taktička jedinica pješadije i osposobljen je za izvođenje raznovrsnih borbenih dejstava na frontu, u vlastitoj pozadini i na privremeno zauzetoj teritoriji.

382. Istim propisom – Glava III - Rukovođenje i komandovanje – tačka 76. određeno je da komandant bataljona ima isključivo pravo komandovanja bataljonom i svim jedinicama koje su mu pridate za izvršenje zadatka i odgovoran je za pravilan rad komande bataljona i svih potčinjenih starješina, moralno-političko stanje, bezbjednost, borbenu gotovost i obučenost i što je, sa aspekta ovog predmeta najvažnije, pravilnu upotrebu jedinica i izvršenje dobijenog zadatka. Zbog toga on usmjerava i kontroliše rad komande i jedinica, donosi odluke, postavlja zadatke i zahtijeva njihovo dosljedno izvršavanje.

383. Na glavnom pretresu vještak je dodao da "*nepod.je.jeno, komadant svim jedinicama uv.jek je vcjni komadant*", odnosno komadant jedinice čija je to zona odgovornosti i u čijoj zoni se dejstva izvode, pa je tako komandant bataljona nepodijeljeno odgovoran za zonu i sva dešavanja u njoj.

384. Kada je u pitanju primjena navedenih propisa, vještak je na tvrdnju odbrane da u vrijeme njihovog donošenja nije postojala Armija BiH, pojasnio da su pravila borbene upotrebe sve oružane formacije u BiH preuzele, samo su na pojedinim promjenjene naslove strane, „*Niko još i danas 25 godina poslije rata nije napisao novo pravilo, tako da se još koristi ono iz JNA, samo sa promjenjenim oznakama i ista su pravila korištena u relevantno vrijeme u oružanom sukobu*“. Sa navedenim se složio i vještak odbrane Dervo Harbinja koji je na glavnom pretresu izjavio „*sve vjerske zaraćenih strana u bivšoj Jugoslaviji su, uglavnom, primjenjivali taktičko-tehnička načela iz vojnih pravila bivše JNA, drugih pravila nije bilo, uz pojedinačnu adaptaciju. Većina ljudstva, vojnici i stariješine koji su sačinjavali novoformirane jedinice zaraćenih strana su obučavani po tim pravilima ...razlika je samo u boji korica*“

385. Nadalje, kako je to već ranije rečeno, vještak Keserović je, u svom nalazu naveo da je komandant SPB izdao zapovijed za napad, organizovao napad, pratio tok izvršenja zadataka i primao izvještaje potčinjenih, a svoju tvrdnju vještak zasniva na tome da je to definisano pravilima borbene upotrebe, te naročito na činjenici da i sam vd komandant bataljona Enver Buza opisuje u svom izvještaju od 20. septembra 1993. na istovjetan način, realizaciju zadatka kako je to i vještak naveo u svom nalazu.

386. Vještak je dalje naveo da je *Pravilom službe u Armiji R.BiH, koje je objavljeno u sl. listu R.BiH br. 11. od 01. avgusta 92. godine* propisano da prilikom izvođenja borbenih dejstava pripadnici oružanih snaga dužni su da se pridržavaju pravila međunarodnog ratnog prava – postupaju humano sa ranjenim i bolesnim neprijateljem i štite civilno stanovništvo u skladu sa međunarodnim propisima i Ustavom Republike. Članom 15. je određeno da je starješina jedinice nepodijeljeno odgovoran za postupanje jedinice u svim situacijama i da preduzme mjere da se zadaci dosljedno izvršavaju. U tom pravcu, vještak se u nalazu poziva na *Naredbu o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama R.BiH br. 1291/92 od 23.08.1992. godine* gdje se, između ostalog, određuje da protiv lica koja krše pravila međunarodnog ratnog prava, nadležni starješina pokreće postupak za izricanje zakonom propisane mjere.

387. U svom zaključku vještak navodi da je komandant SPB u periodu koji obuhvata istraga imao pravo i obavezu da izdaje zadatke potčinjenima, da kontroliše izvršenje tih zadataka i preduzima mjere iz svoje nadležnosti prema pripadnicima jedinice kada dođe do kršenja pravila i činjenja krivičnih djela i prekršaja. Navedeno je potvrdio i svjedok Vehbija Karić koji je izjavio da u skladu s načelom neposrednog rukovođenja, ako do čega dođe svu odgovornost snose starješine, a po načelu subordinacije, komandant bataljona je najodgovorniji, sa čim je saglasan i svjedok Hasan Hakalović.

388. O optuženom kao komandantu svjedočili su brojni svjedoci, koji su, u relevantno vrijeme bili pripadnici SPB (*paragrafi 275 - 284*) i koji se u principu slažu, optuženi Enver Buza je bio strog komandant, koji je uveo red i disciplinu u SPB i svakome je dao do znanja da je njegova zadnja, bio je neprikosnoveni komandant i njegovim dolaskom poboljšana je organizacija i sistem veza – bataljon je imao sve službe. Komandant je, a o

čemu su svi saglasni, a kako je to izjavio svjedok Mustafa Bektaš „*volio da ima sve pod svjcjom rukom, da ima kontrolu nad svim, sve je morao znati*“

389. Da je optuženi faktički koristio sva ovlaštenja i prava koja su mu kao vd komadantu SPB pripadala poizilazi i iz materijalne dokumentacije, odnosno niza naredbi koje je izdao optuženi (*paragraf 272*).

390. Iz navedenog nedvojbeno proizilazi da je SPB pripadao zvaničnim vojnim strukturama, da je imao svoju zonu odgovornosti, da su pripadnici bataljona bili podređeni optuženom i da je optuženi imao stvarnu moć kontrole, odnosno punu efektivnu kontrolu nad svojim podređenim, imajući sposobnost izdavanja naredbi, postavljanja i razrješenja članova svoje komande i komandira četa, ali i disciplinskog kažnjavanja.

391. Kako nije prihvatilo odbranu optuženog da je vrijeme napada na Uzdol, a prema tvrdnji vještaka Derve Harbinja, samo statirao na isturenom komandnom mjestu, a iz razloga koji su ranije detaljno obrazloženi, Vijeće u potpunosti prihvata navode vještaka Dragomira Keserovića, a što proizilazi i iz iskaza svjedoka i materijalne dokumentacije, da je komandant bataljona bio neposredno potpuno uključen i pratio je izvršavanje zadataka i imao je uspostavljen faktički komandni odnos prema potčinjenim pripadnicima svojih sastava. Vijeće zaključuje da je optuženi Enver Buza, kao komandant Samostalnog prozorskog bataljona, bio pretpostavljeni svim snagama koje su dana 14.09.1993. napadale na Uzdol.

392. Kada je u pitanju drugi element odgovornosti, a to je znanje optuženog da je zločin počinjen vijeće je na osnovu analize provedenih dokaza, van razumne sumnje, utvrdilo da je optuženi Enver Buza, kao nadređena osoba, u svojstvu komadanta SPB-a, znao, odnosno imao jasne i konkretne informacije koje su mu omogućile da zaključi da su njegovi podređeni prilikom akcije na Uzdol, kojom je optuženi rukovodio, počinili zločin nad civilima ... nacionalnosti.

393. U svom nalazu i mišljenju vještak vojne struke Dragomir Keserović navodi da je uspostavljeni vojni poredak i odnos subordinacije i nadređenosti omogućavao da komandant SPB može i mora da zna za sva dešavanja u jedinici i da je za to nepodjeljeno odgovoran, *„generalno mogao je, a na kraju i morao je iz svcje odgovornosti, mjesta i uloge kcje ima kao komadant jedinice da to zna, te da nema niti jednog razloga kcji bi upućivao na zaključak kcji bi doveo u sumnju to saznanje“*.

394. Obrazlažući na glavnom pretresu svoj nalaz i mišljenje vještak je izjavio da *„subjektivno šta je komadant zaista znao teško je reći“*. Komandant SPB je izdao zapovijest i organizovao napad, pratio je tok izvršenja zadataka i primao izvještaje potčinjenih. Međutim njegovo znanje proizilazi iz prava i odgovornosti i nepodjeljenog rukovođenja i komandovanja jedinicom i odgovornosti za izvršenje zadataka koji je dao svojim jedinicama, i činjenice da je organizovao neprekidni lanac komandovanja prema potčinjenim jedinicama, organizovao vezu sa njima, mogao da prima izvještaje kako su

jedinice nastupale u Uzdolu i to je, navodi vještak, jedan način na koji je mogao da sazna šta se desilo.

395. Vještak se u svom nalazu poziva i na Pravilo čete – vod SSNO broj 1770 od 16.03.1977. godine – glava II Komandovanje, pod 1. Dužnost starješine - tačka 23. gdje se kaže da je dužnost komandira čete *"da obezbedi neprekidnost komandovanja"* u kom cilju se u stavu 3. izričito propisuje da je dužan da *"osmatra bojište, organizuje i neprekidno održava vezu sa pretpostavljenim, potčinjenim i susjedima"*, zbog čega vještak zaključuje da su komandiri četa u napadu na Uzdol imali stalnu vezu i o toku izvršenja zadatka izvještavali komandanta bataljona, te da je komandant bataljona bio upoznat sa dešavanjima u Uzdolu po mjeri nastupanja jedinica u napadu pa je realno za pretpostaviti da je bio obaviješten i o nailasku na civile i njihovom stradanju.

396. Navode vještaka potvrdio je u svom iskazu svjedok Vehbija Karić, ističući kako je po načelu subordinacije komandant Bataljona najodgovorniji, te da je optuženi morao znati šta se desilo, imao je komandire četa, koji su bili u borbenom poretku sa izvršiteljima a pored toga imao je i obavještajce kao i pomoćnike za moral. *"Obaveza čjele borbene komande je u takvim situacijama da istražuje što se desilo i ima stotinu načina da se ispitivanja dovedu do kraja"*.

397. Iz iskaza svjedoka proizilazi da su vođe pravaca imali motorole odnosno sredstva veze, pa tako svjedok Fahrudin Nikšić, koji je u kritično vrijeme bio zamjenik komandanta za operativne poslove, na koju dužnost ga je postavio optuženi Buza, navodi da je imao motorolu i da je tokom akcije bio u kontaktu sa komandantom *"on je jedini donosio odluke i naredbe"*. I svjedok Šefik Čorbadžić navodi da je tokom napada imao motorolu, ali se ne sjeća da je pričao sa komandantom, dok svjedok Senad Šljivo, pripadnik izviđačke čete SPB, navodi da je od Čorbadžića nakon izlaska iz kanjona, prilikom povlačenja iz Uzdola, saznao da je komandant rekao da se vrate, a svjedok Šemso Đulić je izjavio i da je Eniz Hujdur imao sredstvo veze.

398. Optuženi Buza se, u vrijeme napada, nalazio na IKM-u na Glavici, sa kojeg mjesta je, kako je to utvrđeno na osnovu provedenih dokaza, komandovao i rukovodio akcijom, a da je bio upoznat sa odvijanjem akcije potvrđuje i on sam u svom izvještaju od 20.09.1993. godine gdje navodi da *"na prednjem kraju"* nije mogao poslati pomoć, zbog čega je naredio izvlačenje snaga, što je završeno u urednom borbenom poretku, a svjedok Semen Suljević, koji je u vrijeme akcije na Uzdol bio dežurni u bataljonu, u svom iskazu svjedoči o tome da ga je nazvao komandant Buza i rekao mu da nazove liniju i prenese da ne pucaju jer se vojska povlači.

399. Kao još jedan od razloga zbog kojeg komandantu bataljona nije moglo ostati nepoznato šta se dešavalo u Uzdolu vještak u svom iskazu, na glavnom pretresu, navodi da i u slučaju da je došlo do situacije da je komandant *"eventualno neinformisan"* mada je to gotovo nemoguće, onog momenta kada je pokrenuta *"čitava lavina"* zahtjeva prema njemu da se provede istraga i utvrdi šta se tačno desilo u Uzdolu, tog momenta je sa svih nivoa principom komandovanja ali i linijom stručnog rukovođenja bio upozoren i

obaviješten da se u Uzdolu desio ratni zločin - da su civili ubijeni, a što potvrđuje kako materijalna dokumentacija, tako i izjave svjedoka između kojih se odvijala predmetna korespondencija.

400. Naime, dva dana nakon što je 14.09.1993. godine izvršen zločin na Uzdolu, štab Vrhovne komande oružanih snaga RBiH - Stjepan Šiber je 16.09.1993. godine tražio dostavljanje informacija¹⁰³ o stvarnim zbivanjima u selu Uzdol od komande 6. Korpusa, i to zbog različitih kalkuliranja u inostranim sredstvima javnog informisanja i širenja glasina u našoj zemlji. Također, istog dana, 16.09.1993. godine Načelnik Uprave vojne bezbjedosti ŠVK OS RBiH, Jusuf Jašarević, izdaje zadatak¹⁰⁴ službi vojne bezbjednosti 6.Korpusa da hitno provjeri saznanja da je u selu Križ kod Prozora izvršen masakr nad ... stanovništvom (*ubijeno navodno 35 lica*),odnosno da provjeri da li je to istina, te ko je to uradio (*kcja jedinica*) i ko joj je starješina i da odmah izvjesti Upravu bezbjednosti.

401. Međutim, načelnik nije dobio tražene odgovore, te ponovo dana 18.09.1993. godine traži od Načelnika SVB 6. Korpusa Izvještaj¹⁰⁵ o događanju u selima Uzdol i Križ, općina Prozor, kao i do sada preduzete mjere organa RIK-a, organa za moral, IPD i VP, kao i organa SVB i vojne policije. Obzirom da ni tada nije dobio odgovor, Jusuf Jašarević, Načelnik Uprave bezbjednosti ŠVK ARBiH, dana 19.09.1993. godine upozorava Načelnika SVB 6. Korpusa da je dužan hitno dostaviti tražene Izvještaje¹⁰⁶. Na pomenuto upozorenje, Nermin Eminović, načelnik SVB 6. Korpusa istog dana 19.09.1993. godine u dopisu¹⁰⁷ odgovara da i pored svih nastojanja i kontakata, nisu uspjeli dobiti Izvještaj. Sem toga, da su navedene informacije došle do komadanta, onim redom kako su zahtjevane, potvrdili su to na glavnom pretresu upavo svjedoci između kojih se i odvijala korespondencija, odnosno Nermin Eminović i Jusuf Jašarević u izjavi koju je dao pred Tužilaštvom broj KT-RZ-17/06 od 08.06.2009. godine¹⁰⁸.

402. Tako svjedok Eminović potvrđuje da je proslijedio oba navedena zahtjeva Uprave bezbjednosti ŠVK, ali da nije dobio nikakve povratne informacije. Potvrđuje i da je komandi SPB-a proslijedio i pomenuto upozorenje Jašarevića, kako bi shvatili o čemu se radi, te istovremeno obavijestio Upravu bezbjednosti ŠVK da ne odbija izvršenje naredbe, ali da nije došao ni do kakvih informacija, niti da je dobio izvještaj od komadanta SPB-a. U vezi s tim, svjedok navodi da je od komande SPB-a jedino dobio borbeni izvještaj koji je bio naslovljen na komandu 6. Korpusa i potpisan od strane optuženog. Potvrdio je svjedok da se radi o Izvještaju od 20.09.1993. godine i koji je dijelom sadržavao vrijeme odvijanja borbi, jedinice koje su učestvovala, te da se sjeća da je na kraju tog Izvještaja naveden broj ubijenih bojovnika i „*naoružanih civila*“.

---

¹⁰³ Dokz T-72 Informacija Stjepana Šiber broj: 1/297-297 od 16.09.1993.g

¹⁰⁴ Dokaz T-73 Zadaci Uprava bezbjedosti ŠVK broj 03/5-118 od 16.9.1993.g.

¹⁰⁵ Dokaz T-77 Izvještaj, traži se Uprava bezbjednosti ŠVK broj 03/92-56 od 18.9.1993.g.

¹⁰⁶ Dokaz T-80 Upozorenje-dostavljanje izvještaja Uprava bezbjednosti ŠVK broj 03/92 -57 od 19.9.1993.g.

¹⁰⁷ Dokaz T-81 Dopis Načelnika SVB 6.Korpusa broj 08-21-67/93 od 19.9.1993.g.

¹⁰⁸ Dokaz T-8

403. Takav, kako ga svjedok naziva, *borbeni izvještaj*¹⁰⁹, prosljeđuje Upravi vojne bezbjednosti Štaba vrhovne komane OS RBiH Jusufu Jašareviću, samo pod drugim brojem 08-21-67/93¹¹⁰ od 20.9.1993. godine, a što je potvrdio i svjedok Jusuf Jašarević u izjavi iz 2009. godine, pri tome navodeći da je korespodencija između Uprave vojne bezbjednosti ŠVK i Organa bezbjednosti 6. Korpusa išla prethodno navedenim redosljedom.

404. Dakle, iako se od njega tražilo da dostavi konkretne izvještaje o dešavanju u Uzdolu optuženi tek nakon 6 dana poslije događaja i niza upozorenja dostavlja izvještaj SVB 6. Korpusa, koji bi se, prema sadržaju, a kako to navodi vještak Keserović *"mogao klasifikovati kao redovni borbeni izvještaj kcji je sa aspekta ustanovljavanja činjenica oko stradarja civila i i identifikovarja odgovornosti za ta stradarja, gotovo neupotrebjiv"*.

405. Nadalje, i pored toga što je od strane Uprave vojne bezbjednosti ŠVK i službe vojne bezbjednosti 6. Korpusa tražena provjera informacija o ubistvima civila na Uzdolu 14.09.1993. godine, i sam državni vrh, konkretno Predsjednik predsjedništva RBiH Alija Izetbegović je dana 17.10.1993. godine¹¹¹, tražio od komadanta Glavnog štaba ABiH, Rasima Delića da provjeri navode specijalnog predstavnika UN-a za ljudska prava za prostor bivše Jugoslavije, Tedeuša Mazovjetskog, obzirom da mu je rekao da su 14.09.1993. godine u okolini Prozora, pripadnici Armije izvršili masakr nad 35 ... civila. U navedenom aktu, Alija Izetbegović naređuje da se istraga što prije okonča i pripremi izvještaj jer upravo Mazovjetski traži da ga se izvjesti da li je naređena i izvršena istraga i kakvi su njeni rezultati.

406. Nakon ovog akta, komadant štaba Vrhovne komande Rasim Delić, istog dana 17.10.1993. godine upućuje dopis¹¹² komandi 6. Korpusa u kojem traži da se *"odmah"* dostave tačni podaci o nazivu jedinica koje su učestvovala u borbama u reonu Prozora i Jablanice, uz kratki presjek borbene situacije, te u konačnici da li se desio masakr, njegove razmjere, mjere koje su poduzete, a sve sa ciljem objektivnog informisanja i poduzimanja odgovarajućih mjera.

407. Obzirom da je rok za dostavu podataka bio odmah, a isti nisu dostavljeni, Rasim Delić kao komadant Štaba Vrhovne komande dana 20.10.1993. godine¹¹³, zahtijeva dostavu podataka od Komande 6. Korpusa, te navodi da se odmah dostave podaci koje su tražili aktom od 17.10.1993. godine. Ponovljeni zahtjev Komadanta ŠVK Armije BiH, Komanda 6. Korpusa dana 24.10.1993. godine¹¹⁴ prosljeđuje komadantu SPB-a, Enveru Buzi sa rokom *ODMAH* i sa naznakom da izvještaj mora biti podroban.

---

¹⁰⁹ Dokaz T-85 Izvještaj komadanta SB Prozor Buza Enver broj 1-01-400/93

¹¹⁰ Dokaz T-85a

¹¹¹ Dokaz T-92 Dopis Predsjednika predsjedništva RBiH broj: 02-011-605/93 od 17.10.1993. godine

¹¹² Dokaz T-93, Dopis ŠVK broj:1/297-432 od 17.10.1993. godine

¹¹³ Dokaz T-94 Ponovni zahtjev ŠVK broj:1/297-450 od 20.10.1993. godine

¹¹⁴ Dokaz T-94 na kojem je vidljivo da 6. Korpus prosljeđuje taj akt Rasima Delić u komandu SB Prozor i to dana 24.10.1993. godine pod brojem: 08-22-164

408. Dalje, dana 31.10.1993. godine, komanda SB Prozor dostavlja dopis¹¹⁵ komandi 6. Korpusa, Sektor bezbjednosti u kojem se između ostalog, navodi da je akcija na Uzdol 13./14.09.1993. godine bila zamišljena kao sporedni pravac radi odvlačenja snaga od glavnog pravca Crnog Vrha. Zadaci jedinice su bili okruženje zaseoka Bobari, Križ, Zelenike i Centar veze u školi. Cijela akcija je trajala manje od dva sata i u tako munjevitoj akciji nije bilo vremena niti za pljačku, niti masakriranje kako to žele predstaviti hrvatski mediji. Ovaj borbeni izvještaj, načelnik SVB 6. Korpusa Nermin Eminović je u istovjetnom obliku proslijedio Upravi vojne bezbjednosti ŠVK OS RBiH i to na ruke Jusufa Jašarevića, pod brojem: 08-21-117/93 od 06.11.1993. godine nazvašvi ga „Dopuna izvještaja“ brcj: 08-21-67/93 od 20.09.1993. godine.

409. Da su najviši organi vlasti tražili informacije o zločinu na Uzdolu, potvrdio je svjedok Nermin Eminović izjavivši na glavnom pretresu da je pored Uprave vojne bezbjednosti ŠVK, dobijao i upite od Komadanta Rasima Delića. Svjedok dalje navodi da je tek nakon ponovljenog zahtjeva, dobio *borbeni izvještaj* od 31.10.1993. godine i kao takvog ga dalje proslijedio Upravi bezbjednosti ŠVK, opet po istom principu, „*prekrižio datume i preimenovao ga*“, a što je potvrdio i svjedok Jusuf Jašarević u iskazu od 08.06.2009. godine. Na kraju, saglasan sa prednje navedenim iskazima je i iskaz svjedoka Vehbije Karića koji je izjavio da su oni (*Generalštab*) u Sarajevu dobijali informacije od Delića, Izetbegovića i Mazovjetskog u vezi zločina na Uzdolu, ali da u svojim izvještajima nisu ništa pisali o tome, već o toku akcije.

410. Za Vijeće već sama činjenica da optuženi u svom izvještaju od 20.09.1993. godine navodi da je u akciji na Uzdol „*likvidirano oko 65 bcjovnika kao i oko 30 uglavnom naoružanih civila*“, odnosno činjenica da govori o likvidaciji civila i njihovom broju (*pa makar i naoružanih*) navodi na zaključak da mu je bilo poznato da je došlo do ubistva civila u Uzdolu, a što dodatno potvrđuje izvještajem od 31.10.1993. godine gdje izvještava pretpostavljene da u takvoj *murjevitoj* akciji nije bilo vremena za masakriranje kako to žele predstaviti hrvatski mediji.

411. Da je optuženi Enver Buza iz više izvora imao saznanja o toku akcije i njenim posljedicama proizilazi i iz iskaza svjedoka koji su bili učesnici akcije na Uzdol čiji su iskazi jasni i nedvosmisleni i čija vjerodostojnost ni na koji način nije dovedena u pitanje. Svjedoci na glavnom pretresu, saglasno izjavljuju da su u napadu na Uzdol ubijeni civili i da se o tome pričalo među borcima i u Komandi i to odmah po završetku povlačenja.

412. Tako svjedok Meho Pilav, pripadnik SPB-a koji je bio u grupi na pravcu prema Gradini ističe da je jedini rezultat akcije bio zločin nad civilima, te da se već prvog dana znalo da su ubijeni civili, žene i djeca, što je saznao od saboraca, učesnika na pravcu napada prema Uzdolu. Svjedok je naveo da mu je prije odlaska u akciju komandant Buza dao svoju pušku i da je rekao „*idi i okrvavi je*“. Kako njegova grupa nije uspjela ovladati

---

¹¹⁵ Dokaz T-95 Dopis SB Prozor od 31.10.'93.g., upućen Komandi VI Korpusa – Sektor bezbjednosti (dopuna izvještaja od 20.09.'93.g., SVB VI Korpus, broj:08-21-117/93 od 06.11.'93.g. – rukom dopisano), te isti dokument broj i datum zaprimljen u Upravu bezbjednosti OS ABiH-tri stranice dokumenta

Gradinom, po povratku im je Zaim Hero rekao *"šta je diverzanti koliko ste ih pobili? Mi smo ih pobili, j.... smo im mater"*.

413. Da su civili ubijeni svjedočio je i Safet Mujezinović, učesnik akcije na pravcu napada kroz Uzdol, koji je tada ranjen i odveden u bolnicu u Šćipe, gdje mu je rečeno da je ubijeno 20-tak civila, Haso Purgić je također ranjen i prebačen u ambulantu u Šćipe, gdje ga posjećuje Osman Hero, koji je prema izvedenim dokazima bio vođa pravca kroz Uzdol i koji mu je rekao da je Armija u akciji ubila civile.

414. Zaštićeni svjedok G je izjavio da se u komandi pričalo da je došlo do pogibije civila, a čuo je to i preko radija Rama, a svjedok Mustafa Hero navodi da je u Herama saznao za poginule od drugih vojnika, za večerom i *"sa radia"* a na isti način o poginulim saznaje i svjedok Fahrudin Nikšić. Svjedok Senad Šljivo je, takođe, od drugih vojnika, kaže pričali su, saznao o ubistvu civila u zaseoku Zelići. Da se među vojskom pričalo o stradanju civila prosvjedočio je i Šemso Đulić *"čuo sam o pokoj u Uzdolu – tamo je učirjen zločin i to je to"*, kao i svjedoci Ramiz Hujdar, Sulejman Memić, Nail Koro.

415. Svjedok Amir Kurtović je izjavio da je vidio leševe civila i navodi *"akcija nije uspjela – jedino su stradali civili"*, pričao je o tome čim su se vratili iz akcije (*da je vidio leševe, da je vidio djete*). Svjedok Mustafa Bektaš je o stradanju civila čuo preko radija, a svjedok Derviš Sević navodi u svom iskazu da je od Šabana Hero saznao da je Safet Suljić ubio u kući dva-tri ..., a o ubistvu civila u selu, svjedok Semen Suljić saznao je od Derve Hero, koji mu rekao da je zbog toga dolazio i UNPROFOR, a čuo je to i preko radija. Svjedok Bernard Salković je čuo da su *fočaci* ubili par civila, a svjedok Senad Kovačević je, za ručkom, čuo da vojska priča o mrtvim i ranjenim civilima. I svjedok Nermin Eminović je izjavio da je bilo jasno da su civili poginuli i da to navodi na zločin.

416. Osim što su svjedoci svjedočili i o tome kako je otpočela akcija kroz Uzdol – pa je tako svjedok Safet Mujezinović izjavio da je Buza rekao da pucaju po kućama, da se stvori panika, svjedok Amir Kurtović govori o pucanju i bombama, kako kaže *"živi metež"*, svjedok Nail Koro *"akcija počela pucnjavom, galamom, pajevinom"*, svjedok Ramiz Hujdur vidi da štale gore, niko od saslušanih svjedoka nije potvrdio da je, bilo ko od civila, pucao na njih.

417. Sem toga, i svjedok odbrane Erzimana Đogić, iako negira da je zločin u Uzdolu počinjen, u svom iskazu izjavljuje kako joj je optuženi rekao da ga *"pritišću sa svih strana"* u vezi dešavanja u Uzdolu. Navodi da je o ubistvima saznala preko radija Rama, pa iako ističe da nije povjerovala, znajući, kako kaže, da je radio Rama u službi propagande, ipak, opisujući događanja nakon akcije, kaže da je prvu informaciju o ubistvima čula u Komandi bataljona na Dobrom polju *"judi su razgovarali između sebe"*. Sem toga neko je slušao i radio Rama i tamo se pojavila vijest da je na Uzdolu došlo do pogibije civila i da je počinjen zločin, što je dodatni razlog koji upućuje na znanje optuženog o ubistvima civila.

418. Na kraju, Vijeće je imalo u vidu i iskaz svjedoka Hasana Hakalovića, koji je u kritično vrijeme obavljao dužnost komandanta brigade „Neretvica“- 45. Brigada Armije RBiH

koji je izjavio da je za napad i dešavanja u Uzdolu čuo isto jutro, oko 11,00 sati preko radio Rama, ali i od vojnika koji su se sastajali „svakog dana i svakog sata“, jer su Ščipec udaljene svega 6-7 km od njegove komande. Upitan da li je još neko mogao čuti za zločine na Uzdolu, odgovorio je „to je čula cijela država, jer je to radio Rama javljala i čuo je svaki vojnik u našem kraju, javljano je svakih 15-20 minuta“.

419. Imajući u vidu jasne i konkretne dokaze, vijeće je, van svake razumne sumnje, utvrdilo da su pripadnici SPB, kako je to već rečeno, bili pod punom efektivnom kontrolom optuženog, da je optuženi Buza, u lancu komandovanja, bio komandant sa svim ovlaštenjima, pravima i dužnostima, koje taj položaj nosi, svjestan svog položaja nadređenosti, i prihvatajući ga, i svjestan svoje dužnosti, koja proizilazi iz uspostavljenog odnosa subordinacije, da spriječi ili kazni zločine svojih podređenih. Isto tako, Vijeće je, bez sumnje, utvrdilo i činjenicu da je optuženi znao da su njemu podređeni počinili ratni zločin nad civilima u Uzdolu, dana 14.09.1993. godine. Vijeće zaključuje da ono što je bilo poznato svim vojnicima koji su učestvovali u akciji i o čemu su pričali odmah po završetku akcije, zasigurno nije moglo ostati nepoznato njihovom komandantu.

420. Treći element koji je trebalo utvrditi jeste da li je optuženi preduzeo nužne i razumne mjere kako bi kaznio počinioca krivičnog djela.

421. Pitanje da li je nadređeni preduzeo sve potrebne i neophodne mjere da kazni počinioca zločina, u osnovi je povezano sa pitanjem postojanja efektivne kontrole nadređenog. Mjere koje se zahtijevaju su u okviru onoga što je izvodljivo i komandant mora upotrijebiti sva sredstva koja su u njegovoj moći kako bi se počinioci kaznili i samo u tom slučaju je ispunio svoju obavezu. Nema sumnje da uz komandu obavezno ide i odgovornost.

422. Obaveza uključuje najmanje da se zločin istraži, da se utvrde činjenice i da se prijavi nadležnim vlastima, ukoliko nadređeni nema mogućnost da sam izrekne sankciju. Položaj na kojem se nalazio optuženi i njegovo saznanje o počinjenom zločinu obavezivali su ga na provođenje temeljite istrage, na adekvatan i moguć način. Međutim, cijeneći provedene dokaze, Vijeće je utvrdilo potpuno odsustvo preduzimanja bilo kakvih mjera od strane optuženog.

423. U paragrafima presude 400 do 410 bilo je riječi o nizu zahtjeva upućenih od strane državnog vrha, komandanta ŠVK Armije, te vojne bezbjednosti korpusa da se odmah dostave podaci o zločinu izvršenom u Uzdolu.

424. Navedeno je na kraju rezultiralo izvještajem od 20.09.1993. godine, za koji vješak Dragomir Keserović kaže da je neupotrebljiv sa aspekta ustanovljavanja činjenica oko stradanja civila i i identifikovanja odgovornosti za ta stradanja“, te navodi da ono što tom izvještaju nedostaje jeste tačka o preduzetim mjerama u cilju istrage i pokretanja odgovornosti za počinjene zločine.

425. Vještak Keserović u svom nalazu i mišljenju detaljno objašnjava koje su dužnosti i obaveze bile komandanta SPB, nakon što je saznao da su njegovi potčinjeni počinili zločin. Vještak polazi od *Pravila službe u Armiji R.BiH, koje je objavljeno u sl. listu Armije BiH br. 11. od 01. avgusta 92. godine* i u kojem je propisano da prilikom izvođenja borbenih dejstava pripadnici oružanih snaga dužni su da se pridržavaju pravila međunarodnog ratnog prava – postupaju humano sa ranjenim i bolesnim neprijateljem i štite civilno stanovništvo u skladu sa međunarodnim propisima i Ustavom Republike. Članom 15. je određeno da je starješina jedinice nepodijeljeno odgovoran za postupanje jedinice u svim situacijama i da preduzme mjere da se zadaci dosljedno izvršavaju.

426. Uputstvom o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama RBiH objavljenom u službenom listu Armije RBiH br.2 od 05.12.1992. godine, u tački 5. stav 2., navedeno je :....."*zabrano je napadati civilno stanovništvo*".

427. *Uredbom sa zakonskom snagom, službeni list Armije R BiH br. 2. od 05.12.1992. godine* ratifikovane su međunarodne konvencije iz oblasti ratnog prava i pravosuđa, a *Naredbom o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama R BiH br. 1291/92 od 23.08.1992. godine*¹¹⁶ propisano je da su za primjenu pravila međunarodnog ratnog prava odgovorni komandanti jedinica i svaki pripadnik oružanih snaga pojedinačno. Protiv lica koja krše pravila međunarodnog ratnog prava nadležni starješina dužan je da pokrene postupak za izricanje zakonom propisanih sankcija.

428. U skladu sa navedenim, komandant SPB bio je dužan odmah pokrenuti istragu protiv odgovornih počinilaca i izvijestiti pretpostavljene i uputiti zahtjev nadležnim organima za provođenje istrage i procesuiranje. Odnosno, vještak na glavnom pretresu navodi "*za ustanovljavanje okolnosti stradanja civila u Uzdolu bio je odgovoran komandant SPB*".

429. Navedena pravila i propisi o obavezi poštivanja međunarodnog ratnog prava nisu mogla ostati nepoznata optuženom kao iskusnom starješini, o čemu je svjedočio Bahrudin Fazlić koji je optuženog upoznao kao dobrog patriotu, vrsnog starješinu i čovjeka u kojeg ste mogli imati povjerenja.

430. Vještak Keserović je, nadalje, u svom nalazu naveo da je optuženi, odmah nakon što je saznao za učinjene zločine, bio dužan pokrenuti istragu protiv odgovornih učinilaca, a njegova odgovornost po pitanju istrage bila dvostrana jer je morao da o učinjenom zločinu izvještava pretpostavljenog i traži angažovanje nadležnih pravosudnih i istražnih organa i odmah preduzme mjere iz svoje nadležnosti, što znači obezbjedi mjesto izvršenja zločina, traži dodatne izvještaje i insistira na jedinicama koje su učinile zločin i iz njihovog sastava imenima odgovornih pojedinaca, u istragu uključuje organe svoje komande, prije svih pomoćnika komandanta za bezbjednost, pomoćnika za moral i pravne poslove i po pristizanju nadležnih pravosudnih i istražnih organa, upozna je ih sa, do tada, preduzetim mjerama i prikupljenim saznanjima.

431. Istine radi, u konkretnom slučaju, vještak navodi da zbog brzine promjene situacije i protivnapada snaga HVO-a, te gubljenja zauzetog prostora, objektivno, komadant SPB-a nije mogao realizirati sve navedene mjere (*izostanak uviđaja*) na licu mjesta, ali je identifikaciju učinilaca i izvještavanje nadležnih radi procesuiranja, bilo moguće uraditi.

432. Iz navedenog proizilazi da je u slučaju kada je došlo do stradanja civilnog stanovništva, obaveza komadanta, proizilazi iz odgovornosti koju ima u procesu komandovanja jedinicom, između ostalog, da je kao komadant SPB-a, imao obavezu da represivno reaguje pokrećući istragu zbog činjenja suprotno zakonima, pravilima, upustvima i naredbama.

433. Vijeće nije, na osnovu provedenih dokaza, moglo utvrditi da je optuženi to i učinio, odnosno nema niti jednog dokaza da je neko pokrenuo istragu vezano za to ko su počinioci zločina u Uzdolu.

434. Po pitanju odnosa organa bezbjednosti i komadanta, vještak je u svom nalazu naveo da je najveća odgovornost na komadantu jedinice koja je zločin počinila, a organ bezbjednosti učestvuje u procesu provođenja istrage, ali su komadanti nepodjeljeno odgovorni da je narede i sprovedu. Nadalje, objašnjavajući na glavnom pretresu odnos komadanta i pomoćnika komadanta za bezbjednost, vještak je naveo da je obaveza komadanta da odmah iz svoje nadležnosti angažuje kapacitete koje ima na prikupljanju početnih informacija i podataka, za što ima svoje organe komande – uključuje se organ bezbjednosti, načelnik bezbjednosti, obavještajni organ, organ za moral, pravne poslove, vojna policija.

435. Pomoćnik komadanta za bezbjednost je neposredno potčinjen komadantu jedinice u čijem se sastavu nalazi, kao i sve druge starješine i direktno za svoj rad odgovara komadantu. Vještak navodi dalje da se pomoćnik komadanta za bezbjednost, u konkretnom slučaju, mogao i morao uključiti, ali nije mogao sam provesti istragu bez odobrenja komadanta. Činjenica je, da pomoćnik komadanta za bezbjednost ima i druge mehanizme kojima dolazi do saznanja da se nešto desilo (*operativnim radom, radom sa saradnikom, obavljanjem informativnih razgovora sa pripadnicima jedinice*) i obavezan je o tome obavijestiti komadanta i zatražiti od njega odobrenje za rad na istrazi dok ne preuzme onaj koji će biti nadležan na kraju.

436. Shodno navedenom, svjedok Jusuf Jašarević, Načelnik vojne bezbjednosti u kritičnom periodu, u izjavi u od 08.06.2009. godine je detaljno objasnio organizaciju službe vojne bezbjednosti, pri tome navodeći da je prema tada važećim pozitivnim propisima, služba vojne bezbjednosti bila organizovana na četiri nivoa. Prvi nivo, ŠVK je bila uprava bezbjednosti, drugi nivo je bilo odjeljenje bezbjednosti na nivou korpusa, treći nivo su bili odsjeci bezbjednosti u brigadama i četvrti nivo je bio organ bezbjednosti u bataljonima. Istakao je da su po pravilu službe o radu vojne bezbjednosti nadležnosti bile propisane za

---

¹¹⁶ Dokaz T-22

sve niveoe, kao i zadaci i obaveze koji su vezani upravo za navedene niveoe. Dalje, Uprava bezbjednosti je bila rukovodeći organ službe bezbjednosti sa aspekta stručnosti, a neposredna i najdirektnija nadležnost u organizaciji službe vojne bezbjednosti je bila kontraobavještajna funkcija koja je imala zadaću da otkriva neprijateljsku špijunažu u vlastitim redovima. Svjedok je istakao da je ovo bitno iz razloga što služba vojne bezbjednosti je samo mogla u okviru ove funkcije postupati neposredno. Dodao je da postoje tri krucijalne funkcije vojne bezbjednosti, odnosno, pored kontraobavještajne, druge dvije funkcije i zadace su štabnobezbjednosna i vojnopolicijska. Svjedok je istakao kao važno da je štabnobzbjednosna i vojnopolicijska funkcija bila u nadležnosti komadanta jednog od četiri nivoa, što praktično znači da pripadnik službe vojne bezbjednosti ni na jednom nivou po funkcijama štabnobezbednosne i vojnopolicijske nije mogao naređivati jer je i sam bio neposredno podčinjen komadantu tog nivoa.

437. Obzirom na navedeno, svjedok je dalje istakao da je Načelnik Uprave vojne bezbjednosti ŠVK bio najviši stručni organ službi vojne bezbjednosti, te su svi ostali organi službi vojne bezbjednosti bili vezani za njega i njemu bili podčinjeni po kontraobavještajnoj funkciji, a po ostalim funkcijama, dakle, štabnobzbjednosnoj i vojnopolicijskoj organi službi vojne bezbjednosti su bili vezani za svoje komadante, njima su referisali, podnosili izvještaje i postupali, dakle, komadantima određenog nivoa bili podčinjeni. Sem toga, zadaci službi vojne bezbjednosti u krivično pravnoj oblasti, konkretno kada postoje informacije o izvršenim zločinima, obavezivali su pripadnike službi vojne bezbjednosti da uz izvještavanje pretpostavljenih na svakom pojedinačnom nivou, provode i istrage. Na kraju, svjedok je napomenuo da zahtjevi koje je upućivao službi vojne bezbjednosti 6. Korpusa nisu naredjenja, jer kako je to već ranije objasnio, ne radi se o kontraobavještajnoj funkciji, već o druge dvije, što u konkretnom slučaju znači da se istraga pokreće po naredbi komadanta bataljona

438. Potvrdio je navedeno i svjedok Salem Mulahasanović, koji je bio pomoćnik komadanta za bezbjednost od 10.02.1994. godine navodeći da samostalno nije mogao obavljati poslove već „*sve po naredjer.ju komadanta za svaku aktivnost*“, a isto potvrđuje i Sejfudin Tanović, referent pomoćnika komadanta za bezbjednost Salema Mulahasanovića od januara 1994. godine, a od ljeta 1994. godine i pomoćnik komadanta za bezbjednost koji je izjavio da su dva segmenta rada organa bezbjednosti „*po naredjer.ju komadanta i po naredjer.ju stručno nadređenih*“. Oba svjedoka su saglasni u dijelu iskaza da dokumentaciji nisu zatekli niti jednu izjavu vezano za Uzdol.

439. Samostalni prozorski bataljon je u svom sastavu imao pomoćnike komadanta za bezbjednost, a tvrdnja je odbrane da je optuženi preduzeo nužne i razumne mjere i to na način da je naredio sporvođenje istrage pomoćniku komadanta za bezbjednost Mustafi Bektašu, što je potvrđeno iskazom svjedoka odbrane Erzimane Đogić koja je na glavnom pretresu izjavila „*Buza je naredio Mustafi Bektašu da ispita te informacije*“, dodajući da je na jednom od sastanaka Komande, optuženi Buza naredio da se obavi razgovor sa svakim vojnikom koji je bio van liniji odbrane, a sve u cilju utvrđivanja stvarne istine. Sa izjavom ovog svjedoka, saglasna je i izjava svjedoka Šefika Đogića koji tvrdi da je optuženi naredio provođenje istrage.

440. U tom pravcu odbrana navodi Izvještaj Osmana Here od 19.09.1993. godine¹¹⁷ upućen komadantu bataljona o uzimanju izjave povodom događaja od 14.09.1993. godine, a i vještak vojne struke odbrane, Dervo Harbinja u svom nalazu i mišljenju¹¹⁸ zaključuje „*da je Buza, iako nenadležan, poduzeo sve da u skladu sa mogućnostima ispita predmetna dešavarja i o tome je bez ikakvog friziranja izvjestio komandu 6. Korpusa Armije*“.

441. Dakle, odbrana potencira odgovornost svih drugih, osim optuženog pa tako i pomoćnika komadanta za bezbjednost Mustafe Bektaša za opstrukciju istrage, koja je, tvrdi odbrana, naređena od strane optuženog.

442. Vijeće nije moglo prihvatiti ovakvu odbranu, obzirom da ništa od navedenog nema uporište u izvedenim dokazima, bez obzira da li se radilo o materijalnim dokazima ili iskazima svjedoka, osim svjedoka Erzimane Đogić i Šefika Đogića, na osnovu kojih bi Vijeće ove navode našlo vjerodostojnim i istinitim i u konačnici utvrdilo da je optuženi preduzeo nužne i razumne mjere na adekvatan i moguć način.

443. Naprotiv, dokazi nesumnjivo upućuju na zaključak da optuženi niti usmenom niti pismenom naredbom nije naredio pomoćniku za bezbjednost, niti bilo kome drugom iz sastava Komande da provede bilo kakvu istragu, niti je Mustafa Bektaš uzimao izjave od vojnika SPB-a, učesnika akcije na Uzdol, što je svjedok na glavnom pretresu i potvrdio, navodeći da nije dobio naredbu od komadanta da uzima izjave.

444. Činjenica je, da odbrana tokom unakrsnog ispitivanja nije ovom svjedoku postavila pitanja u odnosu na navedeno i time eventualno dovela u pitanje istinitost i vjerodostojnost njegovog iskaza, pa Vijeće nije moglo zaključiti da Mustafa Bektaš, vlastitu odgovornost želi da prebaci na komadanta bataljona, posebno ako se ima u vidu da je svjedok do kritičnog događaja u svemu postupao, kako po usmenim, tako i po pismenim naredbama komadanta bataljona. Jedino što je Vijeće moglo zaključiti jeste opstrukcija istrage od samog optuženog, obzirom da je svjedok Mustafa Bektaš naveo da je u više navrata tražio od komadanta da se uradi analiza akcije, ali se komadant „*oglušio po tom pitanju*“, dodajući da je zbog nezadovoljstva komandovanjem optuženog, samoinicijativno uputio dopis – bezbjednosna situacija u Z/O SB Prozor R BiH, 6. Korpus, Komanda SB „Prozor“, Odjel bezbjednosti, broj 1-04-450/93 od 30.09.1993. godine¹¹⁹, komandi 6. Korpusa o stanju u SPB-u pod komandom optuženog Envera Buze.

445. Da nije bilo nikakve istrage povodom događaja u Uzdolu, potvrdili su i svi saslušani svjedoci koji su kao pripadnici SPB-a sudjelovali u napadu, obzirom da niko od njih nije izjavio da je po pitanju događanja u Uzdolu davao izjavu, te da nikakva istraga nije sprovedena.

---

¹¹⁷ Dokaz T-82

¹¹⁸ Dokaz O-26

¹¹⁹ Dokaz T-91

446. Naprotiv, svjedok Amir Kurtović navodi da iako je pričao o tome da je vidio leševe civila, o tome niko nije razgovarao sa njim. Svjedok Safet Mujezinović izjavljuje da nikada nije pozivan da da bilo kakvu izjavu, dok svjedok Meho Pilav navodi da niko nije pozivan na odgovornost i da nije čuo da je istraga provedena.

447. Ni svjedok Fahrudin Nikšić ne zna ništa o tome da se radila analiza akcije, kao ni svjedok Sejad Čolak koji je naveo da nije davao nikakvu izjavu o Uzdolu, niti mu je poznato da je to učinio neko iz njegove grupe. Zaštićeni svjedok G je čuo da je i Alija Izetbegović zatražio da se izvrši istraga, ali da se to nije desilo, jer bi i on trebao dati iskaz, a niko ga nije pozivao, kao što nije pozivao ni svjedoka Senada Šljivu, iako je dosta vojnika pričalo o ubistvima civila u zaseoku Zelići. Niko nije pozivao ni svjedoka Šemso Đulića, kao ni Ramiza Hujdura, niti im je poznato da je provedena istraga u vezi dešavanja u Uzdolu, a što potvrđuju i svjedoci Salem Mulahasanović i Sejfudin Tanović, navodeći da u dokumentaciji bataljona nisu zatekli niti jednu izjavu vezanu za Uzdol.

448. Kada je u pitanju izvještaj Osmana Hero od 19.09.1993. godine o uzimanju izjava povodom događaja od 14.09.1993. godine, odbrana ovo pogrešno dovodi u kontekst provođenja nužnih i razumnih mjera, budući da se izjave koje je uzimao Osman Hero od pripadnika SPB-a, i to Edina Hero, Mehe Pilav, Armina Pračića, Emira Hero, Fadila Hero, Vehbije Suljević, Šefika Mujezinović i Muradifa Suljević, odnose na pravac napada prema Gradini, odnosno na neizvršenje borbenog zadatka.

449. Imajući u vidu činjenicu da dužnosti i obaveze optuženog kao komadanta jedinice čiji su pripadnici postupili suprotno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, te u vezi s tim, jasne i u potpunosti saglasne izjave svjedoka, Vijeće zaključuje da optuženi kao komadant SPB-a niti je izvjestio pretpostavljene na istinit i objektivna način, niti je preduzeo nužne ni razumne mjere iz svoje nadležnosti kako bi počinio bili procesuirani.

450. Također, Vijeće zaključuje da svi prezentovani dokazi, snagom svoga sadržaja, brojnošću i međusobnom saglasnošću u odlučnim činjenicama, cjenjeni zajedno sa ostalim provedenim dokazima, pri čemu kredibilitet svjedoka čiji su iskazi interpretirani i prihvaćeni nije doveden u pitanje, a njihov sadržaj gotovo identičan osim prirodnih razlika uslovljenih osobenošću svakog svjedoka, situaciji u kojoj su se našli i traumatičnom iskustvu koje su kao žrtve zločina nesumnjivo preživjeli, te protekom vremena koji je uslovio prirodne, ali neznatne razlike između istih, van razumne sumnje su pokazali da je optuženi Envert Buza na način kako je to opisano u činjeničnom opisu osuđujućeg djela presude počinio krivično djelo iz člana 142. KZ SFRJ u vezi sa članom 30. stav 2. istog Zakona.

451. Dovodeći navedeno u vezu sa naprijed iznijetim nelogičnostima u nalazu i iskazu vještaka odbrane, izjavama svjedoka odbrane, kao i iskazu samog optuženog, koji su svjedočili na ove okolnosti, Vijeće, nije moglo pokloniti vjeru, već ih je cijenilo sračunatim u cilju poboljšanja položaja optuženog u ovom krivičnom postupku.

452. S tim u vezi, Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo da je optuženi, Enver Buza, radnjama opisanim u izreci presude, kršeći pravila međunarodnog prava, za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini i u vrijeme oružanog sukoba između Armije BiH s jedne strane i Hrvatskog vijeća odbrane s druge strane, kao nadređena osoba, u svojstvu vd komandanta Samostalnog bataljona Prozor Armije BiH, sa stvarnom i efektivnom kontrolom nad pripadnicima jedinice SB Prozor koja je dana 14.9.1993. godine u ranim jutarnjim satima, pod neposrednom komandom optuženog, izvršila napad na selo Uzdol, općina Prozor i u zaseocima Križ, Zelenike i Raiče, na okrutan i svirep način ubili 27 civila ... nacionalnosti među kojima su bili žene, starci i djeca, čime je počinio, krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (*ubistvo, nečir.jer.jem*) iz člana 142. KZ SFRJ, u vezi sa članom 30. stav 2. istog Zakona.

VIII. ODLUKA O KAZNI

453. Izrekom presude optuženi Enver Buza je oglašen krivim po komandnoj odgovornosti, odnosno kao nadređeni Samostalnog prozorskog bataljona Armije RBiH.

454. Vijeće je dakle dovodeći provedene dokaze u vezi sa radnjama i odgovornošću optuženog Envera Buze cijeno u svijetlu doktrine komandne odgovornosti koja nije direktan oblik odgovornosti, nego odgovornost nadređenog koji se ne mora smatrati krivično odgovornim za zločine koje su počinili njegovi podređeni samo zbog toga što je bio na toj poziciji. Dakle, mora postojati lično zanemarivanje zločina od strane nadređenog.

455. U tom pravcu ide i zaključak pretresnog Vijeća MKSJ u predmetu Halilović, gdje se navodi: *„Komandant će se smatrati odgovornim ako propusti da učini nešto što je obavezan učiniti na osnovu međunarodnog prava. Takav propust je kažnjiv zbog toga što međunarodno pravo nadređenima nameće pozitivnu dužnost da sprječe i kazne zločine koje su počinili njihovi podređeni. Stoga, odgovornost za djela podređenih, ne znači nužno da komandant ima istu odgovornost kao i njegovi podređeni koji su počinili zločine, nego da za zločine koje su počinili njegovi podređeni komandant treba snositi odgovornost za nečir.jer.je.Pripisivar.je odgovornosti komandantu za povredu ove dužnosti treba odvagnuti u odnosu na zločine podređenih, obzirom da komandant nije odgovoran kao da je sam počinio zločin, nego se njegova odgovornost razmatra srazmjerno težini počinjenih zločina. Vijeće smatra da je ovo i da je u skladu s logikom težine koju međunarodno pravo pridaje vrijednosti zaštite“¹²⁰.*

456. Shodno navedenom, Vijeće je slijedilo teoriju odgovornosti nadređenih koji se imaju smatrati odgovornim jer su propustili da u dovoljnoj mjeri nadgledaju i kontrolišu svoje podređene, ili to nisu uopšte činili. Komandna odgovornost je odgovornost za nečinjenje (*propust*), kada su imali dužnost da djeluju, a gdje postoji zakonska obaveza da sprovedu radnje na koje ih obavezuje Međunarodno pravo. Stoga, Vijeće je detaljno ispitalo postojanje takve obaveze optuženog Envera Buze, u odnosu na djela svojih podređenih, o čemu je ovo Vijeće prethodno dalo iscrpno obrazloženje.

---

¹²⁰ Prvostepena presuda u predmetu Halilović, par. 54.

457. Vijeće je pri odmjeravanju kazne za krivično djelo za koje je ovom presudom optuženi Enver Buza, oglašeni krivim, a polazeći od opšte svrhe kažnjavanja propisane članom 33. KZ SFRJ, te sljedeći pravila za odmjeravanje kazne iz člana 41. istog Zakona, cijenilo i uzelo u obzir svrhu kažnjavanja, a osobito stepen krivične odgovornosti optuženog, okolnosti pod kojima je djelo počinjeno, jačinu ugrožavanja zaštićenog dobra te raniji život počinitelja, njegove osobne prilike, držanje nakon učinjenog djela i motiv za učinjenje istog, odnosno sve okolnosti koje stoje na strani optuženog, te mu izreklo zatvorsku kaznu u granicama propisanim za navedeno krivično djelo, a kako je to navedeno u izreci ove presude, nalazeći da je ista adekvatna težini i posljedicama učinjenog djela, te da će se istim postići svrha kažnjavanja.

458. Vijeće napominje, a kako je to već ranije rečeno, da u konkretnom slučaju, optuženi Enver Buza nije oglašen krivim zbog zločina koji su počinili njegovi podređeni, nego zato što nije ispunio svoju obavezu da ih kao nadređeni nadzire, odnosno kazni, a koja obaveza proizilazi iz rukovodnog vojnog položaja.

459. Vijeće je prije svega, razmatralo težinu inkriminacija počinjenih od strane njegovih podređenih i nastalih posljedica takvog postupanja, odnosno Vijeće je imalo obavezu da utvrdi u kojoj mjeri je zanemarivanje dužnosti na koje je optuženi bio obavezan uticalo da počinio ne budu kažnjeni zbog počinjenog zločina, odnosno „*Nekažr.javar.je ubistva kcje izvrši podređeni mora se smatrati težim nego nekažr.javar.je na prim.jer cjela p.jačke, pa je upravo u navedenom poređer.ju suština razmatrar.ja proporcionalnosti odgovornosti optuženog spram težini izvršenih cjela*“¹²¹. Vijeće nalazi za potrebnim na ovom mjestu ponovno napomenuti da položaj optuženog u hijerarhiji nije bio odlučujući faktor za osuđujuću presudu po doktrini komandne odgovornosti niti je bio otežavajući faktor pri izricanju kazne.

460. Cijeneći navedeno, potrebno je napraviti razliku između formiranja odgovornosti, te shodno tome i snošenju sankcije nadređenog lica koje nije imalo informacije o počinjenom zločinu svojih podređenih, odnosno nadređenog koji nije bio u mogućnosti da poduzme nužne i razmne mjere iz objektivnih razloga, od situacije u konkretnom slučaju gdje nadređeni čini sve da se krivična djela njemu podređenih prikriju, što je u suprotnosti sa njegovim dužnostima i obavezama propisanim međunarodnim humanitarnim pravom.

461. Vijeće je pri odmjeravanju kazne imalo u vidu i činjenicu da je optuženi zbog pozicije na kojoj se nalazio bio garant sigurnosti temeljnih prava osoba zaštićenih Konvencijom i Protokolima, pa je Vijeće kao otežavajuću okolnost cijenilo težinu povrede zaštićenog dobra i u vezi s tim posljedice koje se ogledaju u broju žrtava – *27 civila i to cjece, žena i staraca*, te njegovog ponašanja nakon izvršenja osnovnog djela, koje se ogleda u činjenici da čini sve da se zločin zataška, ali i njegovo ponašanje prije same

---

¹²¹ Drugostepena presuda u predmetu broj S1 1 K 024207 19 Krž 2 od 08.03.2019. godine Mensur Đakić i dr, paragraf 56

akcije, obzirom da su svjedoci svjedočili o tome da im je optuženi naglasio da *mu zarobjenici ne trebaju*.

462. Od olakšavajućih okolnosti Vijeće je cijeno da je optuženi starije životne dobi i narušenog zdravstvenog stanja.

463. Stoga, Vijeće zaključuje da je obzirom na specifičnosti konkretnog slučaja, te vrijeme i mjesto izvršenja osnovnog djela, koje optuženog kao komandanta veže za rukovođenje i nadledanje izvršenja istog, a koja činjenica se mora sagledati u svjetlu broja ubijenih civila i načina izvršenja istih, kao i ponašanje optuženog nakon izvršenja krivičnog djela, kazna zatvora u trajanju od 12 godine može adekvatno odgovoriti težini predmetne inkriminacije, stepenu krivice, te svrsi kažnjavanja.

IX. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA I IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA

464. Na osnovu odredbe člana 188. stav 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine optuženi Enver Buza se oslobađa obaveze da nadoknadi troškove krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

465. Primjenom odredbi člana 198. stav 3. ZKP BiH, Vijeće oštećene, radi ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva, upućuje na parnicu, s obzirom da podaci prikupljeni u toku ovog postupka nisu pružili pouzdan osnov za potpuno ili djelimično dosuđenje, pa bi utvrđivanje visine imovinskopravnog zahtjeva predstavljalo nepotrebno odugovlačenje predmetnog postupka.

ZAPISNIČAR

Pravni savjetnik - asistent

Samra Čardaković

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Željka Marenić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude stranke i branioци mogu izjaviti žalbu vijeću Apelacionog odjeljenja Suda u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema pismenog otpravka presude.

U skladu sa odredbom člana 293. stav 4. ZKP BiH oštećeni presudu mogu pobijati žalbom, samo u dijelu koji se odnosi na odluku Suda o troškovima krivičnog postupka i odluku o imovinsko pravnom zahtjevu.

*Žalba se podnosi ovom Sudu u dovoljnom broju primjeraka.

I. ANEKS 1- DOKAZI

A. DATUMI SVJEDOČENJA SASLUŠANIH SVJEDOKA TUŽILAŠTVA BIH

Red. br.	Svjedok	Datum svjedočenja	Napomena
1	Zelenika Kazo	06.12.2016. godine	
2	Ruža Stojanović Ivka Stojanović	20.12.2016. godine	
3	Zdenko Džalto Stojanović Sofija	17.01.2017. godine	
4	Marko Zelić	31.01.2017. godine	
5	Adie Kathryn	14.02.2017. godine	
6	Luka Markešić	07.03.2017. godine	
7	Vehbija Karić Vlajčić Miro	21.03.2017. godine	
8	Kurtović Almir Ljubić Tomo	04.04.2017. godine	
9	Mujazinović Safet Šimunović Ante	18.04.2017. godine	
10	Šimun Anđelinović	09.05.2017. godine	Vještak sudske medicine
11	Pilav Meho	23.05.2017. godine	
12	Marić Kata Ratkić Fabijan	06.06.2017. godine	
13	Rajić Ranko Mendeš Pero	20.06.2017. godine	
14	Zelenika Žarko	22.08.2017. godine	
15	Hakalović Hasan Perković Slavko	05.09.2017. godine	
16	Rajić Stjepan Mustafa Hero Zelenika Milan	19.09.2017. godine	
17	Nikšić Fahrudin Ratkić Dragica Zelenika Milan	10.10.2017. godine	
18	Eminović Nermin	14.11.2017. godine	
19	Kučukalić Abdulah	21.11.2017. godine	Vještak sudske psihijatrije
20	Bektaš Mustafa	13.12.2017. godine	
21	Bektaš Mustafa Mulahalilović Salem	23.01.2018. godine	
22	Najetović Džemal Fazlić Bahrudin Tanović Sejfudin	30.01.2018. godine	
23	Čorbadžić Šefik Svjedok „G“	13.02.2018. godine	
24	Sefić Derviš Šljivo Senad	27.02.2018. godine	

25	Suljević Semen Đulić Šemso	13.03.2018. godine	
26	Kovačević Senad Bernard Salković Šabić Behaim	27.03.2018. godine	
27	Hujdur Ramiz Memić Sulejman Čolak Sejad	10.04.2018. godine	
28	Purgić Haso Zelić Pavo	08.05.2018. godine	
29	Grubeša Miroslav Prskalo Miro Prskalo Josip	22.05.2019. godine	
30	Ratkić Kazo Ćurić Stipo Petar Kolakušić	29.05.2018. godine	
31	Dragomir Keserović	12.06.2018. godine	Veštak vojne struke
32	Velimir Marić	02.07.2019. godine	Dokaz replike

B. LISTA ULOŽENIH MATERIJALNIH DOKAZA TUŽILAŠTVA BIH

T-1a	CD - Ulazak UNPROFOR-a u selo sa Katie Edie i BBC prilog, broj: 138170, iz predmeta Halilović Sefer, broj: IT-01-48, MKSJ,
T-1b	CD - dokaz iz predmeta Halilović Sefer, broj: IT-01-48, MKSJ, snimak 138035.
T-2	Zapisnik o saslušanju svjedoka Blaž Ratkić od 21.11.2006. godine, broj: 17-04/2-04-2-689/06, Državna agencija za istrage i zaštitu, potpisana od svjedoka Blaž Ratkić, Izvod iz matične knjige umrlih od 20.10.2015.godine, lice Blaž Ratkić, broj: 02/1-15-798/2015
T-3	Zapisnik o saslušanju svjedoka Ivan Stojanović – Tužilaštvo/ Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 0011304 15 od 02.12.2015.godine
T-3a	Smrtni list Republike Hrvatske - lice Ivan Stojanović – Ured državne uprave u Zagrebačkoj županiji - Matični ured Zaprešić, broj 238-04-05/7-16-01 od 21.01.2016.godine
T-4	Zapisnik o saslušanju svjedoka Anđa Zelenika – Ministarstvo sigurnosti – Državna agencija za istrage i zaštitu – Centar za istraživanje ratnih zločina broj: 17-04/2-04-2-692/06 od 23.11.2006.godine
T-4a	Izvod iz matične knjige umrlih - lice Anđa Zelenika – Hercegovačko – Neretvanski kanton, Mostar, broj 04/1 15-4-4935/2015 od 09.10.2015.godine
T-5	Zapisnik o saslušanju svjedoka Josip Zelenika, sastavljen dana 22.01.1996.godine kod istražnog sudije Višeg suda u Mostaru, broj: Kl 78/95
T-5a	Izvod iz matične knjige umrlih - lice Josip Zelenika, Hercegovačko – Neretvanski kanton, Prozor – Rama, broj 02/1-15-797/2015 od 20.10.2015.godine
T-6	Izvod iz MKU Općina Prozor-Rama broj: 02/1-15-794/2015 od 19.10.2015. godine na ime Raič Frano

T-6a	Zapisnik o saslušanju svjedoka Franje Raiča broj: Ki 78/95 sastavljen od strane istražnog suca Višeg suda u Mostaru dana 18.12.1995. godine.
T-7	Nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra prof.dr.Abdulaha Kučukalić od 16.06.2016.g, na okolnosti medicinskog stanja svjedoka Jusufa Jašarevića.
T-8	Zapisnik o saslušanju svjedoka Jusufa Jašarevića, Tužilaštvo BiH broj KT-RZ-17/06 od 08.06.2009. godine, sa priložima
T-9	Zapisnik o saslušanju svjedoka Barešić Slavka, Državna agencija za istrage i zaštitu broj 17-04/2-04-2-687/06 od 21.11.2006. godine
T-9a	Izvod iz MKU za Barešić Slavku, Općina Prozor Rama, broj 02/1-15-3-555/20017 Uzdol, od 31.08.2017. godine
T-10	Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti i objavljena je u „Službenom listu R. BiH“, broj 1/92 od 09.04.1992. godine,
T-11	Uredba sa zakonskom snagom o Oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine, objavljena u Službenom listu R BiH broj 4/92 od 20.5.1992.g.
T-12	Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju ratnog stanja objavljena u „Službenom listu R.BiH“ broj 7/92 od 20. juna 1992.godine
T-13	Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o ukidanju ratnog stanja objavljena u „Službenom listu R.BiH“ broj 50/95,
T-14	Odluka o uspostavi HZHB narodni list HRHB od 18.11.1991.g.,
T-15	Odluka o formiranju HVO od 08.04.1992.g.,
T-16	Izvod iz KE za Buza Envera, Mup Zenica, Uprava policije, PU II-PS Visoko, broj: 08-04/10-1-04-2-11-8989/2015 od 16.10.2015.godine
T-17	Rukovođenje i komandovanje, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, IV U-24, Beograd 1983.g.,
T-18	Pravilo za rad službe vojne bezbjednosti u oružanim snagama R BiH, R BiH Generalštab Armije, od 1992.g.,
T-19	Uredba sa zakonskom snagom o službi u Armiji R BiH, objavljeno u Sl.listu R BiH broj 11 od 01.avgusta 1992.g.,
T-20	Pravilo službe u Armiji R BiH, objavljeno u Službenom listu R BiH, broj 11 od 01.avgusta 1992.g.,
T-21	Uputstvo o primjeni pravila Međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama R BiH, objavljeno u Službenom listu Armije R BiH, broj 2. od 05.decembra 1992.g., od 15.11.1992.g.
T-22	Naredba o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama R BiH, broj:1291/92 od 23.avgusta 1992.g., haški broj:00498463-prijepis, a koja naredba je objavljena u službenom listu A R BiH broj 1
T-23	Uredba za zakonskom snagom o ratifikaciji međunarodnih konvencija iz oblasti ratnog prava i pravosuđa sl-list Armije R BiH broj 1 od 15.11.1992.g.
T-24	Ovjerena kopija Naredbe, Armija R BiH 4 Korpus, Zapovjedništvo Samostalnog bataljona Prozor, broj:1-04-307/93 od 08.06.1993.g.,
T-25	Ovjerena kopija Odluke o formiranju šestog korpusa iz koje je vidljivo da je Prozor bio u VI Korpusu, R BiH Glavni štab Oružanih snaga Sarajevo, broj:14/76-7 od 09.06.1993.g.,
T-26	Naredba komadanta Envera Buze, broj:1-01-317/93 od 12.06.1993.g.,

T-27	Ovjerena kopija Naredbe, R BiH Armija R BiH 6.Korpus Samostalni bataljon Prozor, broj:1-01-341/93 od 29.06.1993.g., izdata od strane komadanta Buza Envera,
T-28	Naredba komadanta Envera Buze, R BiH AR BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-424/93 od 25.09.1993.g.,
T-29	Naredba komadanta Envera Buze, R BiH AR BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-425/93 od 25.09.1993.g.,
T-30	Naredba komadanta Envera Buze, R BiH AR BiH 6. Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-429/93 od 25.09.1993.g., (povjerljiv dokument)
T-31	Naredba komadanta Envera Buze, R BiH AR BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-441/93 od 07.10.1993.g.,
T-32	Naredba, R BiH AR BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-478/93 od 18.11.1993.g., (povjerljiv dokument)
T-33	Naredba komadanta Envera Buze, R BiH AR BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-343/93 od 29.06.1993.g.,
T-34	Informacija, R BiH Armija R BiH Organ Bezbjednosti VI korpusa, od 17.07.1993.g.,
T-35	Dopis, R BiH, Armija R BiH 6.Korpus od 03.08.1993.g.,
T-36	Naredba, R BiH, Armija R BiH 6.Korpus Samostalni bataljon „Prozor“, br.01-01-370/93 od 07.08.1993.g.,
T-37	Naredba R BiH Armija R BiH, komanda 6.Korpusa, Str.pov.br.01-1020 od 08.08.1993.g.,
T-38	Naredba, R BiH, Armija R BiH 6.Korpus Samostalni bataljon „Prozor“, br.01-01-392-1/93 od 08.08.1993.g.,
T-39	Izveštaj, SB Prozor od 09.08.1993.g, upućen komandantu SB Prozor
T-40	Dopis R BiH, AR BiH 6.Korpus, Samostalni bataljon „Prozor“, Str.pov.br. 1-04-005/93 od 10.08.1993.g.,
T-41	Naredba, R BiH, Armija R BiH 6.Korpus Samostalni bataljon „Prozor“, Str.pov.br.1-01-373/93 od 11.08.1993.g.,
T-42	Naredba, R BiH, Armija R BiH 6.Korpus Komanda Samostalni bataljon „Prozor“, br.01-01-374/93 od 11.08.1993.g.,
T-43	Naredba, R BiH, Armija R BiH Komanda 6.Korpusa, Str.pov.br.01- od 12.08.1993.g.,
T-44	Naredba, R BiH Armija R BiH VI Korpus, Komanda SB Prozor, Str.pov.br.1-01-377/93 od 14.08.1993.g.,
T-45	Naredba, R BiH Armija R BiH VI Korpus, Komanda SB Prozor, Str.pov.br.1-01-379/93 od 14.08.1993.g.,
T-46	Naredba, R BiH Armija R BiH VI Korpus, Komanda SB Prozor, Str.pov.br.1-01-382/93 od 23.08.1993.g.,
T-47	Naredba, R BiH Armija R BiH VI Korpus, Komanda SB Prozor, Str.pov.br.1-01-384/93 od 23.08.1993.g.,
T-48	Naredba, R BiH Armija R BiH VI Korpus, Komanda SB Prozor, br.1-01-394/93 od 06.09.1993.g.,
T-49	Naredba komadanta Envera Buze, R BiH Armija R BiH, 6. Korpus Komanda SB

	„Prozor“, broj:1-01-395/93 od 07.09.1993.g.,
T-50	Zapovjed za napad op.br. 01/1500-27, R BiH Armija R BiH, 6. Korpus od 11.09.1993.g.,
T-51	Formacija 1.čete SB „Prozor“, R BiH, AR BiH 6.Korpus, Komanda SB „Prozor“, Str.pov.br.1-01-436-5/93 od 25.08.1993.g.,
T-52	Formacija 1.čete, R BiH Armija R BiH, 6. Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:Str.pov.br.1-01-465-5/93 od 09.09.1993.g.,
T-53	Formacija 2.čete, R BiH Armija R BiH, 6. Korpus Komanda SB „Prozor“, broj: Str.pov.br.1-01-466-5/93 od 11.09.1993.g.,
T-54	Formacija 3.čete SB „Prozor“, R BiH, AR BiH 6.Korpus, Komanda SB „Prozor“, Str.pov.br.1-01-447-5/93 od 03.09.1993.g
T-55	Formacija 4.čete SB „Prozor“, R BiH, AR BiH 6.Korpus, Komanda SB „Prozor“, Str.pov.br.1-01-448/93 od 30.08.1993.g.,
T-56	Borbena izvješće, Unija R BiH HR HB OZ S/Z H IZM Prozor, broj:01-3948 od 14.09.1993.g. sa stanjem u 07 sati.
T-57	Izvanredno izvješće, Unija R BiH HZ HB HVO OZ S/Z H IZM Prozor, broj:01-3952/93 od 14.09.1993.g. sa stanjem u 08 sati,
T-58	Vanredno izvješće, Unija R BiH HZ HB HVO Brigada „Rama“ Prozor, broj:02-163/93 od 14.09.1993.g. sa stanjem u 09 sati,
T-59	Izvanredno izvješće, Unija R BiH HZ HB HVO OZ S/Z IZM Prozor, od 14.09.1993.g., sa stanjem u 10 sati
T-60	Redovno borbeno izvješće, Unija R BiH HR HB HVO OZ S/Z H IZM Prozor, broj:01-3974/93 od 14.09.1993.g. sa stanjem u 20 sati.
T-61	Izvješće o masakru u mjestu Uzdol, R BiH HR HB HVO Vojna policija Rama Prozor, od 14.09.1993.g.,
T-62	Izvanredno izvješće, Unija R BiH HZ HB HVO OZ S/Z Hercegovina, Brigada „Rama“ br.01/3965 od 14.09.1993.g.,
T-63	Odluka BiH HR BiH Predsjednik, broj VPO 156/93,
T-64	Spisak poginulih osoba ... nacionalnosti u Uzdolu 14.09.1993.g., haški broj 02195691,
T-65	Naredba R BiH, Armija R BiH 6.Korpus, Komanda SB „Prozor“, Str.pov.br.1.01-399/93 od 15.09.1993.g.,
T-66	Dostava podataka o Id i jednokratnim pomoćima, R BiH Armija R BiH 6.Korpus, Komanda SB „Prozor“, Str.pov.br:1-01-433-5/93 od 15.09.1993.g.,
T-67	Redovno borbeno izvješće, Unija R BiH, HR HB, HVO,broj:01-3975 od 15.09.'93.g.,
T-68	Popis civila po obiteljima pobijenih 14.09.'93 u Uzdolu, HR HB HVO Općina „Rama“, broj: službeno, od 15.09.1993.g.,i Spisak pobijenih civila 14.09.1993.g. u mjestu Uzdol, HR HB HVO Općina Rama, broj:Službeno, od 15.09.1993.
T-69	Izviješće, HR HB HVO Brigada „Rama“ Prozor, Sigurnosno-Informativna-služba, broj:03-02-95/93 od 15.09.1993.g.,
T-70	Izviješće, Unija R BiH HR HB HVO Brigada „Rama“, broj:07-367/93 od 15.09.1993.g.,

T-71	Urgent, Brzjav sućuti, HR HB HVO Izmještena kancelarija Predsjednika, broj:01-226/93 od 15.rujna 1993.g.,
T-72	Informacija Stjepana Šiber broj: 1/297-297 od 16.09.1993.g
T-73	Zadaci, R BiH Štab Vrhovne komande OS R BiH Uprava Bezbjednosti broj:03/5-118 od 16.09.1993.g
T-74	Dopis komadanta Salke Gušića R BiH Armija R BiH, ,Omanda 6. Korpusa, broj:CV-92-09 od 16.09.'93.g
T-75	Dopis, UNPROFOR – Zgrada PTT-a od 16.09.1993.g.
T-76	Dopis, Snage UN-a traže zaustavljanje borbi, 16.09.1993.g
T-77	Događaji u selima Uzdol , Križ i Grabovica, traži se izvještaj, u potpisu načelnik Jusuf Jašarević broj:03/92-56 od 18.09.'93.g
T-78	Naredba Envera Buze, R BiH Armija R BiH – 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, str.pov.br:1-01-402/93 od 18.09.1993.g
T-79	Naredba, R BiH Armija R BiH – 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, Str.pov.br:1-01-404 od 18.09.1993.g
T-80	Upozorenje - Dostavljanje izvještaja, R BiH, Štab Vrhovne komande OS Uprava bezbjednosti od 19.09.1993.g
T-81	Dopis, R BiH 6.korpusa broj:08-21-67/93 od 19.09.1993.g
T-82	Izvještaj R BiH Armija R BiH 6 Korpus Komanda SB „Prozor“ od 19.1993.g
T-83	Sedmično referisanje, R BiH Štab Vrhovne komande OS Uprava bezbjednosti, broj:03/3-11 od 19.09.1993.g.,
T-84	Izvješće CED-a, HR HB HVO Brigada „dr Ante Starčević“ Uskoplje, interni broj 3857 od 19.rujan 1993.g.,
T-85	Izvještaj R BiH Armija R BiH 6 Korpus Komanda SB „Prozor“ Str.pov.br.:1-01-400/93, i dopis SVB VI korpusa broj 08-21-67/93 od 20.9.1993.g.
T-85a	Dokument koji je kao takav Nemin Eminović prekrizio i kao takav dostavio nadležnim institucijama, a o navedenom je svjeodk svjedočio na gl. Pretresu.
T-86	Naredba R BiH AR BiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj: 1-01-445-1/93 od 20.09.1993.g.,
T-87	Dopis HZ HB HVO Glavni stožer HVO HR H-B, Ur.broj:02-2/1-01-2579/93 od 20.09.1993.g.
T-88	Dopis R BiH Štab Vrhovne komande OS R BiH Sarajevo, broj:167-001-311 od 20.09.1993.g.,
T-89	Specijalna informacija. R BiH Štab Vrhovne komande OS uprava bezbjednosti, broj:182 od 20.09.1993.g
T-90	Informacija „A“, R BiH HZ HB HVO Centar SIS-a Rama, broj:02-4/2-7-4/93, od 27.09.1993. godine
T-91	Dopis – bezbjednosna situacija u Z/O SB Prozor, R BiH, A R BiH, 6. Korpus, Komanda SB „Prozor“, Odjel bezbjednosti, broj:1-04-450/93 od 30.09.1993.g
T-92	Dopis predsjednika Predsjedništva Alije Izetbegović, broj:02-011-605/93 od 17.oktobra '93.g
T-93	Dopis – dostava podataka, traži se, ŠVK OS R BiH, str.pov.broj:1/297-432 od 17.10.1993.godine
T-94	Dopis – Ponovni Zahtjev za dostavljanje podataka, ŠVK OS R BiH, str.pov.broj:

	1/297-450 od 20.10.1993. godine;
T-95	Dopis SB Prozor od 31.10.'93.g., upućen Komandi VI Korpusa – Sektor bezbjednosti (dopuna izvještaja od 20.09.'93.g., SVB VI Korpus, broj:08-21-117/93 od 06.11.'93.g. – rukom dopisano), te isti dokument broj i datum zaprimljen u Upravu bezbjednosti OS ABiH-tri stranice dokumenta
T-96	Naređenje komadanta Envera Buze, RBiH Armija RBiH – 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, Str.pov.br.1-01-462/93 od 28.10.1993.g
T-97	Naređenje Envera Buze, RBiH A RBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1001-805-1/93 od 15.11.1993.g
T-98	Naređenje Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-482/93 od 21.11.1993.g.
T-99	Zahtjev za razrješenje dužnosti, svjedok sa pseudonimom „G“ – pomoćnik komadanta za moral SB „Prozor“ od 23.11.1993 (povjerljiv)
T-100	Naredba komadanta Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-498/93 od 24.12.1993.g
T-101	Naređenje Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-002/94 od 03.01.1994.g
T-102	Naredba Envera Buze, RBiH ARBiH 6.Korpus Komanda SB „Prozor“, broj:1-01-006/94 od 21.01.1994.g
T-103	Ovjerene kopije jediničnog i matičnog kartona za Envera Buzu, BiH Ministarstvo odbrane, broj:08-04-1-63-7/07 od 24.05.2007.g.
T-104	Informacija obavještajno sigurnosne agencije Sarajevo, broj: 04/7-25562/15 od 22.12.2015.g
T-105	Odgovor na zahtjev, Radio Rama, broj:1-II-180/2016 od 02.02.2016.g
T-106	Istina o Uzdolu, haški broj 03429809 – 03429815., autor svjedok "G" (povjerljiv)
T-107	Izvod iz matične knjige umrlih za Zelić Ružu, broj 202-67/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelić Mariju, broj 202-68/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelić Stjepana, broj 202-69/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Stojanović Anicu, broj 202-77/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Ivana, broj 202-64/06 od 22.11.2006.godine; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Jadranku, broj 202-66/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Ružu, broj 202-65/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Lucu, broj 202-60/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Janju, broj 202-62/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Zelenika Dragicu, broj 202-63/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Perković Katu, broj 202-51/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Ratkić Martin, broj 202-78/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Ratkić Kata, broj 202-79/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Stojanović Anton, broj 202-76/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Stojanović Franju, broj 202-74/06 od 22.11.2006.godine.; Izvod iz matične knjige umrlih za Stojanović Serafina, broj 202-75/06 od 22.11.2006.godine.;

	Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Stanko, broj 202-52/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Luciju, broj 202-53/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Šime, broj 202-56/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Mare, broj 202-57/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič Mijo, broj 202-54/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič (Anton) Ivka, broj 202-55/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Raič (Martin) Ivka, broj 202-61/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Glibo Zorka, broj 202-72/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Ljubić Mato, broj 202-70/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Maru Grubeša, broj 202-59/06 od 22.11.2006.godine,; Izvod iz matične knjige umrlih za Džalto Jelu, broj 202-73/06 od 22.11.2006.godine,
T-108	Poginuli u domovinskom ratu - dvije fotografije u boji-spomen obilježja u Uzdolu; Slike, grobova u groblju Uzdol, gdje su pokopani posmrtni ostaci žrtava iz Uzdola,-fotografija 11 komada
T-109	Zapisnik o pokazu lica mjesta sa svjedokom Kazo Zelenika i dr., BiH, Ministarstvo sigurnosti Državna agencija za istrage i zaštitu, broj:I16-06/1-04-2-978/06-PLM-3 od 24.11.2015.g. i fotodokumentacija pokaza lica mjesta od 18.11.2015.g.,
T-109a, T-110a	Naredba Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0004183 06 od 13.11.2015. godine.
T-110	CDR Omega sa panoramskim snimkom mjesta Uzdola od 12.11.2015.godine
T-111	Zapisnik o pokazu lica mjesta sa svjedokom Josipom Prskalo, BiH, Ministarstvo sigurnosti Državna agencija za istrage i zaštitu, broj:I16-06/1-04-2-978/06-PLM-2 od 17.11.2015.g., Fotografije pokaz lica mjesta Uzdol, opština Prozor od 12.11.2015.g., (CD-R Media/Range) i Video zapis Uzdol – Pokaz lica mjesta od 12.11.2015.g.,
T-111a	Naredba Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0004183 06 od 06.11.2015. godine, sa dostavnicom
T-111b	Dopis Ministarstva pravde BiH broj: I-16-06/1-04-2-978-56/06 od 30.11.2015. godine
T-112a	Fotodokumentacija masakr civila Uzdol od 15.09.1993. godine, sa priložima, prezentirana vještaku: Fotodokumentacija Ruža Zelić, broj 2. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Marija Zelić, broj 19. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Stjepan Zelić, broj 1. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Anica Stojanović, broj 26. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Ivan Zelenika, broj 20. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Jadranka Zelenika, broj 12. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Ruža Zelenika, broj 6. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Luca Zelenika, broj 13. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Janja Zelenika, broj 9. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Dragica Zelenika, broj 11. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Kata Perković, broj 3. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Martin Ratkić, broj 23. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Kata Ratkić, broj 25. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Ante Stojanović, broj 24. od 14.09.1993. godine,

	Fotodokumentacija Franjo Stojanović, broj 27. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Serafina Stojanović, broj 22. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Stanko Raič, broj 14. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Lucija Rajič, broj 15. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Šima Raič, broj 10. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Mara Raič, broj 21. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Mijo Rajič, broj 8. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Ivka Raič, broj 5. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Ivka Raič, broj 4. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Zorka Glibo, broj 16. od 14.09.1993. godine, Fotodokumentacija Mate Ljubić, broj 18. od 14.09.1993. godine
T-112b	Haški dokument na ime „Uzdol“, od broja: 01057135-01057279;
T-113	Specijalni izvještaj o masakru u Uzdolu, 15.septembar 1993.g.-ovjereno haškim pečatom-prevod posljednje 3 stranice
T-114	Nalaz i Mišljenje vještaka vojne struke prof dr Dragomira Keserović broj:T20 0 KTRZ 0011304 15 od maj-juli 2016.g.
T-115	Zapisnik o saslušanju svjedoka Đogić Šefika, sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu, broj 17-04/2-04-2-389/07 od dana 13.04.2007. godine.

C. DATUMI SVJEDOČENJA SVJEDOKA ODBRANE OPTUŽENOG ENVERA BUZE

Red. br.	Svjedok	Datum svjedočenja	Napomena
1	Cikotić Selmo Hodžić Ševko	23.10.2018. godine	
2	Bećirović Hajriz Kahović Murat	13.11.2018. godine	
3	Čorbadžić Zajko	27.11.2018. godine	
4	Hero Juso Hero Dervo	18.12.2018. godine	
5	Cokoja Ekrem	15.01.2019. godine	
6	Dalipagić Nada Đogić Šefik	29.01.2019. godine	
7	Čolak Sejad	26.02.2019. godine	
8	Optuženi Enver Buza	12.03.2019. godine	
9	Đogić Erzimana	09.04.2019. godine	
10	Dervo Harbinja	07.05.2019. godine 21.05.2019. godine	Vještak vojne struke

D. MATERIJALNI DOKAZI OPTUŽENOG ENVERA BUZE

O-1	Naredba komande 1. korpusa Sarajevo, pov.br. 06/14-737 od 03.05.1993. godine
O-2	Naredba OGI IKM Bradina str.pov..br. 01/90 od 31.0.1993. godine (original)
O-3	3 Zapovijest za napada Armija RBiH 6. KORPUS, Dobro polje 11.09.1993. godine
O-4	Direktiva Neretva 9 u potpisu načelnik Štaba VK OS Sefer Halilović
O-5	Direktiva JUG 93 u potpisu načelnika štaba VK OS Sefer Halilović
O-6	Naredba štaba vrhovne komande OSRBiH, br. 02/1047-1 od 30.8.1993. godine – Haški broj 01831481
O-7	O-7 Naređenje Glavnog štaba vrhovne komande, Voljevac 15.09.1993. godine, str.pov.21-1.
O-7/1	Naređenje Armije BiH – komanda 6. korpusa- str.pov.br. 01-1026 od 08.08.1993. godine, u potpisu komandant Salko Gušić (pretpočinjanje čete Jeleč iz bataljona Sutjeska u sastav SBP) –
O-8, 8/1, 8/2, 8/3, 8/4, 8/5, 8/6, 8/7, 8/8, 8/9, 8/10, 8/11	Radi se o naređenjima Envera Buze (8/3 je naređenje Salke Gušića-komandanta 6 korpusa) kojima reguliše život i rad jedinice, organizaciju, obuku, do obuku, i uvojničavanje, primjenu i poštivanje vojnih pravila i propisa
O-9	Zapovijed za napad HVO IZM OZ S/Z H Prozor, br. 01-3944/93 od 13.09.1993. godine, u potpisu pukovnik Željko Šiljeg
O-10	Zapovijed OZ S/Z H IZM Prozor, br.01/3934 od 12.09.1993. godine u potpisu pukovnik Željko Šiljeg
O-11	HVO OZ S/Z H IZM Prozor, br. 01-3948 od 14.09.1993. godine – u potpisu pukovnik Željko Šiljeg. Brobeno izvješće sa stanjem u 07,00 h.
O-12	HVO OZ S/Z H IZM Prozor, br. 01-3952 od 14.09.1993. godine – u potpisu pukovnik Željko Šiljeg. Izvanredno izvješće sa stanjem u 08, 00 h
O-13	HVO brigada Rama Prozor, br. 02-163/93 od 14.09.1993. godine – u potpisu Stipo Ćurić. Vanredno izvješće u 09, 00 sati.
O-14	HVO OZ S/Z H IZM Prozor, br.01 od 14.09.1993. godine, u potpisu PUKOVNIK Željko Šiljeg. Izvanredno izvješće sa stanjem u 10, 00 h.
O-15	HVO OZ S/Z H IZM Prozor, br. 01-3974/93 od 14.09.1993. godine, redovno

	borbeno izvješće u 20,00 sati, u potpisu pukovnik Željko Šiljeg -
O-16	ARBiH – 6. korpus SB Prozor od 09.08.1993. godine – Izvještaj obavještajnog organa o rasporedu snaga i oruđa HV/HVO na području zone odgovornosti 3. bojne – brigada Rama (područje Uzdola)
O-17	Federalni hidrometeorološki zavod Sarajevo, br. 04/09-33-2-2/19 od 11.01.2019. godine (original)
O-18	Zapovjedništvo OZ Split od 19.svibnja 1992. godine u potpisu zapovjednik južnog vojišta general zbor Janko Bobetko – Zapovjest.
O-19	HVO- Ured odbrane Općina Jablanica, br. 02-112/93, u potpisu načelnik Ureda odbrane Marko Rozić
O-20	HVO – Operativna zona S/ZH IZM Prozor br. 01-3328/93 od 28.08.1993. godine, Zapovijed o iseljavanju pučanstva iz ratne zone, u potpisu general bojnik Slobodan Praljak.
O-21	Komanda SB Prozor str. Pov. Br. 1-01-404 od 18.09.1993. godine, Haški broj 01853460- Naređenje
O-22	Komanda SB PROZOR 19.1993. godine – Izvještaj za komandanta bataljona, u potpisu Osman Hero
O-23	Komanda SBP str.pov. 1-01-400/93 (upisano rukom „Sektor vojne bezbjednosti, br. 08-21-67/93 od 20.09.1993. godine) – Izvještaj komandanta, u potpisu komandant Enver Buza
O-24	ŠVK OS- Uprava bezbjednosti – Specijalna informacija, br.182 od 20.09.1993. godine, u potpisu načelnik Jusuf Jašarević
O-25	ŠVK OS R BiH Sarajevo od 20.09.1993. godine – Izvještaj, u potpisu Sefer Halilović, Vehbija Karić, Rifat Bilajac i Zičro Suljević
O-26	Komanda SBP str.pov.br. ev. 266-10/93 od 31.10.1993. godine, u rubrici za potpis PK za obavještajne poslove bez potpisa, poslato krypto vezom
O-27	Informacija Centra službe bezbjednosti Sarajevo – Sektor SDB, BR. 3926 od 11.10.1993. godine
O-28	Ministarstvo unutrašnjih poslova R BiH – Služba državne bezbjednosti, Informacija o negativnom ponašanju i radu Sefera Halilovića, načelnik ŠVK OS R BiH. Služba državne bezbjednosti- primjerak br.2, Haški br. 0174907 od 02.11.1993. godine.
O-29	Vojna analiza i stručno mišljenje brigadira u penziji Derve Harbinje, sa kartom rasporeda snaga HV/HVO i ARBiH u septembru 1993. godine.
O-30	Originalni primjerak iz lista Oslobođenje, str. 4 i 5 od 11.01.1998. godine sa tekstom pod naslovom „Istina o Uzdolu i zločina u Uzdolu“ -
O-31	Knjiga pod naslovom „Lažov i ubice“ autora Fikreta Muslimovića iz 2013. godine, dio sa podnaslovom „Okolnosti zločina u Grabovici i Uzdolu“, str. 118-255 i str. 550-553 – original
O-32	Knjiga pod naslovom „1993 – Prelomna godina rata za odbranu Bosne i Hercegovine“ (Zbornik radova sa Okruglog stola održanog 21.09.2010. godine u Sarajevu, Udruženja za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu) – original
O-33	Knjiga „Seferovo ratno doba“, autor Murat Kahrović, izdata u Sarajevu 2002.

	godine, tekst na str. 189-190 i str. 191, pasus 1 i 2) –
O-34	Knjiga „Otpečaćeni koverat“, u dijelu podnaslova „Zašto Buza nije krenuo“, autora Šefke Hodžića, str. 189-192-original
O-35	Knjiga pod naslovom „Nije kriv“, autora Sefera Halilovića, str. 3, 4 i 8, počevši od drugog pasusa, sa riječima „Mustafa Bektaš i pomoćnik komandanta SPB Envera Buze za obavještajne poslove...“, do kraja teksta na toj strani.
O-36	Odluka o odlikovanju redom hrvatskog trolista, br. 01-012-96-169/1
O-37	Potvrda o okolnosti stradanja na ime Kata Ljubić, Postrojba HVO, 42 dom. bojna brigada „Rama“, 034-4/96-07, 1421-07-96-178, Rama: 09.05.1996. godine
O-38	Potvrda o stradanju na ime Domin Rajić od dana 06.01.1994. godine i 27.11.1993. godine